

Innst. S. nr. 9

(2002-2003)

Innstilling fra forsvarskomiteen og justiskomiteen

St.meld. nr. 17 (2001-2002)

Innstilling fra forsvarkomiteen og justiskomiteen om samfunnssikkerhet - Veien til et mindre sårbart samfunn

Til Stortinget

1. INNLEDNING

1.1 Et sårbart samfunn

Regjeringen ønsker med meldingen å gi en oversikt over tiltak som gjennomføres med sikte på å gjøre det norske samfunnet mindre sårbart og gi retning for det fremtidige arbeidet. Regjeringen Bondevik nedsatte i 1999 det såkalte Sårbarhetsutvalget, som fikk i oppdrag å utrede samfunnets sårbarhet og komme med forslag til tiltak. Sårbarhetsutvalgets arbeid er en viktig premisse for arbeidet med meldingen og for sikkerhets- og beredskapsarbeidet innen en rekke ulike samfunnssektorer, blant annet innen transport, helse, tele og informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Terroraksjonene den 11. september 2001 ga et varsel om hvilke utfordringer samfunnet kan stå overfor i fremtiden.

De alvorlige sikkerhetsutfordringer det norske samfunnet vil kunne stå overfor skal møtes på en rasjonell og effektiv måte. Tryggheten for liv, helse, miljø og materielle verdier er uløselig knyttet til velstandsnivået i samfunnet. Arbeidet med samfunnssikkerhet skal bidra til en slik trygghet. Totalforsvaret skal videreutvikles og det skal sikres at samfunnet har en gjennomgående sikkerhet og beredskap. Den enkelte borger skal vite at Norge er et trygt land å bo i, men må også selv ha et bevisst forhold til sin egen trygghet. Ordføreren skal påse at lokalsamfunnet og det lokale tjenestetilbudet er trygt og må bidra til dette sammen med borgerne, øvrige myndigheter og næringsliv. En god lokal beredskap bidrar også til en god nasjonal beredskap.

Staten har blant annet som oppgave å beskytte samfunnet mot de alvorligste trusler det kan stå overfor. Både for å forebygge og når kriser håndteres må alle krefter mobiliseres. En felles innsats gir samfunnet en gjennomgripende sikkerhet.

Samfunnssikkerhetsarbeidet tar utgangspunkt i at samfunnet har en del sårbare trekk. Graden av sårbarhet er gjerne forbundet med hvor lett skader kan oppstå. Skader kan oppstå som følge av naturgitte eller teknologiske fenomener eller som følge av ulykker eller tilsiktede handlinger. Fellesnevneren er at samfunnet settes på prøve og at det er nødvendig med ekstraordinær innsats.

Sårbarhetsutvalget ble nedsatt og avga rapport i juli 2000 i en tid med gunstig sikkerhetspolitisk atmosfære. Terrorhendelsene 11. september 2001 viser at utviklingen i et moderne samfunn krever en sterkere oppmerksomhet om hvilke trusler vi kan tenkes å stå overfor. For Regjeringen er det viktig at det er kontinuitet i arbeidet for å sikre samfunnet, og at tiltak for å sikre samfunnet ikke skal være styrt av inntrufne hendelser, men bygge på vurderinger av farer vi kan stå overfor. Det er derfor viktig at arbeidet med samfunnssikkerhet bygger på erfaringsmateriale og analyser, i form av blant annet statistikk vedrørende ulykker og alvorlige hendelser, sannsynlighetsberegninger, risiko- og sårbarhetsanalyser, trussel- og sikkerhetspolitiske vurderinger.

1.2 Hovedmål

Arbeidet med samfunnssikkerhet tar utgangspunkt i at kriser skal forhindres og at kriser som har oppstått håndteres på en så god måte som mulig. De mest sentrale målsettinger for arbeidet med samfunnssikkerhet er at avbrudd i viktige samfunnsfunksjoner og større ulykker ikke skal medføre alvorlige samfunnsmessige tap.

Hovedmålene med Regjeringens arbeid med samfunnssikkerhet er:

1. Effektiv forebygging av kriser og alvorlig svikt i samfunnskritiske funksjoner.
2. Effektiv håndtering av kriser.
3. God organisering av samfunnets beredskapsapparat.

I meldingen omfatter sikkerhetsbegrepet alle relevante kategorier av tiltak som har til hensikt å unngå uønskede hendelser eller tilstander og begrense konsekvensene om disse skulle inntreffe. Begrepet dekker i prinsipp alle aktuelle virksomheter og systemer i samfunnet, uavhengig av hvilke utfordringer vi ser for oss og hvilke spesifikke hensyn som søkes ivaretatt.

I overordnet nasjonal sammenheng har sikkerhetsbegrepet fått et utvidet innhold etter avslutningen av "den kalde krigen". Den rent militære sikkerhetsdimensjonen er ikke lenger så dominerende. Også utfordringer som retter seg mot det sivile samfunn og tilhørende sivile sikkerhetstiltak har nå fått en betydelig vekt. Spesielt gjelder dette områdene miljø, internasjonal kriminalitet og kontroll med ressursforvaltningen.

Samfunnssikkerhet brukes i meldingen for å beskrive den evne samfunnet som sådan har til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger. Samfunnssikkerhetsbegrepet brukes bredt og dekker sikkerhet mot hele spekteret av utfordringer, fra begrensede, naturskapte hendelser, via større krisesituasjoner som representerer omfattende fare for liv, helse, miljø og materielle verdier, til sikkerhetsutfordringer som truer nasjonens selvstendighet eller eksistens.

Arbeidet for styrket samfunnssikkerhet tar utgangspunkt i tre prinsipper både når det gjelder årsaksreduksjon og konsekvensreduksjon:

- Ansvarsprinsippet betyr at den som har et ansvar i en normalsituasjon også har et ansvar i tilfelle ekstraordinære hendelser.
- Likhetsprinsippet betyr at den organisasjon man opererer med til daglig skal være mest mulig lik den organisasjon man har under kriser.
- Nærhetsprinsippet betyr at kriser skal håndteres på et lavest mulig nivå.

Disse prinsippene må sees i lys av at det vil kunne oppstå kriser eller alvorlig svikt i samfunnskritiske funksjoner som den enkelte virksomhet eller sektordepartement ikke kan håndtere alene. Det vil også kunne være tilfeller der ulike sektorer og interesser må ses i sammenheng og det vil kunne oppstå et behov for samordning.

Meldingen gir en bred oversikt over tiltak som planlegges for å forebygge kriser og alvorlig svikt i samfunnskritiske funksjoner. En effektiv forebygging forutsetter en bredt anlagt satsing. Dette kan gjelde tiltak både for en mer effektiv bekjempelse av terrorisme og tiltak for å sikre samfunnets infrastruktur med sikte på at funksjonssvikt ikke skal oppstå.

1.3 Meldingens form og innhold

Kapittel 2 gir et kort sammendrag av meldingens innhold.

Kapittel 3 gir som grunnlag for meldingen en fremstilling av NOU 2000:24 Et sårbart samfunn, NOU 2001:31 Når ulykken er ute og en beskrivelse av tiltak som ble iverksatt som følge av terrorhendelsene 11. september 2001.

Kapittel 4 gir en kort beskrivelse av satsningsområder for perioden 1999-2002 og evaluering av i hvilken grad de målsettinger som ble satt er oppnådd.

Kapittel 5 beskriver utviklingen i trussel og risikobilddet med særlig vekt på terrorisme og organisert kriminalitet, en beskrivelse av sårbarhetsutviklingen og en vurdering av hvilke konsekvenser denne utviklingen vil få for samfunnssikkerhetsarbeidet.

Kapittel 6 drøfter sektorvise sårbarhetsreducerende tiltak med utgangspunkt i Sårbarhetsutvalget.

Kapittel 7 vurderer det sivil-militære samarbeidet, med særlig vekt på samarbeid mellom politi og Forsvar og støtteplanleggingen til Forsvaret.

Kapittel 8 beskriver beredskapsarbeidet på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå og hvilke tiltak som iverksettes på disse forvaltningsnivåene for å styrke samfunnets sikkerhet.

Kapittel 9 beskriver tiltak som planlegges for å sikre nasjonal krisehåndtering.

Kapittel 10 presenterer de viktigste utviklingstrekk i internasjonale organisasjoner og fora som NATO, EU, FN, OSSE i forbindelse med sikkerhetspolitikk og sivilt beredskap, samt hvilke internasjonale bidrag samfunnssikkerhetsarbeidet kan gi.

Kapittel 11 beskriver redningstjeneste og de ulike beredskapsressurser som politi, brannvesen, arbeidskraft, frivillige organisasjoner og heimevern og tar særlig opp spørsmålet om Sivilforsvarets fremtidige rolle og organisering.

Kapittel 12 gir en fremstilling av forsknings- og trusselvurderinger som grunnlag for beredskapsarbeidet.

Kapittel 13 gir en oversikt over økonomiske og administrative konsekvenser.

2. SAMMENDRAG

Arbeidet med samfunnssikkerhet skal ta utgangspunkt i prinsippene om ansvar, nærhet og likhet. Prinsippene skal være styrende for målet om at samfunnet skal kunne forebygge og håndtere kriser på en effektiv måte.

Ansvarsprinsippet betyr at den som har ansvaret i en normalsituasjon også har ansvaret ved ekstraordinære hendelser. Dette prinsippet gjelder alle offentlige og private virksomheter. Den enkelte borger har også et ansvar for egen trygghet. Den som har et ansvar i det daglige har best forutsetninger for å kunne håndtere en kritisk situasjon. Hvert departement har ansvaret for beredskapen i sin sektor. Justisdepartementet har fått et tydeligere samordningsansvar for beredskap og sikkerhetsarbeidet i sivil sektor.

Nærhetsprinsippet innebærer at kriser skal håndteres på lavest mulig nivå.

Prinsippet om likhet innebærer at samfunnet må kunne fungere så normalt som mulig, uansett hva det blir utsatt for, og at de ordinære ansvarslinjene ligger fast.

Sikkerheten i samfunnet skal styrkes slik at borgerne opplever hverdagen som trygg. Samfunnet skal i utgangspunktet kunne møte enhver trussel og håndtere enhver situasjon.

Det er viktig å prioritere beredskapsarbeidet i en tid hvor det ikke foreligger konkrete trusler mot samfunnet. Det har de senere år vært arbeidet målrettet med å styrke samfunnets sikkerhet. Hensikten har vært å komme i forkant av utfordringer som kan ramme samfunnet og sikre en gjennomgående beredskap mot et bredt spekter av farer.

Dagens trusselbilde er diffust og sammensatt. Samfunnet står ikke overfor en enkelt trussel, risiko eller sårbarhet, men et mangfold av utfordringer som krever et tilsvarende mangfold av forebyggende og avhjelpende tiltak.

Terrorangrepene 11. september 2001 viser hvor sårbart det moderne samfunn er og at fredstidshendelser kan ha like stort skadeomfang som krigshandlinger. Denne endringen i trussel- og risikobildet, hvor samfunnet må være i stand til å kunne møte et bredt spekter av utfordringer i tillegg til de militære trusler, vil få konsekvenser for innretting og prioritering av det sikkerhetsarbeid som pågår i samfunnet. Landets sivile beredskap er vesentlig styrket som følge av terroraksjonene. Dette gjelder særlig Politiets sikkerhetstjeneste, Sivilforsvaret og helseberedskapen.

Samfunnssikkerhetsarbeidet må i større grad enn tidligere ta hensyn til at også andre enn statlige aktører kan være i stand til å anrette stor skade. Samfunnets sikkerhet vil derfor i større grad enn tidligere også måtte vurderes i forhold til den trusselen terrorisme og organisert kriminalitet representerer. Utviklingen gjør også at det må bygges inn en sikkerhet i samfunnet mot naturgitte og teknologiske hendelser. Samfunnets sårbarhet må vurderes i forhold til hvilke ringvirkninger bortfall i kritisk infrastruktur kan få, slik som for eksempel kraftforsyning og telekommunikasjon.

Mangfoldet i de trusler og risikoer samfunnet kan stå overfor gir en rekke sektorer betydelige sikkerhetsmessige utfordringer. Meldingen gir en oversikt og tilbakemelding på bakgrunn av Sårbarhetsutvalgets anbefalinger på en rekke sektorer. Det skal etableres et senter for informasjonssikring for å møte utfordringer innen IKT-sektoren. Beredskapen innen kraftforsyningen skal styrkes. Transportberedskapen er gjenstand for en bred vurdering og endringer innen næring og skipsfart pågår. Sårbarhetsutvalgets vurderinger og anbefalinger i forhold til trusselen mot petroleumsvirksomheten har vært gjenstand for en grundig vurdering. Dette gjelder også beredskapen innen viktige samfunnssektorer som helse, trygd, smittevern, finans, mattrygghet, vannforsyning og atomtrusselen.

Beredskapen i forhold til masseødeleggelsesmidler er skjerpet vesentlig etter terroraksjonene den 11. september 2001, og ytterligere tiltak vil bli vurdert. Planlegging som ledd i forberedelser for eventuell masseankomst av asylsøkere og flyktninger vurderes også. Tiltak for å styrke informasjonsberedskapen er iverksatt.

Meldingen beskriver enkelte sider av oppfølgingen etter transportkatastrofene ved Åsta og Sleipner og togkollisjonen på Lillestrøm stasjon. Enkelte sider ved kystberedskapen blir presentert. Det gis en vurdering i forhold til den koordinering som gjøres med sikte på å styrke samfunnets beredskap i forhold til naturskader. Vern av den materielle kulturarv og tiltak mot organisert kriminalitet er vurdert i et beredskapsmessig perspektiv.

Det sivil-militære samarbeidet er endret etter "den kalde krigens" slutt. Planleggingen av sivil støtte til forsvaret av landet videreføres. Erkjennelsen av at samfunnet kan bli stilt overfor alvorlige trusler som ikke er knyttet til en trussel om invasjon, medfører et behov for å vurdere om prinsippene for samarbeid mellom Forsvaret og politiet er tilpasset de nye utfordringer. Det blir gitt en fremstilling av samarbeidsmønsteret mellom Forsvaret og politiet.

Arbeidet med samfunnssikkerhet er gjennomgripende, og beredskapsarbeidet skal styrkes på sentralt, regionalt og lokalt nivå. Samordningen av samfunnssikkerhetsarbeidet skal styrkes. Justisdepartementet får et tydeligere samordningsansvar. Dette innebærer blant annet at Justisdepartementet også får et ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste i sivil sektor. Det tas sikte på at Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal rapportere (med faglig ansvarslinje) i militær sektor til Forsvarsdepartementet og til Justisdepartementet i sivil sektor.

Regjeringen går inn for å etablere et nytt direktorat for beredskap og samfunnssikkerhet bestående av Direktoratet for sivilt beredskap og deler av Direktoratet for brann- og elsikkerhet. Hensikten er å legge grunnlag for et bredere fagmiljø på samfunnssikkerhetsområdet. Regjeringen vurderer å etablere et beredskaps- og øvingssenter på Luftforsvarets skolesenter, Stavern. Dette anlegget ligger også til rette for administrativ virksomhet. Øvrige spørsmål om lokalisering vil bli avklart som ledd i Regjeringens gjennomgang av de mange og ulike tilsyn, blant annet sikkerhetstilsyn innen transportsektoren. En felles myndighetslinje fra sentralt til lokalt nivå innen brann, redning og beredskap vil gi en mer effektiv ressursbruk og Justisdepartementet et klarere ansvar for de samlede redningsressursene. Sivilforsvaret forankres i det nye direktoratet og organiseres regionalt i 18 kretser. Direktoratet skal være ansvarlig for produksjon av sivilforsvarsstyrker som i fred vil være en sentral ressurs for politiet og de øvrige nødetater, fylkesmannen og kommuner. Politimesteren vil bli fritatt for sin rolle som kretssjef i Sivilforsvaret, men vil som i dag ha tilgang til å bruke Sivilforsvarets styrker blant annet i

redningsaksjoner og på skadested. Det er et mål at politiet skal bruke Sivilforsvaret mer.

Fylkesmannens beredskapsinstruks skal gjennomgås med sikte på å styrke fylkesmannens ansvar for samordning av beredskapen i fylket, samtidig som fylkesmannen avlastes for sitt ansvar for Sivilforsvaret i fylket. Kommunenes beredskap er styrket de senere år, ikke minst på grunn av det løft som ble gjort i forbindelse med overgangen til år 2000. I tråd med Sårbarhetsutvalgets anbefaling, går Regjeringen inn for at det innføres en lovpålagt kommunal beredskapsplikt.

Samfunnets ledelsesapparat må til enhver tid være forberedt på å kunne håndtere kriser. Ulike krisesituasjoner stiller ulike krav til tiltak og samordning. Utgangspunktet for krisehåndteringen skal være at den som har et ansvar i en normalsituasjon også har et tilsvarende ansvar ved krise og krig. Uansett krisens art og omfang er det behov for å planlegge og øve for å sikre at rutiner for krisehåndtering er innarbeidet.

Samfunnssikkerhetsarbeidet vil legge ytterligere vekt på planlegging og øvelser i tiden fremover. Planleggingen og øvelsene vil i størst mulig grad bli tilpasset det sammensatte risikobildet samfunnet står overfor. Mekanismene for ledelsesapparatets funksjoner under kriser er gjennomgått.

Bruken og samordningen av virksomheten til etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenesten er gjennomgått. Sekretariatsfunksjonene til Koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenesten vil bli styrket ved at det blir opprettet et permanent sekretariat. Det tas sikte på at det utarbeides et felles risiko- og trusselbilde som kan inngå som grunnlag for beredskapsplanlegging innen ulike sektorer.

Det internasjonale samarbeidet om sivil krisehåndtering har fått økt vekt de senere år. Det er kontinuitet i arbeidet i forhold til NATO og samarbeidet i forhold til EU skal styrkes. Det har vært arbeidet systematisk med sikte på å utvikle norske bidrag til internasjonal krisehåndtering. Sivilforsvaret har etablert et internasjonalt støtteam. Arbeidet med å utvikle sivile bidrag til internasjonal krisehåndtering vil bli videreført.

Det vil ikke bli foretatt vesentlige endringer i prinsippene for - og organiseringen av - redningstjenesten. Det administrative ansvaret for samordning av redningstjeneste vil fortsatt bli ivaretatt av Justisdepartementet.

Den nåværende dekningen av tilfluktsrom er tilfredsstillende. Nybyggingen av tilfluktsrom blir derfor ikke gjenopptatt. Eksisterende tilfluktsrom skal holdes ved like. Sivilforsvarstiltakene som ivaretas som ledd i næringslivets egenbeskyttelse vil bli videreført.

Det er ikke behov for sivile vernepliktige som fast ekstra mannskapsstyrke i det sivile beredskap i tillegg til de etablerte organisasjonene. Sivile vernepliktige vil fortsatt kunne stilles til disposisjon for Sivilforsvaret.

Opplæringsaktiviteten i politireserven vil bli økt kommende år. Politireserven vil bli mindre, men bedre rustet i forhold til fremtidige utfordringer.

Det legges til grunn at Heimevernets rolle i beredskapssammenheng har fått økt betydning i sammenheng med reduksjonene i Forsvaret for øvrig. Det anses imidlertid ikke å være behov for å etablere nye kategorier vernepliktige for å kunne avhjelpe sårbarheten i samfunnet eller andre sivile humanitære oppgaver. Regjeringen fremholder viktigheten av samarbeidet med frivillige organisasjoner.

Utredninger ved Forsvarets forskningsinstitutt har gitt viktig grunnlag for utviklingen av samfunnssikkerhetsarbeidet de senere år. Det vil bli arbeidet for å se utredningsarbeider, forskning og trusselvurderinger i sterkere sammenheng. Utredningsarbeidet ved Forsvarets forskningsinstitutt skal videreføres i tillegg til at det vil bli satset på en bredere forskningsaktivitet på samfunnssikkerhetsområdet.

Regjeringen vil komme tilbake til spørsmålet om økonomiske konsekvenser som ledd i de ordinære budsjettprosesser. Enkelte av de tiltak som vurderes på samfunnssikkerhetsområdet vil kunne ha betydelige administrative og økonomiske konsekvenser. Dette gjelder blant annet spørsmålet om en eventuell utbygging av et nytt radiosamband for nød- og beredskapsstatene. Større satsinger vil fremkomme som ledd i de årlige budsjettprosesser for de ulike ansvarlige departementers vedkommende. Justisdepartementet vil imidlertid kunne ta initiativ til en samordning av budsjettforslag i situasjoner hvor dette ansees nødvendig. En omorganisering av Sivilforsvaret hvor Sivilforsvaret organiseres fylkesvis vil kunne gi en viss innsparring.

3. GRUNNLAGET FOR MELDINGEN

3.1 Innledning

St.prp. nr. 45 (2000-2001) Omlegging av Forsvaret i perioden 2002-2005, og Stortingets behandling av denne, jf. Innst. S. nr. 342 (2000-2001), gir en rekke premisser for meldingen. Dette gjelder blant annet i forhold til totalforsvar og annet sivil-militært samarbeid. Meldingen må derfor sees i sammenheng med den gjennomføringsproposisjon som fremlegges samtidig og Justisdepartementets proposisjon om tilleggsbevilgninger i 2002 knyttet til ressursbehovet innen det sivile beredskap og politiets (inkludert Politiets sikkerhetstjenestes) beredskap.

I tillegg har det de senere år vært arbeidet målrettet med sikte på å styrke samfunnets sikkerhet. Forsvarets forskningsinstitutt har gjennomført en serie utredninger på samfunnssikkerhetsområdet (BAS-prosjektene; tele, kraft, transport).

Et utvalg ledet av Kåre Willoch avga i juli 2000 en rapport under tittelen Et sårbart samfunn. Rapporten ble publisert som NOU 2000:24. Utvalgets arbeid og rapport vil i det følgende bli referert til som Sårbarhetsutvalget. Et annet utvalg ledet av lagdommer Lars Jorkjend avga i november 2001 en rapport som senere er publisert som NOU 2001:31 Når ulykken er

ute. Utvalgets arbeid og rapport vil i det følgende bli referert til som Redningsberedskapsutvalget.

3.2 Sårbarhetsutvalget

Den 3. september 1999 nedsatte regjeringen Bondevik et bredt sammensatt utvalg under ledelse av Kåre Willoch. Utvalget hadde tverrpolitisk deltakelse.

Utvalget hadde en bred tilnærming til arbeidet med å kartlegge og drøfte sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet. Utvalget understreket at et samfunn helt uten risiko og sårbarhet er så å si en umulighet, både av praktiske og økonomiske årsaker. Spørsmålet blir da hvor terskelen for akseptert risiko bør være. Utvalget fremholdt at det er vanskelig å definere et matematisk akseptnivå som utgangspunkt for utvalgets tilnærming, da både matematiske og kvalitative risikovurderinger ligger til grunn for vurderingene av de ulike fagområdene. I tillegg har problemstillingen "hva kan vi leve med av risiko" et normativt og etisk aspekt som gjør at det er vanskelig å fastsette et entydig allment akseptnivå for risiko.

Det ble gitt en rekke forslag til hvordan beredskapen og sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet kunne bedres både i forhold til sektorer og i forhold til hvordan arbeidet organiseres. De viktigste organisatoriske forslagene var at arbeidet for samfunnssikkerhet og beredskap må samles i ett departement som får dette som hovedoppgave, at det blir opprettet et koordineringsorgan for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene (Forsvarets overkommando ved etterretnings- og sikkerhetsstaben og Politiets sikkerhetstjeneste), at organer for tilsyn med sikkerhet på ulike områder blir slått sammen, at det blir foretatt en gjennomgang av landets operative rednings- og beredskapsressurser og at det blir opprettet en felles granskingskommisjon for store ulykker og kriser. Det ble blant annet videre foreslått at kommunene burde pålegges en beredskapsplikt, at ansvar for eierskap og sikkerhetstilsyn blir skilt, at statens beredskapstilsyn med kommunene burde utføres av fylkesmennene og at systemet for nasjonal krisehåndtering burde styrkes.

Utvalget fremholdt at Norge står overfor sikkerhetsutfordringer som er betydelig forandret i forhold til tidligere og la til grunn at dette burde ha som konsekvens at det er nødvendig å ha en bred tilnærming til aktuelle scenarier og stor omstillingsevne. Utvalget fremholdt at "den sivile beredskapen" synes å ville få en stadig viktigere rolle fremover. Utvalget fremholdt videre at endringer i samfunnets styringsformer, internasjonalisering og globalisering fører til at sikkerhets- og beredskapsarbeidet må sikres gjennom andre statlige virkemidler enn før og at de store endringene i trusselbildet må få konsekvenser for prioriteringene innenfor beredskapsarbeidet i det sivile samfunnet.

3.3 Redningsberedskapsutvalget

Samfunnet har behov for et rednings- og beredskapsapparat som ivaretar krav til funksjonalitet, kvalitet og samordning. På rednings- og beredskapsområdet er det

i dag en rekke etater som har ansvar på ulike forvaltningsnivåer, noe som stiller store krav til samordning både sentralt og lokalt. I tillegg finnes det særskilte beredskapsordninger på særlige områder, som for eksempel innen strålevern og oljevern.

Det har vært ønske om en bred gjennomgang av rednings- og beredskapsområdet med sikte på å få en best mulig tjenesteyting på rednings- og beredskapsområdet ut fra en mest mulig enhetlig organisasjonsform og med basis i et samordnet overordnet lovverk. Behovet for en slik utredning har vært signalisert i flere sammenhenger, blant annet St.meld. nr. 25 (1997-1998) om hovedretningslinjer for den sivile beredskapsvirksomhet og utvikling i tiden 1999-2002 og NOU 1999:4 om utkast til ny lov om brann- og eksplosjonsvern og Statskonsults rapport 1999:2 "Helt stykkevis og delt?" Sårbarhetsutvalget ga også uttrykk for at det var behov for en slik gjennomgang.

Den 10. november 2000 oppnevnte regjeringen Stoltenberg derfor et utvalg for å gjennomgå landets operative rednings- og beredskapsressurser under ledelse av lagdommer Lars Jorkjend.

Utvalget avga sin rapport den 1. november 2001. Utvalget anbefalte ikke noen gjennomgripende omstrukturering av rednings- og beredskapsressursene i Norge. Ansvarsprinsippet - at den som har ansvar for en funksjon under normale forhold også har ansvaret for den i krise og krig - bør være et prinsipp for organisering av all beredskap mot ulykker og katastrofer. I Norge vil det offentliges ansvar for operativ håndtering av ulykker og kriser, i utgangspunktet ligge på de såkalte nødetatene, politi, brannvesen og helsevesen. Kommunene vil også ha et alminnelig ansvar hva angår det som skjer innenfor kommunegrensene. Det offentliges ansvar for redning og annen ulykkesinnsats til havs, hviler i første rekke på redningstjenesten, herunder Hovedredningssentralene (Sør og Nord), Sjøfartsdirektoratet og Statens forurensningstilsyn.

Utvalget anbefalte ikke at det etableres en generell, sentral krisehåndteringsmyndighet som overtar det operative ansvaret når en krise får et visst omfang eller alvor, og heller ikke at det innføres et formelt katastrofe- eller unntakstilstandsbegrep. Dette er ikke til hinder for at det skjer en sterkere samordning på sentralt nivå av statens overordnede funksjoner innenfor så vel ulykkesberedskap som alminnelig samfunnssikkerhet.

Utvalget anbefalte imidlertid at de særskilte operative ordninger for atomulykkesberedskap, redningstjeneste og forurensningsberedskap opprettholdes i hovedtrekk. Dette er ordninger spesielt tilpasset hendelsenes karakter, og de legger i varierende grad operativt ansvar også til sentrale ledd. Det understrekes likevel at kommunale myndigheter har ansvar og funksjoner også ved disse typer hendelser.

Redningstjenesten bør etter utvalgets skjønn fortsatt bygge på prinsippet om samvirke mellom offentlige etater og frivillige organisasjoner og slik at all offentlig virksomhet som har egnede ressurser, plikter å stille

disse til rådighet for redningstjenesten. Frivillige organisasjoner vil fortsatt være et ønskelig og nødvendig ledd i redningstjenesten. Et flertall foreslår at redningstjenesten får ansvar for samordning og ledelse av akuttinnsats ved alvorlige ulykker som truer store materielle verdier eller som betyr fare for alvorlig miljøskade, mens et mindretall mener at redningstjenestens oppgaver fortsatt bør være begrenset til innsats som gjelder liv og helse.

Det samlede utvalg mente det bør utarbeides en egen redningslov der blant annet samvirke- og ansvarsprinsippene nedfelles og der regler som i dag bare gjelder i kraft av instruksjoner blir lovfestet. En slik lov må være samordnet med blant annet helselovgivningen, politiloven og brannvernlovgivningen.

Utvalget anbefalte at staten benytter tjenestepliktige mannskaper som forsterkning for de ordinære rednings- og beredskapsressurser, med tilsvarende oppgaver i fred som i krig. Slike forsterkninger bør i enda større grad enn dagens sivilforsvar være innrettet også mot fredstidshendelser. Det vil gi en bedre utnyttelse av de samlede beredskapsressurser.

Det var delte meninger om den nærmere organisering av forsterkningene. Et flertall foreslo at de organiseres som én enhet som skal forsterke nødetatene og andre offentlige instanser etter behov. Innen dette flertall foreslår ett medlem at forsterkningen organiseres som en egen etat under et fremtidig direktorat som har ansvar for samfunnsikkerhet og beredskap, de øvrige at den blir en enhet innen politiet. Et mindretall foreslår at det opprettes to forsterkningsorganisasjoner, én som en interkommunal brann- og ulykkesforsterkning og en annen som en egen enhet under politiet.

Utvalget anbefalte ikke at sivile vernepliktige tillegges oppgaver som forsterkning for redningsberedskapen. Det samme gjelder politireserven dersom denne opprettholdes som egen enhet. Et flertall åpnet imidlertid for at politireserven kan gå inn i den samlede forsterkningsressurs dersom denne forsterkningsressursen helt eller delvis legges til politiet.

3.4 11. september 2001

Terroranslagene den 11. september 2001 og den etterfølgende utviklingen i kampen mot terrorisme markerer et tidsskille. For første gang iverksatte NATO Atlanterhavspaktens artikkel 5 om at et angrep på en av de allierte er å betrakte som et angrep på alle. Dette har helt siden NATO ble dannet vært en grunnvoll for norsk sikkerhet. FN fastslo ved sikkerhetsrådsresolusjon 1368 USAs rett til selvforsvar.

Koordineringen på norsk side ble ivaretatt av Utenriksdepartementet i nær kontakt med berørte departementer og Statsministerens kontor. Bakgrunnen for Utenriksdepartementets koordinering var at hendelsen hadde inntruffet utenfor Norge. Utenriksdepartementets gruppe ble etter kort tid videreført i et mindre format under navnet "beredskapsutvalget". Utvalget foretok løpende vurdering av de sikkerhetspolitiske, utenrikspolitiske og trusselmessige aspekter ved situasjonen.

Den nasjonale beredskapen ble ivaretatt av Justisdepartementet som tok initiativ til en kontaktgruppe som besto av de fleste departementer og Direktoratet for sivil beredskap. Hensikten med gruppen var å sørge for at departementene fikk oppdatert og lik informasjon om situasjonen og å skape et forum hvor gjensidig informasjon om beredskapstiltak kan utveksles. Terroranslaget viste at selv kriser i utlandet vil kunne nødvendiggjøre forberedende og forebyggende tiltak i flere departementer og på flere forvaltningsnivåer i det norske samfunnet. Behovet for samordning mellom departementene og mellom de ulike forvaltningsnivåer ble derfor synliggjort.

Terroraksjonene medførte en bred gjennomgang og en viss styrking av nasjonale beredskapstiltak. Beredskapsrutiner og sambandssystemene ble gjennomgått, og i store deler av forvaltningen ble rutiner for krisehåndtering gjennomgått. Det ble iverksatt enkelte umiddelbare tiltak for å styrke beredskapen. Det ble blant annet etablert sambands- og saksbehandlervaktordninger både på militær og sivil sektor. Det ble også iverksatt sikkerhetstiltak rundt trusselutsatte personer og installasjoner. Terrorberedskapen i Forsvaret ble skjerpet og forsvarsministeren fikk fullmakt til å kalle inn heimevernsstyrker. Jagerflyberedskapen ble høynet. Justisministeren fikk fullmakt til å kalle inn politireserven. Sikkerheten på blant annet flyplasser ble skjerpet.

Forsvaret bidro raskt med både personell og utstyr for å styrke nød- og beredskapsstatens beredskap i forhold til masseødeleggelsesmidler. Sivilforsvaret ble styrket på flere felt.

Det ble raskt iverksatt tiltak for å følge opp internasjonale resolusjoner og andre tiltak rettet mot blant annet terrorisme og økt humanitær bistand. Trusselbildet ble løpende oppdatert. En rekke sikkerhetstiltak og sikkerhetsrutiner ble skjerpet, blant annet innen kommunikasjon, oljeinstallasjoner, vannforsyning, helseberedskap og ABC-beredskap.

For å styrke beredskapen mot masseødeleggelsesmidler ble det anskaffet og gjennomført opplæring på utstyr for å rense personer for forurensing fra nukleære-, biologiske- og kjemiske stoffer, såkalt dekontamineringsutstyr, som er utplassert ved flere sykehus. Det ble også anskaffet flere mobile dekontamineringsenheter som skal benyttes ute på skadested. Det ble iverksatt tiltak for å styrke det graderte sambandet i statsadministrasjonen og i samfunnskritiske virksomheter.

Både regjeringen Stoltenberg og nåværende regjering fremmet forslag til tiltak for å styrke landets beredskap. Etter terroraksjonene i USA 11. september 2001 ble det ansett som nødvendig å iverksette enkelte akutte tiltak for å styrke Norges evne til å:

- stoppe og forhindre terrorangrep
- redusere kritiske samfunnsfunksjoners sårbarhet mot slike angrep
- styrke samfunnets generelle krisehåndteringsevne

- styrke samfunnets evne til å gjenopprette normal drift etter et terroranslag.

Terrorhandlingene 11. september 2001 representerer en helt ny sikkerhetssituasjon og innebærer at det må planlegges for også i fremtiden å kunne møte denne typen krisesituasjoner. Dette krever at rutinene for krisehåndtering er intakt til enhver tid. For å ha god beredskap i forhold til slike situasjoner må det stilles store krav til planlegging, samband, innarbeidede rutiner, evne til hurtig omstilling og at man har tenkt gjennom hvilke tiltak som kan og bør settes i verk i tilfelle hendelser inntreffer.

Terroraksjonene den 11. september 2001 viste også at det ikke kan legges til grunn at samfunnet vil få varsel i forkant av anslag. Dette krever tilfredsstillende beredskapsopplegg. Det er også behov for bredde i beredskapsforberedelsene. Under "den kalde krigens tenkning" var landets beredskap innrettet i forhold til et fåtall styrende scenarier. Et diffust og sammensatt trussel- og risikobilde innebærer at samfunnet må være forberedt på å kunne møte et bredt spekter av hendelser. NATOs strategiske konsept som ble fastsatt under toppmøtet i Washington i april 1999 slår fast at alliansen må være forberedt på å kunne møte et bredt sett med trusler, blant annet fra terrorisme, sabotasje og organisert kriminalitet samt spredning av masseødeleggelsesvåpen. Faren for alvorlige terrorhendelser og masseødeleggelsesvåpen ble også understreket av Sårbarhetsutvalget. I sum setter de nye sikkerhetsutfordringene store krav til bredden i de nasjonale beredskapsforberedelser.

4. STATUS - EVALUERING AV MÅL OG SATSINGSOMRÅDER I PERIODEN 1999-2002

I kapitlet gis en oversikt over en del av de tiltak som er gjennomført på samfunnssikkerhetsområdet i tiden 1999-2002. Dette er i stor grad en rapportering i forhold til tiltak som ble varslet i St.meld. nr. 25 (1997-1998) Hovedretningslinjer for det sivile beredskapsvirksomhet og -utvikling i tiden 1999-2002, jf. Innst. S. nr. 241 (1997-1998). Følgende punkter er omtalt:

- Satsing på økt robusthet og reduksjon av sårbarhet.
- Forebyggende og skadebøtende tiltak.
- Beredskapsmessige hensyn i samfunnsplanleggingen.
- Redusert IKT-sårbarhet i næringsliv og forvaltning.
- Samordning på sentralt nivå.
- Samordning på regionalt nivå.
- Styrking av kommunenes beredskap.
- Kvalitetssikring av beredskapsarbeidet på regionalt og lokalt nivå.
- Utvikling av krisehåndteringskompetanse.
- Samarbeidet med Forsvaret.
- Internasjonalt samarbeid.
- Revurdering av sivilforsvarstiltak.
- Forebyggende sikkerhetstjeneste.
- Konklusjon om måloppnåelse.

5. RISIKO-, TRUSSEL- OG SÅRBARHETSUTVIKLINGEN OG KONSEKVENSER FOR INNRETNINGEN AV SAMFUNNSSIKKERHETSARBEIDET

5.1 Innledning

Samfunnssikkerhetsarbeidet skal både bidra til å redusere alvorlige trusler eller risikoer og redusere den sårbarheten disse truslene eller risikoene retter seg mot. Samfunnet står ikke overfor én trussel eller risiko som kan møtes med ett eller et fåtall motmidler. Det er en rekke forhold som har betydning for samfunnssikkerheten.

Begrepet risiko benyttes til å karakterisere hvor alvorlig en gitt type utfordring mot vår sikkerhet anses å være. Risiko er et produkt av to faktorer: Sannsynligheten for at en sikkerhetsutfordring inntreffer og konsekvensene de vil få dersom den inntreffer. Sannsynlighetsdelen av risikobegrepet vil ofte måtte bestå av et subjektivt anslag på basis av et svært begrenset relevant erfaringsmateriale. Konsekvensdelen, som er en vurdering av forventet negativ effekt, er i prinsipp lettere å kvantifisere og beregne, men beregningene blir ofte svært kompliserte.

Trussel brukes i meldingen om produktet av kapasitet og intensjon i en situasjon hvor en kjent statlig eller ikke statlig aktør antas å ha kapasitet og intensjon til å gjennomføre en handling som kan medføre omfattende skader på liv, helse, miljø og materielle verdier. Begrepet benyttes som regel om nåtid eller en nær fremtid, men det kan også anvendes om en mulig fremtidig situasjon, da gjerne i sammenstillingen potensiell/fremtidig trussel.

Sårbarhet betegner en begrenset evne til å tåle påkjenninger eller påvirkninger som kan resultere i betydelige negative avvik fra normal funksjon for det system som den sårbare komponent inngår i. Graden av sårbarhet beskriver hvor lett det er å påføre slik skade. Sårbarhet kan benyttes om enkeltkomponenter i et system eller om systemet som helhet. Det anvendes bredt, fra individnivå, via sektornivå og til samfunnsnivå.

5.2 Utvikling i risiko- og trusselbildet

Vi står overfor et mye bredere og mer diffust trusselbilde enn tidligere, kjennetegnet av glidende overganger mellom det nasjonale og det internasjonale, og mellom fred, krise, væpnet konflikt og krig. Norge kan i økende grad bli trukket inn i konflikter i den lavere delen av krisespekteret, og vi kan bli trukket inn i konflikter på en indirekte måte. I sum er de potensielle truslene som vi står overfor som del av en mer global verden ikke blitt borte - de er flere og mer uoversiktlige.

NATOs strategiske konsept fra april 1999 beskriver internasjonal terrorisme som en ny sikkerhetsutfordring for alliansen. På samme måte omtaler St.prp. nr. 45 (2000-2001) fremveksten av internasjonal terrorisme som en sikkerhetsutfordring også for Norge. Både NATO og Forsvaret hadde frem til 11. september 2001 i begrenset utstrekning tatt hensyn til denne nye

utfordringen i utformingen av styrkemål og militære kapasiteter.

Vår sikkerhetspolitikk vil fortsatt være preget av naboskapet til en stormakt. Et kjennetegn ved de trusler vi ser utvikle seg er at de i stadig mindre utstrekning retter seg mot vårt territorium. Globalisering og våpenteknologisk utvikling innebærer samtidig at vi i fremtiden må være forberedt på at det ikke bare er land i våre nærområder som vil kunne utgjøre en omfattende militær trussel mot Norge.

Truslene vi står overfor behøver heller ikke ha en territoriell eller militær dimensjon. De kan vel så gjerne ha som formål å destabilisere samfunnet. Trusler kan oppstå og utvikle seg meget raskt og uten særlig forvarsel, blant annet fordi også ikke-statlige aktører kan true vår sikkerhet i et helt annet omfang enn vi tradisjonelt har regnet med. Den teknologiske utviklingen innebærer at det blir stadig flere statlige og ikke-statlige aktører som vil inneha et potensiale til å anrette stor skade. Spredning av masseødeleggelsesvåpen og angrep via informasjonssystemer er eksempler på en utvikling som skaper et nytt risikobilde. Trusler fra masseødeleggelsesmidler har allerede fått en mer fremtredende plass i vår nasjonale beredskap, og sårbarheten i informasjonssystemer regnes som en stor utfordring.

Dagens trusselbilde er svært sammensatt uten en bestemt dimensjonerende trussel. Terroranslagene mot USA 11. september 2001 viser hvor sårbart det moderne samfunn er mot slike angrep. Det kan ikke utelukkes at Norge kan bli utsatt for terrorangrep som kan ramme brått og omfattende. Samfunnssikkerhetsarbeidet forholder seg, i motsetning til under den kalde krigen, til et stort mangfold av sikkerhetsutfordringer, som kan oppstå uventet og på uventet vis. Disse utfordringene fordrer bredde og stor grad av fleksibilitet i det arbeidet som gjøres for å sikre samfunnet.

Det minskende skillet mellom nasjonale og internasjonale trusler aktualiserer også behovet for internasjonal forebygging. De internasjonale voldelige konfliktenes Norge må forholde seg til i dag, har ofte opphav i etniske motsetninger innen en stat, forverret av svikt eller bortfall av grunnleggende offentlige funksjoner. De involverer sivilbefolkningen i utstrakt grad. Slike konflikter kan utgjøre et betydelig internasjonalt sikkerhetsproblem. Konfliktenes virker destabiliserende ofte på hele regioner. Humanitære hensyn har i større grad enn tidligere blitt en direkte del av sikkerhetspolitikken.

Spørsmålet om organisert kriminalitet er i det vesentligste et spørsmål om politiets alminnelige kriminalitetsbekjempelse. Imidlertid er det viktig å være oppmerksom på enkelte utviklingstrekk ved den organiserte kriminaliteten som har betydning for trusselbildet for øvrig. Det eksisterer videre forbindelser mellom organisert kriminalitet og terroristorganisasjoner.

Risikoen for at Norge og norske interesser blir utsatt for grenseoverskridende, organisert kriminalitet må antas å stige i takt med økende økonomisk og teknolo-

gisk samarbeid og integrasjon på tvers av landegrensene. Kriminelle grupper benytter seg av de fordeler internasjonale nettverk kan gi, herunder muligheten til å utnytte forskjellen mellom rettsregler i ulike land.

5.3 Sårbarhetsutviklingen

Når de farer samfunnet kan stå overfor skal vurderes, kan det ikke sees isolert på faren for naturgitte hendelser, væpnede angrep eller anslag fra statlige eller ikke statlige aktører. Sårbarhetsutviklingen og sårbarheten i samfunnet reiser beredskapsmessige utfordringer i seg selv, og kan aktualiseres uten noen ytre trussel. 2000-problematikken var et eksempel i så måte, hvor faren for teknologisk svikt ble sett på som en stor beredskapsmessig utfordring.

Samfunnets sårbarhet tar gjerne utgangspunkt i at bortfall i enkelte funksjoner kan få store ringvirkninger for andre deler av samfunnet. De funksjoner hvor man står overfor en særlig grad av gjensidig avhengighet omtales gjerne som kritisk infrastruktur. Kraftforsyning og telekommunikasjon er eksempler på slik kritisk infrastruktur.

Problemstillingen omkring sårbarhet er også knyttet til hvilken sårbarhet myndigheter, virksomheter og privatpersoner er oppmerksomme på og er villige til å akseptere. Løsningen på sårbarhetsutfordringene er å arbeide systematisk for å kartlegge de sårbare trekkene i samfunnet og iverksette tiltak for å avhjelpe sårbarhet som anses uakseptabel.

5.4 Konsekvenser for samfunnssikkerhetsarbeidet

Med utgangspunkt i risiko-, trussel- og sårbarhetsutviklingen skal samfunnssikkerhetsarbeidet bidra til at skadepotensialet fra farene samfunnet står overfor blir redusert. Utgangspunktet for arbeidet er faren for store ulykker, kriser og krig. Det skal legges vekt på de alvorligste hendelser samfunnet kan bli stilt overfor. Dette kan eksempelvis være omfattende naturkatastrofer, svikt i kritisk infrastruktur, anslag med masseødeleggelsesmidler og væpnede konflikter.

Visjonen for samfunnssikkerhetsarbeidet er at det ikke skal forekomme større skader på liv, helse, miljø eller materielle verdier som følge av svikt i kritiske funksjoner eller for samfunns- og krigsviktige virksomheter enten svikten skyldes tilsiktede handlinger eller utilsiktede hendelser eller fenomener.

Samfunnssikkerhetsarbeidet skal sikre en systematisk identifisering av truslene mot – og sårbarheten i – samfunnet, og iverksette forebyggende tiltak for å forhindre uønskede hendelser og avhjelpe den sårbarhet som er uakseptabel.

Samfunnet skal ha en beredskap som gir god håndtering av omfattende hendelser, uansett art, så vel i fred som under krise og krig. Beredskapen skal være så godt samordnet at de ulike sektorenes tiltak på sikkerhets- og beredskapsområdet fremstår som et hele.

6. SÅRBARHETSREDUSERENDE TILTAK

6.1 Innledning

Kapitlet er i stor utstrekning en direkte tilbakemelding på de sektorvise tiltakene Sårbarhetsutvalget anbefaler for økt samfunnssikkerhet. Det er enkelte unntak fra denne systematikken. Kapitlet inneholder eksempelvis en fremstilling av beredskapen i forhold til naturkatastrofer, herunder skred. Dette temaet er kommet til på bakgrunn av mottatte høringsuttalelser. Likeledes er for eksempel den materielle kulturarven omtalt særskilt. En rekke av de problemstillinger som reises i dette kapitlet, er også aktuelle for Svalbard, men må i stor grad løses ved bruk av andre virkemidler enn de som anvendes på fastlandet. Beredskapsmessige forhold på Svalbard omtales i kapittel 8.5.

6.2 Informasjons- og kommunikasjonsteknologi

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) betegner sammensmeltningen mellom informasjonsteknologi og telekommunikasjon. De siste 10-20 år har samfunnets økonomiske vekst og velferdsutvikling i stor grad vært sammenfallende med utviklingen innen IKT. Drifts- og produksjonsapparatet i de fleste samfunnssektorer baserer seg i stor grad på slik teknologi. Denne teknologien har også gjort samfunnet mer sårbart. For eksempel er kraftforsyningen avhengig av velfungerende IKT. Konsekvensene i driftsforstyrrelser i IKT-systemer og infrastruktur kan være sammenfattede og alvorlige for samfunnets funksjonsdyktighet. Fungerende IKT vil også ha stor betydning for samfunnets evne til å håndtere kriser.

Sårbarhetsutvalgets arbeid med IKT-sårbarhet har vært koordinert mot et prosjekt i regi av Nærings- og handelsdepartementet. Utvalget konkluderer blant annet med at eksisterende tiltak for fysisk sikring av tele- og kraftsektoren begynner i en del tilfelle å bli utilstrekkelige, og foreslo at den overordnede målsetning for arbeidet med IKT-sårbarhet og kritisk infrastruktur burde være "Å øke robusthetsnivå i IKT-infrastruktur til et nivå som gjør det helt usannsynlig at viktige samfunnsfunksjoner stanses i en normalsituasjon. I en krisesituasjon skal robustheten være tilstrekkelig til å opprettholde kritiske funksjoner".

Sårbarhetsutvalget ga en rekke konkrete anbefalinger til hvordan sårbarheten på området kunne reduseres, herunder at det etableres et Senter for informasjonssikring (SIS) som bør få i oppgave å koordinere oppgaver innen hendelsesrapportering, varsling, analyse og erfaringsutveksling i forhold til trusler mot IKT-systemer. Utvalget mente også det var behov for å etablere et varslingscenter for trusler mot IKT-tjenester i offentlig virksomhet. Utvalget så også behov for å styrke utdanningen og forskningen innen IKT og at det settes klare sikkerhetskrav i forbindelse med etablering og drift av kritiske IKT-systemer. Sertifiseringsarbeid er et viktig fundament i dette arbeidet. Utvalget så blant annet også behovet for en nærmere vurdering av behovet for endringer i lover og regler og tiltak for en mer effektiv kriminalitetsbekjempelse.

I dag eksisterer det en rekke ulike sambandsløsninger for utveksling av graderte opplysninger mellom aktørene i totalforsvaret. Dette gjelder både stasjonære og mobile løsninger. Forsvaret har utviklet krypterte GSM-mobiltelefoner som skal kunne anvendes nasjonalt og internasjonalt og være basert på tilgjengelige kommunikasjonsnett.

Det er avgjørende at aktørene i totalforsvaret er i stand til å kommunisere sikkert seg imellom. Direktoratet for sivilt beredskap vil derfor få klargjort og presisert sitt ansvar for samband. Dette ansvaret vil blant annet innebære at det føres tilsyn med at de ulike etatene har tilstrekkelig med utdannet sambandspersonell, at sambandsløsningene er oppdaterte, og at det gis råd om hvilke løsninger som bør anskaffes innen de ulike deler av forvaltningen. Mulighetene til sikker kommunikasjon med e-post skal også vurderes for flere aktører.

Beredskapsapparatet og nødetatenes virksomhet kan ikke basere seg på kommunikasjonssystemer som har en uakseptabel høy sannsynlighet for å svikte nettopp i de situasjoner hvor sambandsbehovet er størst. Godt fungerende radiosamband er en forutsetning for at de mange oppgavene innenfor redning og beredskap skal kunne løses raskt og effektivt. Små og store nød- og krisesituasjoner involverer en rekke aktører. Et godt samarbeid mellom disse aktørene forutsetter gode telekommunikasjonssystemer også mellom etatene.

Dagens sambandssituasjon for nød- og beredskaps- etatene er komplisert og uoversiktlig. Årsaken til denne situasjonen er at hver nødetat har hatt ansvar for etablering og drift av sine egne sambandssystemer, og etatene har gjennom tidene utviklet ulike sambandsløsninger. Alderen på en del eksisterende systemer og generasjonsskiftet fra analog til digital teknologi tilsier at de eksisterende systemene vil bli stadig vanskeligere og dyrere å vedlikeholde. Analog teknologi er i ferd med å bli foreldet, og i løpet av noen år blir det vanskelig å holde utstyret nødetatene har i dag i drift.

De eksisterende sambandssystemene tilfredsstillende ikke brukernes krav til funksjonalitet. Sambandene har variabel og ufullstendig geografisk radiodekning. Redningsmannskapene kan ikke enkelt snakke sammen på tvers av sine forskjellige radionett og samtalene kan med få unntak avlyttes av uvedkommende.

Nødetatene baserer seg i dag i stor utstrekning på bruk av mobiltelefoner for å supplere sambandssystemene. Dette er meget betenkelig. Mobilnettet har en betydelig innebygget sårbarhet og bryter lett sammen ved belastninger enten belastningen skyldes stor trafikk eller bortfall i strømforsyningen. Mobiltelefon-sambandet brøt for eksempel sammen under Åstaulykken. Dette gjør at nød- og beredskapsstatene har behov for et nytt samband som er mer robust og bedre tilpasset deres behov enn det som kan tilbys innen kommersielle mobiltelefon-tjenester.

På denne bakgrunn er det utviklet en ny digital standard for kommunikasjon innen nød- og beredskaps- etater kalt TETRA-standard. Tolv andre land i Europa

har satt i gang aktiviteter med henblikk på utbygging av TETRA-nett for sine nød- og sikkerhetstjenester. Fem land har inngått kontrakter om utbygging av landsdekkende TETRA-nett og sju land har inngått kontrakter om utbygging av ett eller flere pilotsystemer. Landsdekkende statlig finansierte nett er under etablering i Belgia, Finland og Nederland. En rekke andre land arbeider med å få til det samme. I Storbritannia er det inngått langsiktig kontrakt med operatør om kjøp av TETRA-basert radiotjeneste, mens på Island har politiet inngått avtale med privat tjenesteleverandør. Irland, Spania, Sverige og Østerrike gjennomfører piloter som inkluderer alle nødnettene, mens Italia, Portugal og Tyskland har begrenset piloteringen til å gjelde politietaten. Med dagens teknologi kan ikke norske politimyndigheter kommunisere direkte over landegrensene, for eksempel med svenske eller finske kollegaer, da radiosambandene ikke har sammenfallende frekvenser. Schengen-samarbeidets anbefaling av TETRA-standarden og det faktum at flere europeiske land har valgt TETRA-standarden, bør tale for at Norge tilstreber etablering av et radiosamband som tilrettelegger for kommunikasjonsforbindelser mellom landene.

Det vil bli behov for å ruste opp sambandssystemene til nød- og beredskapsnettene. Et sambandsnett for nød- og beredskapsnettene må bygges slik at tilgjengeligheten til radiokommunikasjonen er høy, selv i en krisetilstand. Aktørene innen redningsarbeidet skal fortsatt kunne kommunisere i situasjoner hvor offentlige nett har brutt sammen. Et beredskapsnett må være svært robust for å kunne tåle ekstraordinære hendelser, som strømbrudd, brutte telelinjer eller at enkelte sentrale nettelementer blir satt ut av funksjon. Forsvarsdepartementet har gitt tillatelse til at TETRA kan benytte Forsvarets digitale nett (FDN) for å ivareta robusthet og redusere sårbarheten i systemet. TETRA-prosjektet vil vurdere om bruk av FDN er hensiktsmessig.

TETRA-standarden har en innebygd robusthet ved at en basestasjon vil fungere lokalt selv om forbindelsen til sentralen brytes. Det vil da være mulig å kommunisere med andre brukere innenfor det lokale området.

I og med at TETRA-apparater kan brukes som mobiltelefoner og at nettet er driftssikkert og robust mot ytre påkjenning, vil det være mulig å nytte TETRA-nettet som sambandssystem for Regjeringen, fylkesmenn og andre sentrale aktører i totalforsvaret. I større krisetilstander vil disse aktørene ha behov for å kommunisere med hverandre for å få et oppdatert situasjonsbilde, koordinere innsats og treffe avgjørelser.

En bygging av et TETRA-nett vil kunne gi en vesentlig heving av beredskapen i landet i forhold til så vel nødnettets daglige virksomhet som til samfunnets evne til å kunne motstå krisetilstander. Tilgang til robuste og effektive kommunikasjonsmidler med veldefinert funksjonalitet og kvalitet for alle involverte er en helt nødvendig forutsetning for maksimal utnyttelse av samfunnets ressurser i en krisetilstand.

Næringslivet og offentlige myndigheter har felles utfordringer i å sikre kritisk infrastruktur. Nærings- og

handelsdepartementet og Justisdepartementet vil i samarbeid med Forsvarsdepartementet og i forlengelsen av de utredninger som er gjort om sårbarheten innen IKT, ta initiativ til å utarbeide en nasjonal strategi for informasjonssikkerhet. Strategien skal omfatte IKT-sikkerhet i hele samfunnet og favne videre enn Sårbarhetsutvalgets forslag. Arbeidet med strategien skal være bredt forankret i flere departementer og også søke å inkludere privat sektor.

Senter for informasjonssikring er under etablering. Senteret skal bygge tillitsbaserte relasjoner til virksomheter i offentlig og privat sektor for å få tilgang til informasjon om sikkerhetsbrudd og -hendelser. Senteret etableres uavhengig av myndigheter og tilsynsorganer og skal i første omgang organiseres som et treårig forsøksprosjekt under Nærings- og handelsdepartementet. Det er et mål at senteret skal bidra til mer robust IKT-infrastruktur og være et ressurs- og kompetansesenter for offentlige og private aktører som kan ivareta nødvendige funksjoner for informasjonsutveksling, varsling og analyse av sikkerhetsbrudd og trusler.

Anslag mot eller via IKT-systemer vil ofte være en straffbar handling, gjerne kalt IKT-kriminalitet. Denne kriminaliteten kan rette seg mot IKT-systemene som sådan eller for å oppnå en annen fordel, som for eksempel ved bedrageri. Økokrim er i ferd med å opprette et datakrimisenter. Norge er i dag godt rustet til å oppklare datakriminalitet i form av forskjellige angrep mot IT-tjenester og infrastruktur. Det er viktig å utvikle lovverk og andre tiltak for best mulig å kunne møte denne type kriminalitet.

For en effektiv kriminalitetsbekjempelse er det viktig at politiet får gjennomført kommunikasjonskontroll der lovens betingelser for dette er til stede. For å sikre politiets adgang til kommunikasjonskontroll, har man nå gjort nødvendige tilpasninger for avlytting av GSM-nett, mens tilpasning av ISDN-nettet for kommunikasjonskontroll er under arbeid.

Nye kommunikasjonssystemer og nytt utstyr vil søkes tilpasset for kommunikasjonskontroll allerede ved innfasing.

Post- og teletilsynet har fått ansvaret for å sette krav til telesikkerhet og teleberedskap, og vurdere investeringer i tiltak for å øke robustheten i telenettene, samt føre tilsyn med at pålagte tiltak blir iverksatt. Post- og teletilsynet har også fått ansvar for bevisstgjøring, kompetanseheving og veiledning overfor operatører, brukere og andre aktører, samt arrangere samøvelser og utvikle samarbeid mellom teleoperatørene.

Regjeringen vil komme tilbake til TETRA-utbygging i kommende budsjett.

6.3 Kraftforsyning

En sikker kraftforsyning er avgjørende for et moderne samfunn. Mange norske husholdninger er svært avhengige av elektrisk kraft til oppvarming. Norge bruker mer elektrisk energi pr. innbygger enn land det er naturlig å sammenlikne med. Denne avhengigheten gjør oss sårbare for svikt i kraftforsyningen.

Olje- og energidepartementet har det overordnede forvaltningsansvaret for energisektoren og store deler av vassdragsvirksomheten i Norge. Norges vassdrags- og energidirektorat er underlagt Olje- og energidepartementet med ansvar for å forvalte landets vann- og energiresurser. Sikkerhets- og beredskapsarbeidet i Olje- og energidepartementet og i Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) er forankret i lovverk, målstrukturer og nedfelt i organisasjonen.

Forutsetningene og utfordringene for beredskapsarbeidet i norsk kraftforsyning har endret seg vesentlig de siste årene. Strømbrudd som følge av antatt ekstremt vær kan komme til å øke i de kommende årene. I tillegg kommer risiko for enkeltstående sabotasjeangrep mot kraftforsyningen enten i form av fysiske anslag eller i form av dataangrep mot en kraftforsyning der IKT-avhengigheten blir stadig sterkere.

Det har de senere årene blitt lagt vekt på å oppnå en bedre reparasjonsberedskap og rehabiliteringsevne i forbindelse med avbrudd i strømforsyningen i fredstid. Det er også etablert en regional rasjoneringsberedskap for å kunne håndtere en eventuell knapphetssituasjon innen regioner og fylker.

Som følge av endringer i energiloven som trådte i kraft 1. januar 2002 er det inntatt en ny generell bestemmelse i loven om rasjonerings av elektrisk energi og fjernvarme. I henhold til bestemmelsen kan Olje- og energidepartementet iverksette rasjonerings, herunder tvangsmessige leveringsinnkrenkninger eller rekvisisjon, når ekstraordinære forhold tilsier det. 1. januar 2002 trådte også ny forskrift om rasjonerings i kraft. Norges vassdrags- og energidirektorat vil være rasjoneringsmyndighet med ansvar for planlegging og administrativ gjennomføring av tiltak i forbindelse med rasjonerings.

Direktoratet for brann- og elsikkerhet har blant annet forvaltningen av regelverket som regulerer hvordan el-anleggene skal være konstruert for å være sikre for montører, reparatører og andre. Direktoratet for brann- og elsikkerhet forvalter elsikkerhet i hele verdikjeden fra produksjon, distribusjon og bruk i virksomhet eller i hjemmet. Elektrisitet er et av de få produktene som representerer en fare i seg selv. Berøring av ledere, feil i elektriske anlegg eller feil bruk av elektrisk utstyr er områder som reguleres av Direktoratet for brann- og elsikkerhets regelverk.

Sårbarhetsutvalget anbefalte en gjennomgang og oppdatering av retningslinjene for sikring av kraftforsyningen.

Det er et mål for arbeidet med kraftforsyningsberedskap å sikre en motstandsdyktig og driftssikker energiforsyning under krisesituasjoner i fredstid og i krig gjennom å holde infrastrukturen i form av produksjonsanlegg, transformatorstasjoner, koblingsanlegg og overføringsanlegg intakte. Høy reparasjonsberedskap skal raskest mulig bringe skadede komponenter tilbake til driftsklar stand. Det settes krav til anlegg for å unngå utfall, herunder krav om reparasjonsberedskap og krav til lagre av reservemateriell.

Både Sårbarhetsutvalget og BAS 3-prosjektet beskriver kraftforsyningens sårbarhet. Rapportene peker blant annet på behovet for å forebygge fysiske anslag mot kritiske punkter og forbedre mulighetene til reetablering etter skade. Olje- og energidepartementet, NVE og kraftforsyningen skal selv følge opp og utbedre de kritiske områdene. Et nytt og helhetlig beredskapskonsept skal omfatte:

- Analyser av trusler og risikoer.
- Gjennomføring av forebyggende tiltak.
- Planlegging og organisering av ressurser for å håndtere kritiske situasjoner.
- Håndtere kriser og gjenopprette funksjonalitet.

For å imøtekomme disse utfordringene vil beredskapsarbeidet bli styrket gjennom pålegg om, og kontroll med gjennomføring av sikringstiltak ved kraftforsyningsanlegg. Sikringstiltakene skal gjennomgå med sikte på å fremme kostnadseffektive tiltak, tilpasset moderne teknologi og det aktuelle trusselbildet. Det arbeides også kontinuerlig med sikring av data, sambands- og andre elektroniske systemer, herunder også driftsradio.

Det skal utføres dambruddsbølgeberegninger for regulerte vassdrag der skadepotensialet ved dambrudd er stort. Ansvar for varsling av dambrudd i dag er delt mellom dameier og Sivilforsvaret. Ansvarsdelingen vil bli gjennomgått og det vil bli vurdert om ansvaret for varsling av sivilbefolkningen i sin helhet overføres til dameier.

6.4 Finansiell sektor

Hovedutfordringen er å sikre at betalingsformidlingen opprettholdes og fungerer tilfredsstillende også under fredskriser og krig slik at samfunnets behov for betalingstjenester dekkes. Betalingsformidlingen er en integrert del av betalingssystemet, som igjen er en sentral funksjon i finansiell sektor. I lys av de sårbarhetsforholdene som gjør seg gjeldende i et moderne betalingssystem, er beredskapsarbeidet på dette området knyttet til finansiell sektor som helhet og basert på et samarbeid mellom sentrale aktører i sektoren.

Sårbarheten i finansiell sektor er i økende grad knyttet til driften av IKT-systemer og kontinuerlig tilgang på telekommunikasjon og strømforsyning. Dette innebærer at driftsproblemer og driftsavbrudd lett vil kunne få store ringvirkninger. Det har de senere år blitt arbeidet med å effektivisere og tilpasse beredskapsapparatet i finansiell sektor til de sårbarhetsforholdene som et moderne betalingssystem innebærer. Som et resultat av dette arbeidet besluttet Norges Banks hovedstyre i oktober 2000 å etablere et nytt beredskapsutvalg for finansiell infrastruktur (BFI). Beredskapsutvalget har to hovedoppgaver:

1. Komme frem til og koordinere tiltak for å forebygge og løse krisesituasjoner og andre situasjoner som kan resultere i store forstyrrelser i den finansielle infrastrukturen.

2. Forestå nødvendig koordinering av beredskapssaker innenfor finansiell sektor, herunder samordne utarbeidelse og iverksettelse av varslingsplaner og beredskapstiltak ved sikkerhetspolitiske kriser og krig.

Regjeringen vurderer beredskapen i finansiell sektor som tilfredsstillende, men er oppmerksom på den rolle kritisk infrastruktur, herunder kraftforsyning og telekommunikasjon, spiller med sikte på å opprettholde en effektiv betalingsformidling. Ytterligere tiltak for å redusere sårbarheten i finansiell sektor vil derfor bli fortløpende vurdert.

Hver enkelt aktør i finansiell sektor, for eksempel banker og datasentraler, har et primæransvar for beredskapsløsninger knyttet til egen drift. Dette innebærer at det skal finnes reserveløsninger for sentrale funksjoner og prosedyrer for å sette disse i verk dersom det oppstår avbrudd og avvik i normal drift.

6.5 Transport

Transportsektoren har stor samfunnsmessig betydning. Transport vil være et sentralt vurderingstema både i forhold til ulykker og i forhold til hvilke tjenester som skal ytes i krise og krig. I dette kapitlet vil det bli skilt mellom arbeidet for å hindre storulykker og arbeidet for å sikre en tilstrekkelig beredskap ved kriser og krig.

Sårbarhetsutvalget anbefalte at det bør arbeides for å etablere et klarere skille mellom tilsynsfunksjoner og sektorinteresser, at det etableres et tettere samarbeid eller vurderes å sammenslå tilsynene for transport med fly, båt og jernbane, herunder sørge for uavhengig tilsyn med sikkerheten på vei og i tunneler. Det ble også blant annet foreslått en vurdering av sikkerheten ved transport av farlig gods. Sårbarhetsutvalget anbefalte blant annet også at plan- og bygningsloven må gjøres gjeldende for utbygging av nye tunneler.

Regjeringen vil som del av arbeidet med modernisering og fornying av offentlig forvaltning igangsette en bred gjennomgang av de statlige tilsynene. Hensiktsmessigheten av å skille mellom tilsyn og næringsvirksomhet, samt grunnlaget for sammenslåing av tilsyn, herunder samling og forankring vil bli undergitt en prinsipiell vurdering.

Hovedmålet for samferdselsberedskapen er at samfunnets sivile og militære behov for transport- og kommunikasjonstjenester skal bli dekket tilfredsstillende ved kriser i fred og ved beredskap og krig. I tillegg omfatter samferdselsberedskap forberedelser til de tiltak som er nødvendig for å fylle Norges forpliktelser overfor NATO, herunder å tilrettelegge for videretransport av forsyninger og forsterkninger som vil ankomme Norge under kriser og krig. For samferdselsberedskapen er det et siktemål at organisasjon, tiltak og planer skal være så fleksible at de kan brukes både i fred og i krig.

Sårbarhetsutvalget ga uttrykk for at transportberedskapen kan være moden for en fundamental gjennom-

gang. Utvalget fremholdt videre at det understreket viktigheten av å legge til rette for en mest mulig oppdatert transportberedskap.

Hurtigbåten MS Sleipners forlis 26. november 1999, Åsta-ulykken 4. januar 2000 og Lillestrøm-ulykken 5. april 2000 aktualiserte spørsmålet om etableringen av en felles havarikommisjon. I NOU 2000:30 "Åsta-ulykken, 4. januar 2000", anbefalte kommisjonen at det vurderes å opprette en fast kommisjon for undersøkelse av alvorlige togulykker, eventuelt med kompetanse til å undersøke ulykker innenfor alle transportsektorer. Det ble påpekt at dette ville gi gevinster i form av økt kvalitet og hurtigere granskning. I denne sammenhengen vil særlig hensynet til hurtighet i granskningsarbeidet være viktig å ivareta.

Sårbarhetsutvalget foreslår at det bør etableres en felles, nasjonal ulykkes- og krisekommisjon med ansvar for å granske større hendelser og ulykker uavhengig av sektor. Etter Sårbarhetsutvalgets vurdering vil dette sikre god og bred oppfølging av erfaringer fra nasjonale og internasjonale ulykker og katastrofer, slik at man kan iverksette riktige virkemidler og tiltak for å hindre tilsvarende hendelser i fremtiden.

Både på bakgrunn av Sem-erklæringen og Sårbarhetsutvalget, har spørsmålet om en felles havarikommisjon vært til vurdering. En arbeidsgruppe ledet av Samferdselsdepartementet med deltakelse fra berørte departementer, Havarikommisjonen for sivil luftfart og SINTEF har i februar 2002 fremlagt en rapport om etablering av felles havarikommisjon. Arbeidsgruppen foreslår at det bør opprettes en felles havarikommisjon for sivil luftfart, jernbane-, sjø- og vegtransport med utgangspunkt i den nåværende Havarikommisjonen for sivil luftfart.

Arbeidsgruppen legger til grunn at den foreslåtte felles havarikommisjonens ansvar og mandat skal være avgrenset til å finne årsaksfaktorene til en ulykke eller hendelse, med tanke på å forebygge framtidige ulykker. I likhet med dagens Havarikommisjon for sivil luftfart skal den foreslåtte kommisjonen dermed ikke fordele skyld og ansvar, og den skal ikke utrede straff eller erstatningsansvar.

6.6 Næring og skipsfart

Næringsberedskapen skal sikre Forsvaret og sivilbefolkningen tilgang til varer og tjenester under krise og krig. Nedbygging av lagre og globalisering av næringslivet har endret forutsetningene for den nasjonale næringsberedskap. For å sikre god beredskap vil det imidlertid også være behov for å iverksette tiltak som reduserer sårbarheten, styrke rammebetingelsene eller sikre at beredskapstiltak kan iverksettes ved krise eller krig. Næringslivets nasjonale og internasjonale virksomhet vil i stadig større utstrekning måtte betraktes som et hele.

Sårbarhetsutvalget anbefalte blant annet at forsyningssikkerheten innen kritiske samfunnsområder og i særlig utsatte geografiske områder bør gjøres mer robust ved å bygge inn krav til forsyningssikkerhet i

avtaleverk med leverandører. Utvalget pekte også på partnerskap mellom myndigheter og næringsliv som en strategi for å bedre samfunnsikkerheten på forsyningsiden, og anbefalte risiko- og sårbarhetsanalyser for eksempel for matvarer som mulige samarbeidsprosjekter. Det ble videre lagt vekt på å etablere et tettere samarbeid mellom sivile og militære myndigheter med sikte på å forvalte sivile og militære ressurser i sammenheng.

Regjeringen sier seg generelt tilfreds med situasjonen innen næringsberedskapen, men understreker at utfordringene på området er store. Sårbarheten for tilgangen på enkelte produkter vurderes som betydelig. Siden det i mange tilfeller dessuten er vanskelig å gi noen god prognose for hvilke produkter det kan bli knapphet på, vil Regjeringen fortsatt arbeide for at man gjennom et nært samarbeid med næringslivet innhenter informasjon av betydning for forsyningsberedskapen, foretar risiko- og sårbarhetsanalyser og bygger opp nettverk som kan bidra i planlegging og iverksetting av tiltak for å sikre tilgang av samfunnsviktige varer og tjenester. På en del områder har analysearbeid avdekket at det kan være behov for ordninger myndighetene kan bruke til å påvirke forbruksmønsteret. Det aktuelle risikobildet tilsier imidlertid at disse ordningene må være slik at bruken kan tilpasses den aktuelle situasjonen.

På oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet og Direktoratet for sivil beredskap har et konsulentfirma evaluert virkemiddelapparatet innenfor forsyningsberedskap og analysert beredskapsmessige konsekvenser av internasjonal varehandel. Disse to utredningene vil inngå som en del av grunnlaget når man i tiden som kommer vurderer videreføringen av særskilte beredskapstiltak. Analysene indikerer at det også i framtiden er behov for statlige inngrep i spesielle situasjoner for å sikre tilgang til en del varer. Noen justeringer av rasjoneringssystemet for matvarer er allerede foretatt slik at man nå ikke lenger forhåndsbestemmer hvilke produkter som skal rasjoneres i en krisesituasjon. Rasjoneringsordningen for tekstilvarer og skotøy er opphevet.

Det er gjennomført en analyse av de eksisterende beredskapsordningene for utenriks skipsfart. Denne er behandlet og det arbeides med omlegging, herunder å erstatte NORTRASHIP som et statsrederi med basis i 2. verdenskrig med en ny organisasjon for skipsfartsberedskap som er mer fleksibel. Organisasjonen skal kunne håndtere situasjoner og transportbehov ved kriser i fredstid, internasjonale operasjoner og krig og bygger på prinsippet om næringsbaserte beredskaps-systemer.

Ordningen med krigsforsikring av skip er opprettholdt i planperioden. Denne er basert i skipsfartsnæringen, men Nærings- og handelsdepartementet ser ordningen som et viktig virkemiddel som bidrar til å gjøre næringen i stand til å fortsette sin virksomhet også i kriser. Det arbeides på sivil side i NATO med å opprette en krigsforsikringsordning for skip, og Norge støtter dette arbeidet.

Statens varekrigsforsikring ble utredet i perioden 1999-2002, og er foreslått videreført med en modernisering av varekrigsforsikringsloven. Ordningen omfatter krigsdekning for varetransport med ulike transportformer. Dette er i tråd med at man ønsker å opprettholde ordinære logistikk-systemer så langt som mulig også i kriser.

Anbefalingen fra Sårbarhetsutvalget om sterkere samarbeid med Forsvaret følges opp i flere sammenhenger. Et eksempel på dette er innkjøp og rullering av nødproviant.

Forsvarets oppmerksomhet er i dag i stor grad knyttet til støtte til operasjoner utenfor Norge. Forsynings-spørsmål i denne forbindelse løses stort sett innenfor rammene for ordinær kontakt mellom Forsvaret som kunde eller oppdragsgiver og næringslivet.

6.7 Petroleumsvirksomheten og beredskapsforsyningen av petroleumsprodukter

Norge er en stor og stabil leverandør av olje og gass. Petroleumsvirksomheten reguleres gjennom petroleumsloven og et omfattende og tverrsektorielt regelverk, hvor sikkerhet og beredskap er høyt prioritert. Den innebygde driftssikkerheten er meget høy, og industrien har stor kapasitet til hurtig å utføre nødvendige reparasjoner og utbedringer. Selv om det normalt skjer et stort antall driftsforstyrrelser knyttet til produksjonen, påvirker ikke dette leveranseregulariteten. Regulariteten er meget høy, tilnærmet 100 pst. Det planlegges også for et bredt spekter av potensielle fare- og ulykkesituasjoner. Det faktum at man i stor grad har alternative systemer som kan overta ved bortfall av et ledd i kjeden, gjør at heller ikke enkeltstående terror- og sabotasje-handlinger kan lamme totalleveransene fra Norge.

Det er et høyt prioritert mål å opprettholde en høyest mulig leveransesikkerhet for olje og gass fra norsk sokkel innenfor rammen av forsvarlig virksomhet. Dette mener Olje- og energidepartementet er situasjonen i dag, der hensynet til sikkerheten for gassleveranser til Europa er godt balansert med sikkerhetssituasjonen på norsk sokkel.

Olje- og energidepartementet og Arbeids- og administrasjonsdepartementet er sektoransvarlige beredskapsdepartementer. Oljedirektoratet er administrativt underlagt Olje- og energidepartementet i saker knyttet til ressursforvaltning og til Arbeids- og administrasjonsdepartementet for de helse-, miljø- og sikkerhetsmessige sidene ved petroleumsvirksomheten.

Sikring og beskyttelse av ressursene og leveransene er politiets og Forsvarets ansvar.

Det er Olje- og energidepartementets målsetting å forberede og legge til rette for en krisehåndteringsberedskap som sørger for at samfunnet så langt som mulig sikres behovet for petroleumsprodukter. Beredskaps-systemene og -virkemidlene skal også kunne brukes til å dempe uønskede samfunnsmessige virkninger av alvorlige forstyrrelser i oljemarkedet.

Petroleumsproduktberedskapen er basert på følgende hovedelementer:

- Statlige produktbeholdninger.
- Forskrifter og systemer for begrensninger i forbruket av oljeprodukter.
- Beredskapsorganisering av de 4 landsdekkende oljeselskapene.

Samtlige elementer er gjennomgått og vurdert i løpet av de siste årene.

Statens beredskapsbeholdninger består av produktene bensin, gassolje og parafin. Produktene lagres både i statens egne tankanlegg og i tankanlegg leid hos oljeselskapene.

Olje- og energidepartementet har i samarbeid med de markedsførende oljeselskapene og Forsvaret gjennomført en kartlegging og analyse av landets samlede nasjonale ressurser i forhold til totalforsvarets anslåtte behov ved beredskap og i krig. Analysen viser underdekning for ett oljeprodukt. Utover det synes den normale nasjonale forsyningskapasitet, sammen med de statlige sivile og militære beredskapsbeholdningene, å være i balanse med behovet. For å møte underdekningen er det forberedt beredskapstiltak som utløses ved iverksettelse av beredskapslovverket.

Sårbarhetsutvalget anbefalte at ansvarlige myndigheter bør foreta en utredning av behovet for å tilpasse og utvikle beredskapsorganisering, beredskapsplaner og mobiliseringstiltak i forhold til nye risiko- og sårbarhetsvurderinger. De rådende prinsipper for risikobasert styring og kontroll bør i henhold til utvalget suppleres med grunnleggende sikkerhetskrav om barrierer og redundans ut fra et føre-var-prinsipp.

Utvalget anbefaler en styrking av samordningen mellom Kommunal- og regionaldepartementets (nå Arbeids- og administrasjonsdepartementets) arbeid med storulykkesrisiko og det arbeidet som Olje- og energidepartementet nedlegger for å forhindre og å begrense konsekvensene av sabotasje, terroraksjoner og militære angrep. Videre foreslo utvalget at Olje- og energidepartementet/Oljedirektoratet bør utrede egnede beskyttelsestiltak for å hindre at personer som innebærer risiko blir engasjert innen olje- og gassindustrien.

Utvalget hevder at den største risikoen for alvorlige, bevisste skadevoldende handlinger innenfor denne sektoren i dag synes å være knyttet til terror- og sabotasjeanslag uten at Norge er direkte truet av krig. Etter utvalgets mening bør derfor Forsvarets evne til overvåking og forsvar av olje- og gassvirksomheten styrkes.

Sårbarhetsutvalget påpeker at det ikke finnes lov hjemmel som gir oljeselskapene mulighet til å oppdage og forhindre at personer som bruker narkotika får arbeide offshore. Eneste mulighet i dag er bagasjekontroll ved ut- eller innreise til installasjonene. Utvalget har også merket seg at det ikke finnes lov hjemmel som gjør det mulig for selskapene å kreve sikkerhetsklarering eller vandelsattest ved ansettelse eller innleie av

personell. Sikkerhetsklarering forutsetter at den som skal klareres vil kunne få adgang til skjermingsverdig (gradert) informasjon. Utvalget mener dette kan være sikkerhetsmessig og beredskapsmessig betenkelig, og anbefaler at ansvarlige myndigheter utreder egnede beskyttelsestiltak for å hindre at personer som antas å innebære risiko blir engasjert innen olje- og gassvirksomheten.

Sårbarhetsutvalgets innstilling inneholder et ikke-uvesentlig antall anbefalinger som er relatert til petroleumsvirksomheten. Etter Olje- og energidepartementets skjønn kan det synes som om utvalgets anbefalinger bygger på mangelfull innsikt i deler av petroleumsvirksomheten og dens utvikling.

For å sikre innretningene på norsk sokkel er det iverksatt en rekke tekniske og operasjonelle tiltak. Ved utskipingsbasene gjennomføres kontroller, og det er etablert prosedyrer for å hindre at ulovlig gods og gjenstander blir transportert ut. Ved helikopterterminalene kontrolleres hver enkelt person, og operatørselskapene har kontroll med og oversikt over de personer som til enhver tid skal reise ut til eller oppholder seg på innretningene. Rundt disse er det opprettet sikkerhetssoner for å hindre adgang for andre fartøyer enn dem som har tillatelse. Det gjennomføres overvåking av havområdene rundt innretningene fra selve innretningen, beredskapsfartøyer eller landterminaler. Plassering av beredskapsfartøy i nærheten av innretningene skal også kunne bidra til å hindre inntrenging. Det er operatørens ansvar å vise bort uvedkommende fartøyer fra sikkerhetssonen. Spørsmål om tildeling av politimyndighet i denne sammenheng vil bli vurdert.

For å måle beredskapsnivået blir det jevnlig gjennomført øvelser. Tiltakene er iverksatt for å opprettholde sikkerhetsnivået i petroleumsvirksomheten generelt, men vil også redusere mulighetene for terror-/sabotasjehandlingene.

Det pågår for tiden et arbeid under Forsvarsdepartementet som adresserer spørsmål som Sårbarhetsutvalget tar opp i sin innstilling, herunder spørsmålet om sikkerhetsklarering av offshorepersonell. Tilgangen til installasjonene til havs er strengt kontrollert ved sikkerhetskontrollen som er betydelig strengere enn på flyplassene. Adgangen til helikoptertransport og forsyningskip gis bare til personer som på forhånd er godkjent. Gjennom denne strenge sikkerhetskontroll sikrer en trolig langt på vei de hensyn som Sårbarhetsutvalget drøfter. Dette vil adresseres i arbeidet under Forsvarsdepartementet. I dette arbeidet vil det bli tatt hensyn til at virksomheten på sokkelen har eksistert i 30 år uten at det har oppstått problemer med sikkerheten under eksisterende rutiner. En vil videre påse at arbeidet ikke resulterer i at restriksjoner vil redusere muligheten for å tiltrekke seg kvalifisert personell, senke regulariteten i produksjonen eller øke kostnader uten i vesentlig grad å styrke sikkerheten i systemet.

Det vises for øvrig til St.meld. nr. 7 (2001-2002) om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten,

hvor en rekke tiltak for sikring av innretningene på sokkelen omtales.

Sårbarheten i infrastrukturen på norsk sokkel, i forhold til samlet produksjon og leveransesikkerhet, er redusert gjennom oppbyggingen av infrastruktur til havs og på land. I dag finnes det en stor grad av fleksibilitet mht. alternative leveranseveier. Denne utviklingen er resultatet av et samarbeid mellom industrien og myndighetene i anstrengelsen for å gjøre petroleumsvirksomheten så robust som mulig. Norge har i dag et unikt produksjons- og leveransesystem, hvor man har tatt høyde for et vidt spekter av potensielle fare- og kritesituasjoner. Det faktum at man i stor grad har alternative systemer som kan overta ved bortfall av et ledd i kjeden, gjør at de kritiske produksjons- og leveranspunktene er sterkt redusert. Den sikring og beskyttelse av infrastrukturen utover hva industrien selv gjennomfører, ivaretatt av politiet og/eller Forsvaret, anses som fullt ut tilstrekkelig i forhold til dagens trusselbilde.

Hovedtyngden av systemer og virkemidler under petroleumsproduktberedskapen har i stor grad vært relatert til og dimensjonert i forhold til alvorlige sikkerhetspolitiske hendelser. Det har derfor vært nødvendig å foreta en markert forskyvning i planlegging og ressursbruk fra ren krigsberedskap til virkemidler som skal gjøre områdene mer robuste i forhold til hele kritespekteret. Dette innebærer at enkelte rene krigsordninger avvikes, mens andre justeres og tilpasses et bredere spekter av kritesituasjoner.

Beredskapsorganiseringen av de landsdekkende oljeselskapene videreføres.

Ut fra NATOs krav om forsyningssikkerhet ved beredskap/krig og beregnet å skulle ivareta prioritert sivilt behov i 30 dager, er statens beredskapsbeholdninger av oljeprodukter nå i underkant av kravet. Basert på endrede sikkerhetsforutsetninger har Olje- og energidepartementet lagt til rette for at beholdningene skal kunne brukes ved alle typer kriser, også ved alvorlig svikt i det internasjonale markedet og da i forbindelse med krisehåndtering under Det internasjonale energi-byrå (IEA). Forvaltningen av beholdningene, slik at de til enhver tid tilfredsstillende kommer opp mot kommersielle standarder og derved miljøkravene, er en høyt prioritert oppgave.

6.8 Helsesektoren

En effektiv helsesektor er en vesentlig forutsetning for å begrense skadevirkningene som følge av krise og krig. Helsesektoren har ansvaret for egen drifts- og forsyningssikkerhet (for blant annet legemidler og materiell), personell, samt krisepsykiatri, smittevern, inkludert næringsmiddel- og drikkevannsbårne sykdommer (epidemier), strålevern, akuttmedisinsk beredskap, ambulansetjeneste, nødmeldetjeneste, brann-, gass- og kjemikalieberedskap. Dette gjør at omfattende beredskapsutfordringer er knyttet til helsesektoren. Dette kommer i tillegg til de utfordringer helsevesenet har i det daglige.

Sårbarhetsutvalget ga ingen vurdering av beredskapen innen helsesektoren eller sosialsektoren som

sådan, men knyttet sine anbefalinger til sektorvise tiltak innen disse sektorene, slik som for eksempel innen smittevern og atomberedskap. Beredskapsnivået innen helsesektoren har et godt utgangspunkt og vil for de fleste kjente situasjoner være tilfredsstillende. Dette tilskrives blant annet at helsesektoren i stor utstrekning har beredskap integrert i sin daglige virksomhet.

Det vil bli arbeidet videre med å fastlegge omfang og innretning av den materiellberedskap staten sentralt bør ha ansvaret for. Dette for å sikre en tilfredsstillende total nasjonal beredskap innenfor sektoren. Den løpende forsyning av helsemateriell er sårbar. Det vil derfor bli arbeidet med å få bygget inn en større forsyningssikkerhet i avtaleverk og i sektorens ordinære logistikksystemer. I tillegg er det behov for å forbedre beredskapsplaner og utstyr. Det er en del typer materiell som i liten grad benyttes til daglig og som det anses lite praktisk eller samfunnsøkonomisk forsvarlig at alle deler av helsetjenesten skal ha ansvar for. Det anses naturlig at staten sentralt tar et ansvar for at dette materialet er tilgjengelig.

Legemiddelberedskapen hviler på at tilbydere av helse- og sosialtjenester selv sørger for å kunne fortsette sin virksomhet dersom en krise eller katastrofe skulle inntreffe. I tråd med dette er det gjennom den fylkeskommunale innkjøpsordning for legemidler etablert et beredskapslager hvor legemidlene lagres og rulleres gjennom avtaler med produsenter og grossister. Innenfor legemiddelberedskapen er det oppgaver som er av en slik karakter at staten må ta et sentralt ansvar. Den statlige legemiddelberedskapen er i dag samlet i et beredskapslager hos Norsk Medisinaldepot. I St.prp. nr. 46 (1998-1999) om salg av aksjer i Norsk Medisinaldepot AS fremgår det at Sosial- og helsedepartementet skal legge ansvaret for etablering og drift av et eget beredskapslager ut på anbud blant grossistene. Etter oppdrag gitt fra departementet, har Statens helsetilsyn startet den videre anbudsprosessen.

I Forsvaret og Sivilforsvaret finnes det også medisinske lagre med utstyr som har tidsbegrenset varighet. Alle medisinske lagre representerer store verdier, og det må legges til rette for en rulling av utstyr mellom de forskjellige brukere slik at utstyr ikke må destrueres på grunn av at det er gått ut på dato. Erfaringer fra internasjonale kritesituasjoner viser at det er behov for å ha nasjonale lagre av legemidler. Under kriser og krig vil behovene for legemidler (og materiell) øke betydelig, samtidig som tilgangen på legemidler blir mer usikker blant annet fordi produksjonen i stor grad foregår i andre land. Dette krever at det finnes nasjonale beredskapslagre av legemidler og materiell.

Den sivile helsetjeneste skal yte støtte til Forsvaret. Forsvaret utgjør også med sitt personell, utstyr og kompetanse en viktig ressurs for det sivile samfunn ved kriser og katastrofer, også for helse- og sosialtjenestene. Det fremtidige forsvar vil bli mindre og mer mobilt. Dette vil medføre nye utfordringer for den sivile støtten til Forsvaret ved at det stilles krav til større fleksibilitet. Lov om helsemessig og sosial beredskap med forskrif-

ter legger til rette for å møte disse utfordringene. Lov om helsemessig og sosial beredskap gir ikke hjemmel for å beordre personell eller rekvirere utstyr med sikte på bidrag i internasjonale operasjoner i fredstid. Det tas sikte på at det blir utarbeidet et nytt konsept for sivil støtte til Forsvaret i situasjoner der beredskapslovgivningen ikke kan anvendes. Hensikten må være å legge til rette for en fleksibel sivil støtte med kort reaksjonstid. Et slikt konsept må utvikles i nært samarbeid med andre departementer som har fagansvar for levering av ressurser til Forsvaret.

6.9 Trygdeberedskap

Sikring av pensjons- og stønadsutbetalinger er en hovedutfordring, og etaten er avhengig av sikre IT-systemer for å levere rett ytelse til rett tid. På dette området gjelder de samme krav enten landet er i en normalsituasjon eller det er krigs- eller krisetilstand. Som ledd i satsingen på trygdeberedskap, vedtok Stortinget beredskapsbestemmelser i folketrygdloven §§ 25-16 og 25-18 (lov 21. desember 2000 nr. 125). Det ble her blant annet lovfestet planplikt, unntaksbestemmelser ved kriser, informasjonssikkerhet og beordringsbestemmelser.

6.10 Smittevern

Et godt alminnelig smittevern er en forutsetning for å kunne håndtere en krise, enten det er en naturlig forekommende smittsom sykdom, eller et terroranslag med biologiske stridsmidler.

Smittsomme sykdommer kan være en betydelig beredskapsutfordring. Sykdommer kan smitte både ved naturlige utbrudd og som følge av bruk av biologiske midler. Utbredelsen av smittsomme sykdommer skyldes ikke bare nye og modifiserte smittestoffer, men vel så mye endringer i livsstil og miljø.

Sårbarhetsutvalget ga en bred vurdering av smittevern og anbefalte blant annet en styrking av smittevernarbeidet i kommunene, styrking av meldingssystemet for smittsomme sykdommer, en styrking av laboratoriekapasiteten og en gjennomgang av tilgangen på enerom ved sykehus.

Det pågår et systematisk arbeid for å styrke beredskapen innen smittevern, blant annet i kommunene og som oppfølging av anbefalingene fra Sårbarhetsutvalget. Styrking av det lokale smittevernarbeidet anses å være det viktigste tiltaket som kan gjennomføres i forhold til smittevernberedskapen. På bakgrunn av Sårbarhetsutvalgets anbefaling vil Helsedepartementet blant annet se nærmere på en styrking av smittevernarbeidet ved blant annet å etablere et interkommunalt samarbeid.

Som følge av terroraksjonene i USA den 11. september 2001 har Nasjonalt folkehelseinstitutt hatt en sentral rolle i arbeidet med økt smittevernberedskap og informasjon. Dette omfatter blant annet anskaffelse av legemidler til behandling av pasienter som er utsatt for biologiske eller kjemiske midler, for eksempel antidoter, antitoksiner, antibiotika, vaksiner med videre.

Kompetansetiltak for personell i bruk av utstyr og håndtering av pasienter inngår også i tiltakene. Det er også utarbeidet en foreløpig plan for anskaffelse av et beredskapslager av legemidler mot biologiske og kjemiske midler. Ut over disse strakstiltakene har Folkehelsen også fått i oppdrag å komme med forslag til oppfølgingsplan for innkjøp av legemidler for behandling av pasienter som er utsatt for ABC-våpen.

Spørsmålet om isolering av pasienter i smittevernøyemed vil bli undergitt en ytterligere vurdering.

6.11 Mattrygghet

Samfunnet kan ikke fungere uten både matvaresikkerhet, at mat er tilgjengelig, og matvaretrygghet, at maten er trygg å spise. Hygienisk svikt som følge av enten feil eller skadevoldende handling, kan lett føre til store sykdomsutbrudd.

Sårbarhetsutvalget vurderte tiltak innen matvaretrygghet og anbefalte at lovene på næringsmiddelområdet samles i en lov, at det etableres et felles uavhengig tilsyn for matvarekontroll og at det ble arbeidet for å skille mellom helse- og næringsinteressene i næringsmiddelarbeidet.

Mattryggheten vurderes i utgangspunktet som tilfredsstillende. Sårbarhetsutvalgets anbefalinger på området er i stor utstrekning under oppfølging og dette vil bidra til en ytterligere styrking av mattryggheten.

Det viktigste målet i norsk matpolitikk er å sikre forbrukerne trygg mat. Dessuten er det et helt sentralt mål at maten skal oppleves som trygg. Regjeringens viktigste målsetting med omorganiseringen av matforvaltningen er å etablere et tilsynsredskap som er tilpasset den nye virkeligheten på matområdet, der roller knyttet til fag, forvaltning og politikk er klart definert. Under Landbruksdepartementet skjer dette ved at de nåværende tilsynsetatene Statens dyrehelsetilsyn, Statens landbrukstilsyn og Statens næringsmiddeltilsyn slås sammen til én organisasjon - Mattilsynet. Samtidig skal de kommunale og interkommunale næringsmiddeltilsynene statliggjøres og bli en integrert del av Mattilsynet. Med dette etableres et organ som tar opp i seg de samlede tilsynsoppgavene langs hele produksjonskjeden. Grunnlaget for et helhetlig statlig tilsyn fra jord til bord blir dermed lagt, noe som også vil være et viktig sårbarhetsreducerende tiltak. Det fremtidige sjømattilsynet skal som i dag utføres av Fiskeridirektoratet, jf. St.prp. nr. 1 (2001-2002) for Fiskeridepartementet. Tilsynet legges opp etter en strategi hvor en sikrer trygghet og kvalitet ved sjømat gjennom innsats i hele produksjonskjeden fra fjord til bord. Samarbeidet mellom mattilsynene skal utvikles slik at man sikrer et helhetlig og enhetlig tilsyn.

Til grunn for all krisehåndtering så vel i krig som i fredstid vil hensynet til befolkningens liv og helse være det overordnede mål for Mattilsynets prioriteringer. I dette utvidete helsebegrepet ligger også betydningen for folkehelsen av å sikre dyrepopulasjonen mot alvorlige smittsomme sykdommer samt å verne planter og innsatsfaktorer i landbruksproduksjonen og innen sjø-

matproduksjonen mot skader som truer næringsmidlenes helsemessige trygghet.

6.12 Vannforsyning

Vann er en vesentlig faktor både for at samfunnet skal fungere og i forhold til den enkeltes overlevelses-evne og sunnhet.

Sårbarhetsutvalget foretok en bred vurdering av vannforsyningen og ga en rekke forslag til hvordan sikkerheten på området kunne styrkes. Dette gjelder både med hensyn til beredskapsplaner og tilsyn/kontroll. I rapporten fra Sårbarhetsutvalget heter det:

"Med tanke på befolkningens helse og vannverkens sikkerhet og beredskap må det settes større kraft bak arbeidet for at kravene i drikkevannsforskriften blir oppfylt ved alle landets vannverk."

Sårbarhetsutvalgets anbefalinger er for tiden til vurdering, blant annet i Helsedepartementet.

Tilsynet med vannverkene er tenkt inngått i det nye statlige Mattilsynet. Dette vil rette opp det Sårbarhetsutvalget påpeker som en svakhet, at kommunene har en dobbeltrolle som godkjenningsmyndighet og tilsynsorgan.

6.13 Atomtrusselen

Atomtrusselen dekker et bredt spekter av utfordringer knyttet til radioaktivitet, fra trussel fra kjernefysiske og radiologiske våpen til faren for atomulykker ved kjernekraftverk. Atomtrusselen retter seg mot så vel helse som miljø og materielle verdier og kan ha sin årsak i ulykker eller skadevoldende handling. Atomulykker skiller seg fra de aller fleste andre typer ulykker ved potensial for internasjonale konsekvenser som krever en internasjonal håndtering gjennom omfattende informasjonsutveksling, koordinering av tiltak og bidrag i form av assistanse. En sentral utfordring er herunder å arbeide for å hindre spredning av kjernefysisk materiale. Dette kapitlet vil kun omhandle generelle tiltak for å hindre spredning av og vern mot kjernefysisk materiale. Når det gjelder bruk av kjernefysisk materiale i masseødeleggelsesøyemed, vises det til kapittel 6.14 om beredskap mot masseødeleggelsesmidler.

Sårbarhetsutvalget gir en bred vurdering av atomtrusselen. Utvalget foreslår en rekke tiltak både innen forebygging og beredskap. Utvalget anbefalte blant annet at samarbeidet mellom norske myndigheter og over landegrensene utdypes og videreutvikles slik at risikoen for illegal handel og smugling av radioaktive og spaltbare materialer til eller fra Norge reduseres. Det anbefalte herunder at grensekontrollen styrkes. Utvalget anbefalte videre at beredskapsorganisasjonen mot atomulykker sikres tilstrekkelig ressurser til å ivareta og videreutvikle atomberedskapen. Det fremholdt videre at varslings- og vaktordningene for den nasjonale beredskapen på området videreutvikles og at personell som vil ha oppgaver i akutfasen av en atom- eller strålingsulykke gis nødvendig opplæring. Sårbar-

hetsutvalget har påpekt at det er viktig at Norge er en pådriver i internasjonalt beredskapsarbeid.

Atomberedskapen i Norge er i store trekk tilfredsstillende når det gjelder organisering og tiltak. Beredskapsapparatet har gjennom håndtering av hendelser og ulykker vist at det er i stand til å håndtere de situasjoner det er blitt stilt overfor. Det foregår et bredt anlagt arbeid som betyr at Sårbarhetsutvalgets anbefalinger gis en hensiktsmessig oppfølging.

Det er utarbeidet en helhetlig langtidspan for utskifting og fornying av atomulykkesberedskapens måleressurser. Utskifting i henhold til en slik plan vil være en høyt prioritert oppgave. Disse problemstillingene skal løses innenfor den koordinerende embetsgruppen for atomulykkesberedskap. Det enkelte ansvarlige departement vil, på bakgrunn av gruppens anbefalinger, ha et ansvar for å bidra til å sikre midler slik at nødvendig utstyr kan anskaffes eller fornyes innenfor den tidsplan embetsgruppen setter opp. En gjennomgang av embetsgruppens oppgaver og mandat vil bli gjennomført for å bli tilpasset dette koordineringsansvaret.

Et viktig arbeid framover vil blant annet være å videreutvikle planverk, beredskapsverktøy og kommunikasjon mellom sentrale og det regionale ledd. Fra norsk side har det dessuten vært lagt vekt på å få etablert avtaler, prosedyrer og rutiner for en bedre internasjonal kommunikasjon og utveksling av resultater fra ulike overvåknings- og varslingssystemer. Dette arbeidet skal videreutvikles.

Regjeringen har ikke til hensikt å endre organiseringen knyttet til atomulykkesberedskapen. Det er et overordnet mål at vi skal ha en høy atomulykkesberedskap som innebærer at landets innbyggere skal føle seg trygge på at det er gjort det som er mulig både for å forebygge ulykker og minimalisere skadene dersom en ulykke skulle inntreffe. Dette medfører at det beredskapsarbeidet som er påbegynt skal videreføres, og det skal settes ytterligere fokus på de tiltak og forhold som er nevnt ovenfor.

6.14 Beskyttelse mot masseødeleggelsesmidler

Masseødeleggelsesmidler omfatter kjemiske, biologiske, radiologiske og kjernefysiske stridsmidler. I tillegg inkluderes farlige kjemiske, biologiske og radiologiske substanser som er fremstilt for andre formål enn våpenformål, men som har stort skadepotensial. Kjemiske stridsmidler er først og fremst nerve-, hud- og blodgasser. De er ekstremt giftige, og selv små konsentrasjoner vil kunne føre til skade eller død hvis de pustes inn eller man kommer i berøring med dem. Biologiske stridsmidler sprer sykdomsfremkallende smittestoffer eller biologisk fremstilte giftstoffer for å skape sykdom og død hos mennesker, dyr eller planter. Kjernevåpen er våpen som detonerer ved kjernereaksjon, mens radiologiske våpen sprer radioaktivt materiale for eksempel ved bruk av konvensjonelt sprengstoff. Masseødeleggelsesmidler har potensial til å anrette omfattende skade på liv, helse, miljø og materielle verdier. Trusselen fra masseødeleggelsesmidler har fått

økt betydning. Nylige funn i Afghanistan samt situasjonen i USA med forsendelser av miltbrannbakterier har vist at masseødeleggelsesmidler kan være mulig å fremstille og spres, også av ikke-statlige aktører.

Beredskap mot masseødeleggelsesvåpen er en del av Sivilforsvarets beredskap. Sivilforsvaret har ca. 250 000 vernemasker tiltenkt sivilbefolkningen og 17 000 vernebager tiltenkt barn. Det finnes 100 000 gassmasker som er tiltenkt Sivilforsvarets innsatsstyrker). Gassmaskene er av høy alder. Forsvarets forskningsinstitutt har nylig gjennomført kontroll av masker tiltenkt Sivilforsvarets innsatsstyrker. Til tross for den høye alderen var 85 pst. av maskene i godkjent stand. Vernemasker for sivilbefolkningen er for tiden til undersøkelse ved Forsvarets forskningsinstitutt. På bakgrunn av de anbefalinger som blir gitt av Forsvarets forskningsinstitutt, vil maskene av mindre god kvalitet bli faset ut.

I januar 2001 fastsatte Sosial- og helsedepartementet en beredskapsplan for pandemisk influensa. Planen beskriver oppgavefordelingen mellom ulike deler av helsetjenesten, herunder på sentralt statlig nivå. Den kan anvendes også for andre smittsomme sykdommer.

Det er foretatt flere vurderinger av den helsemessige beredskapen med tanke på kjemiske og biologiske stridsmidler, blant annet i regi av Statens helsetilsyn og Statens institutt for folkehelse (Nasjonalt folkehelseinstitutt).

Utviklingen i internasjonal terrorisme gjør at man i fremtiden må legge til grunn at ikke-statlige grupperinger vil ha kapasitet til å skaffe seg masseødeleggelsesmidler og intensjon om å bruke dem. Utviklingen av et kunnskapsbasert samfunn vil medføre at de ressurser som kreves for å kunne fremstille masseødeleggelsesmidler i fremtiden vil bli stadig lavere. Derved settes stadig flere personer og grupperinger i stand til å fremstille slike midler. Det er også grunn til å frykte at det også i fremtiden vil være grupperinger som vil ha vilje og ressurser til å gjennomføre angrep med slike midler. Dette innebærer at beredskapen mot masseødeleggelsesmidler bør holdes på et høyt nivå i fremtiden.

Sårbarhetsutvalget mente at risikoen forbundet med kjemiske og biologiske stridsmidler er så høy at en viss beredskap må planlegges. Utvalget vurderte landets beredskap mot kjemiske og biologiske stridsmidler som lav og anbefalte en rekke tiltak for å styrke beredskapen på området. Det anbefalte herunder å gi kunnskap omkring kjemiske og biologiske stridsmidler i de aktuelle utrykningsetaters programmer for opplæring og videreutdanning, å vurdere en vaksinerings av førstelinjepersonell og at sykehusene inkluderer scenarier for angrep med kjemiske og biologiske stridsmidler i sine kriseplaner. Sårbarhetsutvalget anbefalte at Utenriksdepartementet fortsatt bør være en pådriver i å videreføre det internasjonale arbeidet med å styrke konvensjonene mot kjemiske og biologiske våpen. Utvalget anbefalte videre at det bør etableres et aktivt bilateralt samarbeid med Russland på dette området.

Regjeringen understreker at beredskapstiltak mot kjemiske og biologiske midler i størst mulig grad bør integreres i den daglige løpende virksomhet. En god og vel fungerende alminnelig beredskap er en forutsetning for også å kunne håndtere situasjoner med bruk av masseødeleggelsesmidler. Utbygging av generell infrastruktur, lokalsamfunnenes, nød- og beredskapssetatenes og sykehusenes krisehåndteringsevne samt det allmenne smittevernet vil derfor i seg selv være et gode med tanke på å møte trusselen fra disse midlene. Videre utvikling av beredskapen bør følgelig knyttes til eksisterende beredskapsopplegg. Beredskap med tanke på kjemiske midler er i den sammenheng en naturlig del av nødetatens beredskap, som en integrert del av redningstjenesten. Beredskap med tanke på biologiske midler bygger på den alminnelige smittevernberedskapen og de planer og systemer for overvåking, avdekking av sykdommer, varslings- og meldingssystemer, samt behandlingssopplegg som inngår i smittevernberedskapen.

6.15 Asylsøkere og flyktningeberedskap

Norge må være forberedt på at det kan komme et stort antall flyktninger og asylsøkere til landet i løpet av kort tid.

Det har vært arbeidet med beredskapsplaner på området siden 1990/91. Dette omfatter tiltak innenfor ulike etaters ansvarsområder, slik at et stort antall asylsøkere og flyktninger blant annet kan tas imot og innkvarteres. Den eksisterende planen omfatter tiltak for å ivareta de flyktninger som kommer, uavhengig av antall eller fluktårsak. Planen bygger på en forutsetning om at Utlendingsdirektoratet skal kunne motta 50 000 flyktninger per år. Planen er avgrenset til å omfatte forhold knyttet til ankomst til landet og til tiden flyktningene oppholder seg i statlige mottak herunder registrering, kost og losji.

I år 2000 ble asylintervjuene overført fra politiet til Utlendingsdirektoratet. Dette innebærer at Kommunal- og regionaldepartementet og Utlendingsdirektoratet har fått ansvaret for en større del av oppgavene, også i en situasjon med masseankomst. I utviklingen av beredskapsplaner ved masseankomster må en effektiv håndtering og registrering og intervjuer vies særlig oppmerksomhet, herunder oppgavefordeling mellom instansene.

En massetilstrømming av asylsøkere og flyktninger kan også stille krav om en velfungerende helsetjeneste med smittevern, diagnostikk og ernæring som vesentlige elementer.

Sårbarhetsutvalget vurderte flyktningeberedskapen. Utvalget ga blant annet en anbefaling om at ansvarsforholdene på området burde klargjøres, at planleggingsforutsetningene burde gjennomgås, at beredskapen burde koordineres bedre og at Utlendingsdirektoratets fullmakter til å skaffe mottaksplasser ved masseankomst burde vurderes. I sin høringsuttalelse fremholdt Forsvarsdepartementet at Forsvaret ikke har noe primæransvar knyttet til bistand ved massetilstrømming i

fredstid og har ikke øremerket ressurser til denne type virksomhet. En eventuell bistand vil derfor alltid måtte baseres på tilgjengelige ressurser og infrastruktur som primært skal løse andre oppgaver. Forsvaret har imidlertid relativt betydelige ressurser innenfor flere områder som etter anmodning kan stilles til rådighet for de sivile myndigheter. Kommunal- og regionaldepartementet bemerker at man ved flere anledninger har invitert sentrale aktører, herunder fylkesmennene, for å diskutere og avklare fylkesmennenes ansvar på beredskapsområdet i forhold til blant annet Utlendingsdirektoratet. Dette er et område som ikke synes å være avklart i tilstrekkelig grad. Fylkesmannen i Finnmark etterlyste i sin høringsuttalelse en klargjøring av fylkesmannens ansvar i forhold til utlendingsmyndigheter og politiet.

Gjeldende rammeplan forutsetter et videre arbeid med ytterligere sentrale og regionale planer. Dette er delvis fulgt opp, blant annet med en regional plan for massetilstrømning av flyktninger i nord. Eksisterende planverk vil bli gjennomgått i nær fremtid. Behovet for en gjennomgang er blant annet begrunnet i at ansvaret for den juridiske behandlingen av asyl- og andre utlendingsaker er overført fra Justisdepartementet til Kommunal- og regionaldepartementet. Det er også behov for en gjennomgang og revisjon av planene for å sikre en klar ansvarsdeling mellom berørte departementer, direktorater og forvaltningsnivåer. Dette arbeidet vil bli igangsatt i 2002.

6.16 Informasjonsberedskap

God informasjonsberedskap og en effektiv krisekommunikasjon er en forutsetning for god krisehåndtering. Dette stiller krav til at det gjennomføres tiltak for å sikre at befolkningen får den informasjon de har behov for, sikre effektiv bruk av kanaler og at den informasjonen som gis er korrekt. God informasjonsberedskap er også en forutsetning for god risikokommunikasjon, noe som også kan bidra til effektiv forebygging eller reduksjon av konsekvenser.

Sårbarhetsutvalget anbefalte blant annet at det innføres lovpålegg om informasjonsberedskap i kommunene med basis i en standard for god beredskap og som en integrert del av en mer omfattende plikt til beredskapsplanlegging. Utvalget tok også til orde for regelmessig kartlegging av informasjonsberedskapen med utgangspunkt i en profesjonell standard for god informasjonsberedskap. Dagens oppgave- og ansvarsdeling mellom departementene kan bli en hemsko i forhold til å håndtere fremtidige kriser, og Sårbarhetsutvalget foreslo derfor at ett departement gis hovedansvaret for myndighetenes informasjonsberedskap. Utvalget foreslår at det departement som tillegges hovedansvar for statlig informasjon i krisesituasjoner, bør ta initiativ til drøftelser med mediene om hvordan man kan styrke deres muligheter for å fortsette sin virksomhet under mulige brudd i strømforsyning og datasystemer.

Målsetningene og hovedlinjene i dagens informasjonsberedskap, det vil si at hvert departement har

ansvaret for informasjonsberedskapen innen sitt ansvarsområde og at øvrig beredskapssamarbeid mellom staten og media skjer via avtale, vil i hovedsak bli videreført. Kriser vil normalt ramme en rekke sektorer i samfunnet, som alle vil få utfordringer i forhold til informasjonsberedskap. Det er derfor ikke hensiktsmessig å konsentrere informasjonsansvaret ved kriser. Informasjonsberedskapen må organiseres etter behov. Det vil bli arbeidet for en styrking av en gjennomgripende informasjonsberedskap i samfunnet, fremfor å velge en løsning hvor ansvaret for informasjonsberedskap blir samlet på ett sted. Informasjonsberedskap og informasjonshåndtering er en viktig del av samfunnsikkerhetsarbeidet. Informasjonshensyn og informasjonsoppgaver vil derfor bli innarbeidet som en del av planlegging og øvelser. Det tas sikte på at presse- og informasjonselementet blir øvet på en mest mulig realistisk måte. Det vil bli lagt vekt på at publikum og presse får oppdatert og korrekt informasjon om sikkerhets- og beredskapsspørsmål.

Informasjonsberedskapen skal styrkes. Sårbarhetsutvalgets forslag om å innføre en lovbestemmelse om informasjonsberedskap er bare en av flere måter å sikre at myndighetene har god informasjonsberedskap. Økt bevissthet, blant annet gjennom rådgivning, kurs og øvelser, kan være alternative måter å oppnå det samme. Et viktig fundament når det gjelder informasjonsberedskap må uansett være prinsippene i informasjonspolitikken.

Det vil bli arbeidet for å etablere en standard med kvalitetsindikatorer for informasjonsberedskap. Deretter blir det tatt initiativ til kartlegginger av informasjonsberedskapen både på lokalt, regionalt og statlig nivå. Statskonsult skal, med støtte fra Direktoratet for sivil beredskap, følge opp med rådgivning og veiledning i de tilfellene hvor det er mangler ved informasjonsberedskapen.

6.17 Transportkatastrofer og landtransport av farlig gods

Sleipnerulykken og Åsta-ulykken medførte et bredt anlagt arbeid for å sikre at slike katastrofer ikke inntraff igjen. En omfattende vurdering av hendelsesforløpet ble også igangsatt etter Lillestrøm-ulykken. Disse hendelsene hadde et omfang og en karakter som gjør at de må vurderes i et samfunnsikkerhetsperspektiv. Et omfattende redningsapparat ble igangsatt og hendelsene aktualiserte problemstillinger knyttet til flere sårbare trekk i samfunnet. Generelt innebærer unnlattelse av varsling i den innledende fase (akutfasen) unødig tap av tid og manglende eller dårligere redningsinnsats. Svikten i mobiltelefonforbindelsen ved Åsta er blant annet illustrert som en problemstilling i kapittel 6.2 om kommunikasjonssikkerhet og behov for godt nødsamband i nødetatene. Nødetatens alarmsentraler har som oppgave å skaffe til veie nødvendige ressurser til skadestedet så raskt som mulig. Sleipnerulykken og Åsta-ulykken avdekket mangler ved varsling og koordinering. Våren 2001 ble det startet en

interdepartemental utredning for å vurdere dagens organisering av nødmeldetjenesten (jf. kap. 11.3).

6.18 Kystberedskap

Skipsfart er i utgangspunktet en sikker og miljøvennlig transportmåte, men når ulykken først er ute, kan konsekvensene bli store både ved tap av menneskeliv og gjennom skader på miljøet. Havariene med blant annet "Sleipner" og "Green Ålesund" minner oss om at sikkerheten og beredskapen langs kysten må vurderes løpende med sikte på forbedringer. Regjeringen har som mål å redusere faren for ulykker og følger opp handlingsplanen for økt sikkerhet og beredskap langs kysten, fremlagt av regjeringen Stoltenberg. Som ledd i oppfølgingen har Forsvarsdepartementet ledet en arbeidsgruppe med deltakelse fra berørte etater, som har vurdert mulige tiltak for bedre samordning av foreliggende sivile og militære kystovervåkingsressurser. Det vil likevel ikke være mulig helt å unngå forlis, grunnstøting og andre ulykker langs vår værharde kyst. Fare for skader på mennesker, miljø og naturressurser, blant annet de levende marine ressurser, som følge av ulykker, særlig ved eventuelle atomulykker, er et felles anliggende for Russland og Norge. Russland er i ferd med å endre lovverket for å tillate import av brukt kjernebrensel for gjenvinning og lagring i Russland. Det er fremkommet planer om transport av brukt kjernebrensel gjennom den nordlige sjørute fra Japan til og fra gjenvinningsanleggene i Frankrike og Storbritannia. I tillegg vil det bli igangsatt sjøveis frakt av olje fra produksjonsområdene i nord til markedene i Europa. Også utviklingen i Østersjøregionen kan medføre trafikkøkning. Alt tyder på at det vil bli en stadig økende frakt av farlig last i farvannene utenfor hele norskekysten.

Barentshavet vil fortsatt være øvings- og operasjonsområde for den russiske marine. Samtidig kan man regne med økt økonomisk aktivitet i nordområdene. Det blir derfor viktig å påse at varslingsrutinene følges.

Det er etablert et norsk-russisk samarbeid om varslings- og redningssamarbeid på bakgrunn av intensjonsavtalen som ble inngått i 2000. En bedring av varslingsrutinene til også å omfatte sjøtransport av farlig last som kan anrette store miljøødeleggelser i tilfelle av ulykke, vil være av stor betydning. Det vil bli tatt initiativ for å inkludere dette.

6.19 Koordinering av beredskapen i forhold til naturskader

Naturskader er skader som inntreffer som følge av naturulykker, definert som flom, storm, skred, stormflo, jordskjelv, vulkanutbrudd eller lignende.

Statens naturskadeordnings erstatning for naturskader er en rettighetsordning rettet mot grunneier, for "fast gods i Norge" som blir skadet ved en naturulykke. Ordningen omfatter ikke skader på objekter som kan forsikres gjennom alminnelige forsikringsordninger, eller objekter som er i offentlig eie. Ordningen tilskudd til sikringstiltak bygger på det kommunale ansvaret for

å ta forholdsregler mot naturskader i sitt plan- og reguleringsarbeid hjemlet i plan- og bygningsloven. Kommunen har videre en rolle i å gjennomføre nødvendige sikringstiltak. For slik fare for naturskader hjemler naturskadeloven at staten ved naturskadefondet kan gi tilskudd til (kommunale) sikringstiltak. Søknader fra kommuner med svak økonomi og stort sikringsbehov prioriteres. Ordningen administreres under Landbruksdepartementet, der Statens landbruksforvaltning er sekretariat for styret for Statens naturskadefond.

Ansvarsprinsippet medfører at det ikke vil være hensiktsmessig å samle ansvaret for beredskap i forhold til naturskade til ett organ.

Det vil bli arbeidet for at fylkesmannen gjennom sin tilsyns- og veiledningsrolle i forhold til beredskapen i kommunene også skal vektlegge planlegging i forhold til risiko for naturskade.

Videre legges det stor vekt på at kunnskap og materiale om fare for naturskader med videre gjøres tilgjengelig for alle beslutningstakere, på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå.

6.20 Den materielle kulturarven

I et beredskapsperspektiv er det særlig fire trusler som er knyttet til den materielle kulturarven: Brann, flom, skadeverk, og våpenbruk i krig. Kulturminner i form av bygninger, infrastruktur som veier, bruer, elektrisitetsforsyning, telekommunikasjon og andre typer anlegg kan rammes, og viktige samfunnsfunksjoner kan dermed bli lammet. I tillegg kan ødeleggelser i byer og andre områder med tett bebyggelse få store materielle og økonomiske konsekvenser. En vurdering av kulturarvens sårbarhet har derfor også betydning når en skal analysere samfunnets sårbarhet.

Tidligere beredskapsplanlegging var knyttet til krigsfare og basert på Forsvarets risikovurderinger. Beredskapen var særlig knyttet til museer og deres gjenstandssamlinger, og ikke mot verdifulle faste kulturminner, så som bygninger og arkeologiske lokaliteter. Planene gikk ut på at museenes samlinger skulle evakueres til trygge oppbevaringssteder, blant annet i gruver. Dette konseptet ble i stor grad benyttet under siste verdenskrig. Etter krigen ble beredskapsarbeidet forberedt på full evakuering av museer og samlinger til et trygt sted dersom trusselbildet tilsa evakuering. Det viste seg at dette ville bli svært ressurskrevende, fordi det i en evakueringssituasjon ville bli vanskelig å få tilgang på tilstrekkelig med både personell og transportkapasitet. Beredskapstiltaket har derfor ikke blitt opprettholdt, og man vurderer fortløpende andre mindre ressurskrevende tiltak. Situasjonen er parallell innenfor andre beredskapsområder. Det har vært tilsvarende planer for evakuering av arkiver fra depotinstitusjonene i Arkivverket (Riksarkivet og statsarkivene).

I dag legger Riksantikvaren flere beskyttelsesmåter til grunn i sitt beredskapsarbeid. Prinsippene ble utarbeidet på 1980-tallet, og er i hovedsak knyttet til løse kulturminner. Det ble konkretisert tre sikringsalternativer:

1. Evakuering til trygt lager.
Gjenstandene pakkes og transporteres til utpekte lagre.
2. Oppbevaring.
Gjenstandene forblir i sine vanlige lokaler. Sikringstiltak iverksettes.
3. Kombinasjon av evakuering og oppbevaring.
Høyt prioriterte gjenstander søkes flyttet til utpekte lagre, mens resterende gjenstander blir værende. Sikringstiltak må iverksettes.

Alternativ 3 prioriteres i beredskapsarbeidet for løse kulturminner.

7. SIVILT-MILITÆRT SAMARBEID

7.1 Innledning

I kapitlet gis en fremstilling av samarbeidsmønsteret innen rammen av totalforsvarskonseptet og annet sivilt-militært samarbeid. Mønsteret i det sivil-militære samarbeidet er endret de senere år. De tradisjonelle skillene mellom fredskriser, sikkerhetspolitiske kriser og krig er blitt utfordret blant annet fordi også trusselen fra ikke-statlige aktører må møtes. Dette medfører et behov for å vurdere hvordan nye utfordringer for det sivil-militære samarbeidet kan ivaretas.

Forsvarskonseptet er basert på følgende pilarer:

- et nasjonalt, balansert og fleksibelt forsvar
- alliert militært samvirke og internasjonalt forsvarssamarbeid
- totalforsvaret og annet sivilt/militært samarbeid
- verneplikt

På samme måte som forsvaret av norsk territorium og suverenitet forblir Forsvarets mest fundamentale oppgave, utgjør totalforsvarets mekanismer for sivil støtte til Forsvaret i slike situasjoner den mest grunnleggende form for sivilt-militært samarbeid. I denne meldingen brukes totalforsvarsbegrepet om mekanismene for den sivile støtten til det militære forsvar av norsk territorium. Benevnelsen sivilt beredskap vil fortrinnsvis bli brukt om de forberedelser som foregår på sivil side med sikte på å kunne støtte forsvaret av norsk territorium eller sikre det sivile samfunn og sivile funksjoner ved krise og krig. Benevnelsen sivilt-militært samarbeid inkluderer de samarbeidsmønstre som etableres for å løse oppgaver som kommer i tillegg til de oppgaver som skal løses med utgangspunkt i beredskapslovgivningen.

Terror- og sabotasjeaksjoner, herunder statsdirigert terror/sabotasjevirksomhet, har alltid vært betraktet som særlig alvorlig. Bekjempelse av kriminalitet er en definert politioppgave, og det generelle ansvaret for anti-terrorberedskap i fred er lagt til politiet.

Gjeldende retningslinjer og instruks for bistand fra Forsvaret til politiet klarlegger blant annet ansvars- og kompetansespørsmål. I henhold til disse er det politimesteren som har det overordnede operative ansvar, selv om gjennomføringen kan skje som en militær ope-

rasjon. Politimesteren kan derfor i prinsippet på ethvert stadium av innsatsfasen stoppe den militære delen av operasjonen, på samme måte som enhver politioperasjon.

Det er utarbeidet et eget terror- og sabotasjeplanverk for politiet. Planverket er en ramme for de tiltak som politiet skal planlegge for og iverksette ved terror/sabotagesituasjoner. Innsetting av Forsvarets spesialkommando krever en politisk beslutning. Forsvarets spesialkommando vil bli gitt politimyndighet, og politiets våpeninstruks og øvrige instruks vil gjelde for den aktuelle aksjon.

Beredskapslovgivningen er fortrinnsvis utformet med tanke på en krig, og fullmaktene til å rekvirere sivile ressurser i medhold av beredskapslovgivningen vil ikke nødvendigvis komme til anvendelse i alle typer krisesituasjoner. I krisesituasjoner hvor beredskapslovgivningen ikke er trådt i kraft forutsettes samhandlingen mellom Forsvaret og sivile leverandører i stor utstrekning å basere seg på vanlige kommersielle vilkår. Utfordringen blir å finne et konsept for sivil støtte som kan gi Forsvaret en sikkerhet for leveranser, samtidig som at dette må foregå innenfor et privat marked.

7.2 Samarbeid politi og forsvar

I et beredskapsperspektiv vil politiet stå overfor store utfordringer. Dette gjelder både i forhold til tilgjengelige ressurser og i forhold til kompetanse. Det har hittil ikke vært reist innvendinger mot at det i nødvendig utstrekning gjøres bruk av Forsvarets bistand til løsning av politioppgaver etter nærmere fastsatte retningslinjer.

Sårbarhetsutvalget var særlig opptatt av problemstillingen med felles sivil-militær ressursbruk og utvikling av forholdet mellom politi og forsvar, og presenterte forslag som åpner opp for i større grad å bruke militære ressurser i situasjoner i fredstid. Utvalget mente eksisterende regelverk og beslutningsprosedyre for bistand fra Forsvaret til politiet i fred bør gjennomgå med sikte på at man i kritiske situasjoner så raskt som mulig vil kunne sette inn militære ressurser som støtte til politiets krisehåndtering. I tillegg kan det være aktuelt med en ny drøfting av beredskapslovgivningen. Utvalget mente videre at det bør foretas en grundig utredning for å vurdere om kommandoforholdene mellom politiet og Forsvaret er hensiktsmessig i forhold til de trusler samfunnet kan risikere å stå overfor. Sårbarhetsutvalget anførte også at rutinene knyttet til dagens ordning for bistand til politiet er for byråkratiske, og kan bidra til for lang beslutningsprosess.

Prosedyrer for Forsvarets bistand til politiet er regulert i instruks for Forsvarets bistand til politiet i fred, vedtatt ved kongelig resolusjon av 13. februar 1998. Forutsetningen for bistanden er at politiets egne personell- og/eller materiellressurser ikke strekker til, og instruksen bygger på resonnetet om at bistand som kan oppfattes å være kontroversiell bør besluttes av politiske myndigheter ved Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet.

Instruksen omfatter to bistandstyper:

- Alminnelig bistand
- Bistand i ekstraordinære faresituasjoner

Med "alminnelig bistand" forstås større ulykker og naturkatastrofer, samt bistand i forbindelse med uskadeliggjøring eller fjerning av eksplosiver med videre. I slike tilfeller skal politimesteren rette sin anmodning om bistand til Forsvarskommando Sør-Norge eller Forsvarskommando Nord-Norge. Med "bistand i ekstraordinære faresituasjoner" forstås bistand til politiet i forbindelse med pågriping av farlige forbrytere eller farlige sinnslidende når det er nødvendig for å avverge nærliggende fare for liv eller helse, samt bistand ved "nærliggende fare for anslag av omfattende eller av annen årsak særlig skadevoldende karakter rettet mot vesentlige samfunnsinteresser, og til avverging og bekjempelse av slike". I disse tilfellene skal politimesteren rette sin anmodning til Justisdepartementet, som eventuelt vil fremme bistandsanmodningen overfor Forsvarsdepartementet.

Annen bistand fra Forsvaret til politiet enn bistand som omfattes av ovennevnte instruks, eller som er særskilt regulert i annet regelverk, kan bare ytes etter beslutning av Forsvarsdepartementet. Politimesteren må i slike tilfeller rette sin anmodning om bistand til Justisdepartementet. Justisdepartementet vil etter vurdering eventuelt anmode Forsvarsdepartementet om at Forsvaret yter nærmere angitt bistand. Forsvarsdepartementet meddeler Forsvarssjefen hvilken bistand som skal ytes.

Grunnlovens § 99 annet ledd gir indirekte uttrykk for et grunnprinsipp om at det under normale forhold bare er politiet som er bemyndiget til å benytte tvang overfor norske borgere. Opprettholdelse av ro og orden på norsk territorium og i områder under norsk jurisdiksjon, er en ren politioppgave. Dette gjelder også i forhold til beskyttelse av norske olje- og gassinstallasjoner offshore. Fra dette utgangspunktet oppstiller bestemmelsen i grunnloven to unntak: Slik maktbruk kan anvendes dersom den er hjemlet i formell lov, eller dersom en forsamling forstyrrer den offentlige ro og orden og ikke oppløser seg selv etter at straffelovens opprørsparagrafer er blitt opplest av politiet. Opprørsalternativet forutsetter en situasjon hvor det dreier seg om oppløp av større dimensjoner enn de relativt beskjedne forstyrrelsene som teoretisk sett kan rammes av straffeloven. "Opprør" er videre av offensiv karakter og forutsetter aktivitet, noe som gjør at det neppe kan brukes militærmakt mot en forsamling som forstyrrer den offentlige ro og orden ved ren passivitet.

Det er lagt til grunn at det ikke kreves særlig lov-hjemmel for militær maktbruk mot terrorister og andre i situasjonen som er beskrevet i bistandsinstruksens bestemmelser om "nærliggende fare for anslag av omfattende eller av annen årsak særlig skadevoldende karakter rettet mot vesentlige samfunnsinteresser".

Trusselen mot petroleumsinfrastrukturen er i dag lav, men det sikkerhetspolitiske bildet kan fort endre seg. En fremtidig trussel blir vurdert til å være endret fra en risiko for massivt angrep mot infrastrukturen til angrep av mer begrenset type, for eksempel utført av mindre spesialstyrker eller statsstøttede irregulære styrker.

De etablerte ansvarsforhold og det eksisterende planverk på dette felt reflekterer i en viss grad situasjonen på 1970- og 1980-tallet. Forsvaret har betydelige ressurser som anvendes i forbindelse med sikring og beskyttelse av infrastrukturen. Blant annet kan nevnes fartøyer og fly, samt kommando og kontrollapparatet over disse, og aktive og passive overvåkningskilder. Den spisse enden i antiterroroperasjoner utgjøres av Forsvarets spesialstyrker med tilhørende støtteapparat. Forsvarets rolle og oppgaver vedrørende sikring og beskyttelse av infrastrukturen offshore har i lengre tid vært under utredning, og særlig har ansvarsforholdet mellom politiet og Forsvaret vært diskutert. Ut fra dagens ansvarsforhold er politiet ansvarlig for beskyttelse og sikring av infrastrukturen offshore mot terrorisme og andre kriminelle handlinger som ikke er å anse som militære angrep. Dette ansvaret tilligger politiet både i fred, krise og krig, med mindre annet bestemmes i medhold av lov.

I en sikkerhetspolitisk krisesituasjon kan imidlertid (trusler om) anslag hvor ulike typer aktører direkte eller indirekte kan stå bak, skape usikkerhet om man står overfor en kriminell handling eller anslag av militær karakter. I slike tilfeller bør det på forhånd være avklart prosedyrer for når eventuelt Forsvarets ansvar begynner og politiets slutter. Ett scenario kan i en sikkerhetspolitisk spent situasjon være omfattende sabotasjeaksjoner fra statsstøttede irregulære grupper (ikke-militære) mot flere objekter på norsk kontinentalsokkel samtidig, med det formål å presse norske myndigheter til å handle på en bestemt måte. I utgangspunktet vil norske myndigheter betrakte anslagene som en særskilt alvorlig form for kriminalitet, og ikke som et væpnet angrep rettet mot Norge.

En overføring av ansvaret fra politiet til Forsvaret kan etter gjeldende rett besluttes av Kongen når vilkårene i beredskapsloven § 3 er oppfylt; det forutsetter bl.a. at "riket er i krig eller krig truer eller rikets selvstendighet eller sikkerhet er i fare". Dette er skjønnsmessige kriterier hvor Regjeringen langt på vei vil ha et betydelig spillerom til å vurdere situasjonen.

Regjeringen mener at prosedyrene i forbindelse med Forsvarets bistand til politiet ikke bidrar til eller medfører et uheldig tidsbruk, slik Sårbarhetsutvalget antyder. Parallelt med de politiske vurderinger vil alltid operative ledd være forhåndsvarslet, og man unngår derved forsinkelser. Erfaringen er også at behandlingen av disse saker foregår meget raskt i departementene. Det er igangsatt en evaluering av gjeldende instruks for Forsvarets bistand til politiet i fred. I denne evalueringen vil blant annet prosedyrene i forbindelse med bistandsanmodninger og behovet for flere bistandskategorier, bli vurdert.

Bruk av militære styrker mot sivile personer bør alltid være underlagt politisk styring og kontroll. Endringer i rutineene gjøres fortløpende ved behov. I denne sammenheng vises det også til at det nylig er etablert en samarbeidsavtale mellom Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet om Kystvakten, og at det arbeides med å fastsette en særskilt instruks for samarbeidet mellom Grensekommisæreren, politimesteren og Forsvaret vedrørende grenseoppsynet og grensekontrollen langs landegrensen mot Russland.

Politiets kapasitet til å møte enkelte former for krisesituasjoner er begrenset, og i noen tilfeller vil det være nødvendig å innhente bistand fra Forsvaret. Regjeringen understreker derfor behovet for å videreutvikle samarbeidet mellom politiet og Forsvaret gjennom utvikling av koordinerte planverk, prosedyrer og regelmessige samøvelser.

7.3 Støtteplanlegging til Forsvaret

St.prp. nr. 45 (2000-2001) om Omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005 pekte på behovet for helhetlig utnyttelse av sivile og militære ressurser for å ivareta norsk sikkerhet og norske interesser. Innst. S. nr. 342 (2000-2001) om omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005 legger vekt på at Forsvarets fundamentale oppgave er forsvar av norsk territorium og suverenitet og at adgangen til å skaffe til veie ressurser gjennom fullmaktene i beredskapslovene ikke svekkes. Etter avslutningen av "den kalde krigen" har støtteplanleggingen til Forsvaret endret karakter, fra å basere seg på omfattende detaljplanlegging til å kunne møte Forsvarets behov for støtte ved en invasjon til å vurdere hvordan Forsvarets behov for sivil støtte kan ivaretas også i situasjoner hvor beredskapslovgivningen ikke er trådt i kraft.

Beredskapslovgivningen vil også i fremtiden utgjøre et grunnlag for det sivilmilitære samarbeidet. Beredskapslovgivningen med sine omfattende muligheter til rekvisisjon av sivile ressurser vil imidlertid kun være relevant for et fåtall av de situasjoner samfunnet må planlegge i forhold til. Nye sikkerhetspolitiske utfordringer, endringene i forsvarsstrukturen og metodikk innen forsyningsplanleggingen innebærer et redusert volum og redusert detaljeringsgrad innen planlegging av forsyningsstøtte til Forsvaret. For å sikre den nødvendige støtte til Forsvaret uten at beredskapslovgivningen har trådt i kraft vil også andre muligheter og virkemidler enn dem som fremgår av beredskapslovgivningen bli vurdert.

Uansett om beredskapslovgivningen er trådt i kraft eller ikke vil tendensen i den fremtidige sivilmilitære samhandling kunne sies å bevege seg fra kvantitet til kvalitet, fra planlegging til operativitet og fra det nasjonale til det internasjonale. I sterkere grad enn tidligere må det sivile støtteapparat være forberedt på å kunne levere et bredere spekter produkter, på kortere tid og over større avstander enn man har planlagt for tidligere. Dette stiller andre krav til det sivilmilitære samarbeidet enn hva som har vært tilfelle i forhold til tidligere planlegging.

Forsyningsplanlegging til Forsvaret forutsetter et nært samarbeid på alle nivå vedrørende sivil støtte til Forsvaret og at behovene for sivil støtte fastsettes av Forsvaret i samarbeid med sivile leverandører og berørte fagdepartementer. Behovet for å støtte Forsvaret med forsyninger av olje og drivstoff, mat og andre forsyninger løses for de fleste forsyninger best gjennom operative beredskapsorganer i tilknytning til en eksisterende bransje. Systemene for støtte til Forsvaret vil derfor i størst mulig grad bli bygget på virksomhetene og den enkelte bransjes organisering og infrastruktur. Kun for de alvorligste tilfellene vil det være behov for ekstraordinære beredskapsordninger, som beredskapslagre i utsatte områder og for spesielle produkter.

Nye oppgaver som krever større fleksibilitet, mobilitet og reaksjonsevne, redusert nasjonal forsvarsstruktur som øker behovet for å flytte avdelinger hurtig mellom landsdeler og større ambisjoner om beredskap for en reaksjonsstyrke til internasjonale operasjoner, gjør at det også i fremtiden vil være behov for en transportberedskapsordning. Forsvarets nye struktur og forhåndsdefinerte transportbehov vil legge grunnlaget for utforming av den fremtidige transportberedskapsordningen.

For å tilfredsstille kravene til kort reaksjonstid må de mest operative delene av Forsvaret selv ivareta store deler av sitt logistikkbehov. Avdelinger som driver fredsoperativ virksomhet antas i stor grad å være selvforsynt og kan dekke sitt behov ved normale kanaler ved en mindre omfattende krise. Dette vil også gjelde HV-styrker.

I framtiden vil Forsvaret måtte forholde seg mer direkte til næringslivet også for beredskap og vil inngå kontrakter med aktuelle leverandører. Fagdepartementene vil imidlertid også i fremtiden kunne bistå i prinsipielle saker og i forbindelse med behov for særskilt opplegg for logistikkplanlegging til Forsvaret.

Det nye fellesoperative militære hovedkvarter ved Jåtta skal blant annet utarbeide operative behov og fremme disse til Forsvarssjefen som stiller krav og følger disse opp vis á vis styrkeprodusenter og støttevirksomhet, og være overordnet landsdelskommandoene. Etableringen av en egen felles logistikkorganisasjon forutsettes ikke å endre ansvarsfordelingen mellom Forsvaret og det sivile beredskap.

7.4 Ordningen med fritak fra fremmøte ved mobilisering

Dagens fritaksordning innebærer at personell i nøkkelfunksjoner fritas fra fremmøte ved mobilisering. Nøkkelpersonell kan for eksempel gjelde enkelte ansatte i departementene og personer i nøkkelfunksjoner i næringslivet. Utviklingen går i retning av et mindre forsvar med økende grad av spesialisering. Dette innebærer en reduksjon i antallet personer som mobiliseringsdisponeres. Samtidig har mobiliteten i det sivile arbeidslivet blitt større. Samfunnsstrukturer preget av sterk gjensidig avhengighet kan gjøre det vanskeligere å avgjøre hvilke funksjoner i samfunnet som er nøkkelfunksjoner, samtidig som mobiliteten

blant ansatte kan gjøre det vanskeligere å holde en oppdatert oversikt over hvem som må regnes for å være nøkkelpersoner. Dette reiser spørsmålet om hvorvidt fritaksordningen bør opprettholdes i sin nåværende form.

Det er tatt initiativ til at fritaksordningen gjennomgås med tanke på å redusere administrasjon og forenkle prosedyrer. Det er mulig at Forsvarets mobiliseringsstyrke i fremtiden vil utgjøre en så vidt liten del av landets samlede arbeidskraft at det ikke lengre er nødvendig å opprettholde fritaksordningen som sådan. På lengre sikt vil det derfor være behov for en bred vurdering av fritaksordningen.

7.5 Kystovervåking og beredskap

I kystvaktloven av 1997 er Kystvakten pålagt å bidra i søk og redningsaksjoner som en av primær oppgavene, og ved faresituasjoner og ulykker til sjøs kan Kystvakten treffe nødvendige tiltak for å opprettholde ro og orden i redningsområdet. Kystvakten skal videre rapportere om og eventuelt uskadeliggjøre drivende gjenstander som representerer en fare for mennesker, fartøyer eller miljøet, samt yte bistand til politiet og andre statsetater som har behov for fartøyer under utførelsen av sin virksomhet.

Sårbarhetsutvalget påpeker betydningen av overvåking i Norges maritime interesseområder, og mener at denne kapasiteten ikke må bygges ned. Regjeringen er enig i at Norge som en kystnasjon med suverene rettigheter i store havområder må ha god evne til maritim overvåking.

Forsvarsdepartementet har sammen med berørte departementer og etater, vurdert mulige tiltak for å bedre samordningen av sivile og militære kystovervåkingsressurser. Etablering av en felles billedoppbyggingsentral som vil kunne dekke både sivile og militære behov, er pekt på som et mulig fremtidig tiltak. En slik eventuell sentral vil være avhengig av informasjon og ressurser fra alle berørte instanser.

8. BEREDSKAP PÅ SENTRALT, REGIONALT OG LOKALT NIVÅ

8.1 Innledning

For at samfunnet skal ha en tilfredsstillende beredskap i krise og krig, må det stilles krav til beredskapsforberedelsene på alle forvaltningsnivåer. Dette nødvendiggjør at ulike myndigheter må planlegge for å håndtere ekstraordinære situasjoner innenfor eget ansvarsområde. Det er behov for at det planlegges etter et felles mønster, og at de tiltak som iverksettes er koordinerte. God beredskap stiller derfor krav til at beredskapsarbeidet er godt samordnet.

I tillegg er det nødvendig å vurdere om rednings- og beredskapsressursene kan organiseres på en slik måte at det ligger til rette for en bedre tjenesteyting og ressursutnyttelse.

8.2 Sentralt nivå

Justisdepartementet har i henhold til kongelig resolusjon av 16. september 1994 et samordningsansvar for planleggingen av den sivile beredskapen. Dette innebærer ansvaret for å utarbeide overordnede retningslinjer, tilrettelegge rammebetingelser og treffe prinsippavgjørelser med hensyn til det sivile beredskap. Departementene har en plikt til å informere Justisdepartementet om viktige saker innenfor beredskapsområdet. Dette endrer ikke fagstatsrådenes konstitusjonelle ansvar for beredskapsarbeidet innen eget virksomhetsområde. Direktoratet for sivilt beredskap understøtter Justisdepartementets samordningsrolle og er et ressurs- og kompetansesenter for generell kriseberedskap på sentralt, regionalt og lokalt nivå og leder Sivilforsvaret.

I henhold til kgl. res. 3. november 2000 om internkontroll og systemrettede tilsyn med det sivile beredskapsarbeidet i departementene, skal Justisdepartementet motta rapporter og føre tilsyn med departementene og utarbeide rapporter om status for den sivile beredskapen. Det stilles krav til departementene om et systematisk arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap. Instruksen legger vekt på at departementene har styringssystemer for ivaretagelse av samfunnssikkerhet og beredskap internt i departementene og i underlagte ledd, rutiner for resultatoppfølging, og planer for å kunne håndtere ekstraordinære situasjoner, sikkerhetspolitiske kriser og krig. Departementene skal gjennom styringsdialogen få på plass en god oppfølging av sikkerhets- og beredskapsoppgavene overfor underliggende virksomheter. Det er lagt opp til en rapporteringsordning til Justisdepartementet.

I fred er det etablert tre faste beredskaporganisasjoner på sentralt nivå. Disse er justisministerens rådgivende stab i forbindelse med terror- og sabotasjesituasjoner, beredskaporganisasjonen i forbindelse med atomulykker bygget opp rundt kriseutvalget ved atomulykker hvor helseministeren er ansvarlig, og Statens forurensningstilsyns beredskapsstab i forbindelse med akutt forurensning, hvor miljøvernministeren er ansvarlig.

Sårbarhetsutvalget mener at arbeidet med sikkerhet og beredskap er for fragmentert, og foreslår at det blir opprettet et eget departement der en rekke sikkerhets- og direktorater underlegges. Utvalgets forslag er knyttet til målsettingen om å samle og styrke arbeidet med sikkerhet og beredskap. Det anbefales å legge særlig viktige aspekter ved samfunnets sikkerhets- og beredskapsarbeid til ett departement med autoritet og gjennomslagskraft for samfunnssikkerhet i bred forstand. Hensikten er å gi dette arbeidet økt politisk fokus og tyngde, øke mulighetene for å se helheten i beredskapsarbeidet og sikre en bedre ressursutnyttelse. En rekke tilsyn og direktorater foreslås av Sårbarhetsutvalget lagt inn under et departement for sikkerhet og beredskap, blant annet Politidirektoratet, Politiets overvåkingstjeneste (nå Politiets sikkerhetstjeneste), Direktoratet for sivilt beredskap, Direktoratet

for brann og eksplosjonsvern (nå Direktoratet for brann og elsikkerhet), hovedredningssentralene og fylkesmennenes beredskapsenheter. Utvalget foreslår også at Forsvarets sikkerhetstjeneste blir delt. Forsvarssjefen bør beholde de elementer som er nødvendige for å ivareta de militære sikkerhetsoppgaver, mens den delen av Forsvarets sikkerhetstjeneste som får oppgaven som nasjonal sikkerhetsmyndighet etter sikkerhetsloven skilles ut og legges under samme departement som Politiets overvåkingstjeneste. Andre virksomheter som utvalget mener bør vurderes underlagt styring fra samme departement er blant annet Oljedirektoratets sikkerhetsavdeling, Statens strålevern, Produkt- og elektrisitetstilsynet og transporttilsynene. Utvalget gir klare anbefalinger om å utvikle en samlet strategi og metode for tilsynsvirksomheten. Det foreslås at som hovedregel må sikkerhets- og beredskapstilsyn legges inn under et annet departement enn det departement som har forvaltningsansvaret for respektive sektor, og at dette bør være et departement med hovedansvar for sikkerhet og beredskap. Et departement eller direktorat bør gis rett og plikt til å vurdere sikkerhets- og beredskapsmessige svakheter i andre departementer, og på tvers av sektorene.

Justisdepartementets samordnings- og tilsynsrolle på sikkerhets- og beredskapsområdet skal videreutvikles og styrkes, særlig i forhold til samfunnskritiske funksjoner. Justisdepartementet er tillagt et samordnings- og tilsynsansvar for beredskapsarbeidet i sivil sektor og skal fastsette overordnede retningslinjer og rammer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i departementene. Departementene skal på bakgrunn av de overordnede målsettinger operasjonalisere arbeidet innenfor sine sektorer og utforme konkrete mål. Justisdepartementet vil på dette grunnlag holde en samlet oversikt.

Justisdepartementets nye samordnings- og tilsynsrolle vil gi en helhetlig oversikt og gi muligheter til å se forebyggende sikkerhetsarbeid og beredskap i alle sektorer samlet, herunder samfunnssikkerhetsmessige viktige funksjoner som transportsektoren, petroleumsvirksomheten og energiforsyningen. Arenaer for dialog og mulighet for erfaringsoverføring mellom samfunnsviktige områder vil kunne etableres. Justisdepartementet skal utvikle sin rolle som service- og tilretteleggende departement for de øvrige departementene på beredskapsområdet. Samordningen av planleggingen skal styrkes slik at alvorlige beredskaps- og sikkerhetsutfordringer reflekteres i de tiltak som planlegges iverksatt ved kriser. Dette kan for eksempel gjelde en samordnet vurdering av hvilke tiltak som bør iverksettes i tilfelle alvorlig svikt i IKT, særlig knyttet til samfunnskritiske funksjoner.

Grensesnittet mellom Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Justisdepartementet på sikkerhetsområdet vil bli vurdert.

Regjeringen Stoltenberg foreslo i St.prp. nr. 45 (2000-2001) at Stortinget skulle beslutte at Nasjonal Sikkerhetsmyndighet (NSM) skulle opprettes som et eget direktorat direkte underlagt Forsvarsdepartemen-

tet. Opprettelsen skulle først og fremst skje gjennom en overføring av ressurser fra Forsvarets overkommando/Sikkerhetsstaben. Forsvarskomiteen ba i Innst. S. nr. 342 (2000-2001) Regjeringen komme tilbake til Stortinget med spørsmålet i stortingsmeldingen om samfunnssikkerhet.

Den forebyggende sikkerhetstjeneste i Norge står i årene som kommer overfor en rekke nye oppgaver og utfordringer. Dette skyldes flere forhold, herunder den samfunnsmessige, sikkerhetspolitiske og teknologiske utvikling, men i særlig grad tjenestens utvidede ansvar og oppgaver i den sivile forvaltning. Det vil i den forbindelse være en særlig utfordring å få på plass en effektiv styring og kontroll av tjenesten. Det er Regjeringens oppfatning at Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal ha ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste etter sikkerhetsloven i sivil og militær sektor. Det vil sikre en helhetlig tilnærming til sikkerhetsarbeidet på tvers av militær og sivil sektor, og sikre en effektiv utnyttelse av ressursene innenfor forebyggende sikkerhet. Etter Regjeringens oppfatning tilsier imidlertid Nasjonal sikkerhetsmyndighets ansvarsområde, særlig innenfor sivil sektor, at Nasjonal sikkerhetsmyndighet organiseres utenfor Forsvarets militære organisasjon. Det anses i den sammenheng som naturlig og hensiktsmessig at Nasjonal sikkerhetsmyndighet etableres som et direktorat rett under et fagdepartement. Regjeringen går inn for at Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal opprettes som et eget direktorat administrativt underlagt Forsvarsdepartementet. Videre legges det opp til at Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal rapportere (med faglig ansvarslinje) i militær sektor til Forsvarsdepartementet, og til Justisdepartementet i sivil sektor.

Regjeringen går inn for å etablere et direktorat for beredskap og samfunnssikkerhet under Justisdepartementet bestående av Direktoratet for brann- og elsikkerhet med unntak av den næringsrettede delen av tilsynsvirksomheten, og Direktoratet for sivilt beredskap. Ytterligere styrking av dette direktoratet kan bli aktuelt som konsekvens av Regjeringens bebudede gjennomgang av tilsyn særlig i forhold til svært farlige produkter, transport av farlig gods og storulykker. Spørsmål om lokalisering vil bli avklart som ledd i Regjeringens gjennomgang av de mange og ulike tilsyn, blant annet sikkerhetstilsyn innen transportsektoren. Næringslivets sikkerhetsorganisasjons organisatoriske forankring vurderes i sammenheng med dette.

Det vil bli vurdert etablert et fremtidig beredskaps- og øvingscenter for politiet, øvrige nødetater og Sivilforsvaret på nåværende Luftforsvarets skolesenter i Stavern. Anlegget i Stavern ligger også til rette for administrativ virksomhet for politiet og Sivilforsvaret.

Etableringen av et direktorat for beredskap og samfunnssikkerhet vil gi en felles myndighetslinje fra sentralt til lokalt nivå innen brann, redning og generell beredskap og gi et felles operativt og samordnende fagmiljø for hendelser på sentralt, regionalt og lokalt nivå. Direktoratet skal videre legge grunnlaget for at Sivilforsvarets forsterkningsressurser videreutvikles i tett

relasjon til de kommunale redningsressurser, og ha et tverrsektorielt perspektiv med vekt på store ulykker og ekstraordinære situasjoner hvor det offentlige må ha en beredskap. Det vil bli lagt vekt på å kunne se brannvesenets og Sivilforsvarets skolevirksomheter i en nærmere sammenheng. En annen viktig oppgave er å være nasjonal fagmyndighet på brannvernområdet og føre tilsyn med kommunale brannvesen. Direktoratet vil ha ansvaret for sivilforsvarstiltak som varsling, tilfluktsrom og evakuering. Direktoratet for beredskap og samfunnssikkerhet vil også være Sivilforsvarets øverste ledelse.

Direktoratet for beredskap og samfunnssikkerhet skal videreføre arbeidet rundt de avtaler som er truffet i forbindelse med Sivilforsvarets internasjonale katastrofebistand.

Direktoratet vil dessuten ha ansvar for administrative og praktiske oppgaver på beredskapsområdet, slik som samband, planverk og utarbeidelse av øvelseskonsepter i forhold til de sannsynligste sikkerhetspolitiske og antatt farligste hendelser samfunnet kan stå overfor. Arbeidet skal utføres i tett samarbeid med militære myndigheter innen rammen av totalforsvarskonseptet. I planleggingsarbeidet skal direktoratet videre koordinere planleggingen mot øvrige direktoraters planleggingsarbeid og sørge for koordinering mellom nasjonal planlegging og planlegging i enkelte etater med sikte på at beredskapsplanleggingen tar høyde for et bredt spekter av scenarier og at øvrige direktorater får støtte i sitt planleggingsarbeid i den grad de har behov for det.

Direktoratet for beredskap og samfunnssikkerhet skal være etablert fra 1. januar 2003.

8.3 Regionalt nivå

Politiet er i politilovens § 27 tredje ledd gitt en klar hjemmel for, og en plikt til, å iverksette nødvendige tiltak for å avverge fare og begrense skade i forbindelse med ulykkes- og katastrofesituasjoner som rammer materielle verdier. Bestemmelsen innebærer at politiet er gitt et akutt sektorovergripende operativt ansvar ved ulykker og katastrofer i fred innenfor alle samfunnsområder. Vedkommende politimester har med andre ord i en akutfase myndighet til å fatte beslutninger som også berører andre myndigheters ansvarsområde, inntil ansvaret overtas av ansvarlig myndighet.

Fylkesmannen kan beslutte å overta den regionale samordningsfunksjon fra vedkommende politimester etter akutfasen. Nærmere retningslinjer for regionalt samordningsansvar ved kriser og katastrofer i fred er gitt ved kgl. res. av 12. desember 1997 med tilhørende retningslinjer og kommentarer.

Staten har det overordnede ansvar for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap, og fylkesmannen er statens representant på regionalt nivå. Fylkesmannens beredskapsoppgaver er hjemlet i kgl. res. av 21. september 1979, instruks for fylkesmannens beredskapsarbeid. Instruksen slår fast at fylkesmannen skal samordne og føre tilsyn med alt beredskapsarbeid i fylket. I dette ligger det at han skal påse - og aktivt påvirke -

at kommunene og fylkeskommunene gjennomfører nødvendige tiltak for å sikre sine innbyggere mot aktuelle risiki og farer. Fylkesmannen har et regionalt samordningsansvar under kriser og katastrofer i fred, jf. kgl. res. av 12. desember 1997, og har også et særskilt ansvar for planmessig koordinering i tilfelle atomulykke, jf. kgl. res. av 26. juni 1998.

Fylkesmannen har en viktig rolle som veileder og pådriver overfor regionale statlige etater, fylkeskommunen og kommunene. Fylkesmannen fører tilsyn med kommunens arbeid med samfunnssikkerhet og ved behov støtter og veileder kommunene i deres arbeid med risiko- og sårbarhetsanalyser og systematisk samfunnssikkerhet. Videre sikrer fylkesmannen at kommunene har evne til å håndtere større hendelser og ekstraordinære situasjoner, gjennom øvelser og veiledning i utarbeidelse av kriseplaner. Fylkesmannen har også innsigelsesrett i henhold til plan- og bygningsloven i forhold til planer som er i strid med viktige sikkerhets- og beredskapsinteresser.

Fylkesmannen har på regionalt nivå den overordnede ledelse av sivile beredskapstiltak ved beredskap og i krig. Som et ledd i forberedelsene til å kunne utøve denne funksjonen har fylkesmannen et nært samarbeid med de regionale militære ledere. Fylkesmannen har i dag et overordnet ansvar for Sivilforsvaret i fylket.

Sårbarhetsutvalget anbefalte at regelverket for samordning på regionalt nivå under krisesituasjoner i fred bør gjennomgås, og uttalte blant annet at man ikke er overbevist om at dagens ordning for samordning på regionalt nivå er tilfredsstillende i forhold til kravet om raske beslutninger. Fylkesmannskollegiet tok i sin høringsuttalelse til orde for en revurdering av spørsmålet om fylkesmannens adgang til å treffe beslutninger på tvers av myndighetsgrensene. Fylkesmannskollegiet mente det var viktig at en slik fullmakt er klarlagt, og fremholdt i tillegg at mangel på beslutningsrett kan skape problemer for en effektiv krisehåndtering ved uenighet på regionalt nivå. Arbeids- og administrasjonsdepartementet var i sin høringsuttalelse av en annen oppfatning, og uttalte blant annet at

"en eventuell lovfestet adgang for fylkesmennene til å treffe sektorovergripende beslutninger i en krisesituasjon vil (dessuten) være en fullmakt som p.t. er uten sidestykke i norsk forvaltning i fredstid. En eventuell slik fullmakt reiser derfor viktige prinsipielle spørsmål blant annet av juridisk og forvaltningsmessig karakter, og vil kreve omfattende utredning før eventuell beslutning tas. Før et slikt arbeid starter opp, bør det være bred enighet om behovet for en eventuell hjemmel."

Instruks for fylkesmannens beredskapsarbeid, kgl. res. 21. september 1979 vil bli revidert.

Når det gjelder spørsmålet om fylkesmannens adgang til å treffe beslutninger på tvers av myndighetsgrensene, mener Regjeringen at innføring av en slik beslutningsrett reiser så store prinsipielle utfordringer at det ikke anses hensiktsmessig å arbeide videre med spørsmålet. En slik beslutningsrett vil blant annet innebære at ordinære ansvarslinjer settes til side, og vil

være et brudd med de prinsipper som ligger til grunn for samfunnssikkerhetsarbeidet (især ansvars- og likhetsprinsippet).

Fylkesmannens beredskapsansvar er knyttet til det ansvaret man i dag har innenfor de ulike sektorer, primært samferdselssektoren og skolesektoren. Fylkeskommunenes ansvar for å innarbeide sikkerhets- og beredskapsmessige hensyn i fylkesplanleggingen skal tydeliggjøres.

8.4 Lokalt nivå

Kommunene stilles overfor krav til sikkerhet og beredskap på en rekke områder. Dette gjelder for eksempel krav til helse, miljø og sikkerhet som kommunene er ansvarlig for i kraft av å være arbeidsgiver. På andre områder stilles eksplisitt krav til sikkerhet, for eksempel kommunenes plikter i henhold til lov om helsemessig og sosial beredskap og plikten til å ha beredskap mot akutt forurensing. Sikkerhetsloven med forskrifter gjelder også for kommuneforvaltningen. Iverksettelsen av loven ble formidlet til brukerne gjennom landsomfattende regionale konferanser i regi av Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Forsvarsdepartementet.

Kommunene skal under kriser og krig i størst mulig grad holde sin virksomhet og tjenestetilbud i funksjon. Kommunene har i tillegg forpliktelser som ledd i landets beredskap mot krig, hvor man blant annet er pålagt plikter når det gjelder rasjonering i henhold til lov 14. desember 1956 nr. 7 om forsynings- og beredskapstiltak.

Styrking av kommunenes beredskap har de senere år vært et satsingsområde i det sivile beredskapsarbeidet, og i perioden 1999-2002 ble det lagt opp til en bred satsing for å legge forholdene til rette for en bedret kommunal beredskap. Myndighetenes vektlegging av samfunnssikkerhet og beredskap i forbindelse med tusenårsskiftet, førte også til en omfattende planlegging av beredskapstiltak i den enkelte kommune.

Ved utgangen av 2000 har 85 pst. av landets kommuner gjennomført eller startet opp med risiko- og sårbarhetsanalyser. Det er imidlertid store forskjeller i status mellom fylkene. Risiko- og sårbarhetsanalyse er en metode for å kartlegge et bredt spekter av risiki som kan medføre trussel mot liv, helse, miljø og samfunnsviktige funksjoner. På samme tidspunkt hadde ca. 90 pst. av kommunene utarbeidet kriseplaner.

Regjeringen mener det er viktig å trekke videre på de erfaringer som ble gjort i forbindelse med overgangen til år 2000. For å sikre at det gode nivået på kommunenes beredskap videreføres, legges det opp til en ytterligere styrking av kommunenes arbeid på samfunnssikkerhetsområdet. I denne sammenheng vil det blant annet bli arbeidet med å styrke bredden og kvaliteten i kommunenes risiko- og sårbarhetsanalyser, og det er et mål at kommunene gjennomfører regelmessige beredskapsøvelser. Det vil også bli arbeidet for at sikkerhets- og beredskapsmessige hensyn i den ordinære kommunepanleggingen blir ivarettatt, med sikte på å fore-

bygge skader på mennesker, miljø og materielle verdier.

Spørsmålet om motivasjonsskapende og tilretteleggende tiltak er tilstrekkelig, eller om kommunene bør pålegges en generell plikt til å drive beredskapsplanlegging, har vært et gjennomgangstema siden omleggingen av det sivile beredskap tok til.

Sårbarhetsutvalget anbefalte at kommunene pålegges en plikt til beredskapsplanlegging. Utvalget mente kommunene bør få en plikt til å utarbeide risiko- og sårbarhetsanalyser og kriseplaner, herunder plikt til å ha en kriseledelse, informasjonsplan, varslingsliste og en oversikt over samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner og andre kommuner mv. Sårbarhetsutvalget har videre påpekt at man fra utvalgets side ikke ser for seg at en slik planleggingsplikt skal medføre noen forpliktelse for kommunene til å gjennomføre særskilte beredskapstiltak. Utvalget synes å ha lagt til grunn at kommunene selv vil iverksette nødvendige skadeforebyggende tiltak i tilfelle risiko- og sårbarhetsanalysene avdekker særlige risiki.

Det store antallet av kommuner som har gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyser, viser etter Regjeringens vurdering at satsingen på motivasjonsskapende og tilretteleggende tiltak har gitt gode resultater.

Det arbeid som har pågått overfor kommunene på beredskapsfeltet de senere år føyer seg inn i en slik strategi. Regjeringen har likevel, i tråd med Sårbarhetsutvalgets anbefaling, kommet til at det bør innføres en generell beredskapsplikt. Det vil være klargjørende for kommunene, og vil lette arbeidet med å sikre at kommunene har en gjennomgående beredskap. Det vil medføre at kommunenes ulike forpliktelser på beredskapsområdet i større grad kan sees i sammenheng. Det vil bli lagt vekt på at de positive sider ved dagens ordning viderebringes og at det legges til rette for interkommunale løsninger. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med et lovforslag på et senere tidspunkt.

8.5 Særlig om Svalbard

Forholdene på Svalbard skiller seg fra fastlandet på mange måter. Blant annet geografisk beliggenhet og store avstander, klima, bosettingsstruktur, organisatoriske og geopolitiske forhold gjør at utfordringene når det gjelder samfunnssikkerhet må løses på andre måter enn på fastlandet.

Svalbardtraktaten av 9. februar 1920 gir rammen for norsk myndighetsutøvelse på Svalbard. Det er derfor kun et meget begrenset militært nærvær på Svalbard, ved at Kystvakten bidrar som en ressurs for Sysselmannen i redningssammenheng.

Sivilforsvaret er ikke representert på øygruppen, og det er heller ikke opprettet politireserve. Sysselmannen er så vel politimester som fylkesmann, og ivaretar i praksis mange av de oppgaver som på fastlandet er spredt på ulike etater. Svalbard er heller ikke inndelt i kommuner, og ulike oppgaver når det gjelder samfunnssikkerhet, ivaretas i de ulike bosettingene av ulike aktører.

Slike forhold gjør at problemstillinger når det gjelder samfunnsikkerhet på Svalbard i mange tilfeller løses særskilt, med tiltak og virkemidler som er tilpasset de enkelte utfordringene. Det kan herunder nevnes at det arbeides med risiko- og sårbarhetsanalyse for Svalbard.

9. NASJONAL KRISEHÅNDTERING

9.1 Bakgrunn

Ledelsesapparatet står med jevne mellomrom overfor situasjoner som krever særskilt oppmerksomhet eller håndtering. Erfaringene blant annet fra krisen i Kosovo 1999, overgangen til år 2000, utbruddet av munn- og klovsyke i Storbritannia og på kontinentet 2001, terroraksjonene den 11. september 2001 og den etterfølgende krigen mot internasjonal terrorisme, viser at ulike situasjoner skaper ulike behov for håndtering og samordning.

9.2 Prinsipper for krisehåndtering mellom departementene

Utgangspunktet er at sektorprinsippet og prinsippet om linjeansvar følges (ansvarsprinsippet). Dette betyr at den enkelte fagstatsråds konstitusjonelle ansvar videreføres også i en krisesituasjon. Det er det enkelte departement som har ansvaret for å håndtere en krisesituasjon som berører eget ansvarsområde og sørge for samordning med andre departementer for å sikre nødvendig krisehåndtering.

Det gjelder videre et prinsipp om at krisen skal håndteres på lavest mulig nivå (nærhetsprinsippet). I de fleste tilfeller vil en krise av lavere alvorlighetsgrad bli håndtert av det ansvarlige fagdepartementet, eventuelt av et departement i samråd med andre, involverte departementer. Ved alvorlige kriser eller katastrofer vil imidlertid også Regjeringen bli engasjert i håndteringen.

Organiseringen under kriser skal være mest mulig lik den organiseringen en opererer med til daglig (likhetsprinsippet). Samordningen mellom departementene skal tilpasses den aktuelle situasjonen. Det er derfor lagt til grunn at en ikke skal ha en permanent samordningsgruppe for krisehåndtering i fredstid med fast utpekte medlemmer. Alle departementer kan ta initiativ til å etablere midlertidige samordningsgrupper. Utgangspunktet vil være at det er det departementet som ut fra sektoransvaret er mest berørt av krisen, som får hovedansvaret for å ivareta samordningen. Normalt vil dette være det departementet som har best tilgang til informasjon om krisens omfang og utvikling. Ved usikkerhet om hvilket departement som er ansvarlig for å samordne, avklarer Justisdepartementet dette med de aktuelle departementer. Ved uenighet om ansvarsforhold legges saken frem for Regjeringen. Inntil Regjeringen har behandlet saken, tar Justisdepartementet de nødvendige initiativ for å sikre en effektiv samordning av sivil krisehåndtering på sentralt nivå.

Sårbarhetsutvalget foreslår at ansvaret for å forbedre og gjennomføre samordning av krise- og konse-

kvenshåndtering mellom departementer så langt som mulig bør legges til ett departement med sikkerhet og beredskap som hovedområde. Utvalget foreslår videre at dette departementet bør etablere en egen enhet for å tilrettelegge for og forberede en god håndtering av ulike krisesituasjoner. Det foreslås at enheten får en fast kjerne med spesialister på krisehåndtering og koordinering, og at enheten ved behov forsterkes med utpekte representanter fra relevante departementer.

Erfaringene fra ulike hendelser viser også at ledelsen og organiseringen av arbeidet med håndtering av kriser må tilpasses den aktuelle situasjonen. Regjeringen mener at det er de medarbeiderne som har ansvaret for å bistå Regjeringen og den enkelte fagstatsråd til daglig, som også har de beste forutsetningene for å utføre arbeidsoppgavene i en krisesituasjon. Regjeringen mener derfor at det ikke er grunn til å fravike ansvarsprinsippet, nærhetsprinsippet og likhetsprinsippet i forbindelse med håndteringen av kriser, og at de etablerte prinsippene fortsatt bør legges til grunn. Regjeringen vil derfor ikke foreslå at ansvaret for å forberede og gjennomføre samordning av krise- og konsekvenshåndtering legges til en egen enhet med spesialister på krisehåndtering for å bistå Regjeringen og statsrådene i krisesituasjoner.

9.3 Planlegging og øvelser

Hendelsene den 11. september 2001 understreket behovet for at samfunnet har en beredskap som holder et jevnt høyt nivå, selv om den internasjonale situasjon vurderes som stabil. Samfunnets ledelsesapparat må planlegge aktivt for hvilke tiltak det kan være naturlig å iverksette dersom kriser oppstår og at det sikres at ledelsesapparatet vil være i stand til å håndtere kriser. Øvelser er et viktig og kosteffektivt bidrag til å holde en slik høy grad av aktsomhet.

Øvelser er et virkemiddel for å teste og forberede en organisasjons evne til å håndtere kriser og et virkemiddel for å etablere ny kompetanse og å videreutvikle eksisterende kompetanse.

Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet har utarbeidet et nytt øvelseskonsept for departementene med underlagte etater. Konseptet retter seg først og fremst mot sivilmilitært samarbeid i forbindelse med håndtering av sikkerhetspolitiske kriser, og Forsvarets støtte til det sivile samfunn i fred. Rene sivile eller militære øvelser som finner sted innenfor en sivilmilitær ramme, og interne øvelser i departementene, kan imidlertid også dekket av konseptet. Målgruppen for øvelser er primært ledelsenivået, men også saksbehandlere innen sikkerhet, beredskap og krisehåndtering.

9.4 Koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste

Sårbarhetsutvalget foreslår å styrke koordineringen mellom etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene (EOS-tjenestene) ved å etablere et permanent sekretariat for Koordinerings- og rådgivningsutvalget

for etterretnings, overvåkings- og sikkerhetstjeneste. Utvalget mente dette kunne være et virkemiddel for å sikre at koordinering og drøfting av prioriteringer mellom EOS-tjenestene skjer fortløpende og bygger på et fast system.

Det konstateres at behovet for samarbeid og koordinering mellom EOS-tjenestene i den senere tid har økt, og at det sannsynligvis vil øke ytterligere i tiden fremover. Dette skyldes blant annet at tjenestene gjennom lovgivning har fått til dels overlappende oppgaver, og at det foreligger en økning i grenseoverskridende sikkerhetsutfordringer. Det er ikke like lett som tidligere å skille mellom rikets ytre og indre sikkerhet, mellom statlige og ikke-statlige aktører og mellom aktive og passive sikkerhetstiltak. Koordinering i den enkelte sak vil gå direkte mellom de berørte tjenester, men det er behov for en møteplass mellom tjenestene og sentrale departementer for å drøfte spørsmål av generell karakter og for å sikre at ansvarlige statsråder får tilstrekkelig innsikt i tjenestenes virksomhet.

En svakhet har vært at utvalget ikke har hatt et permanent sekretariat. Regjeringen vil, i samsvar med Sårbarhetsutvalgets anbefaling, styrke Koordinerings- og rådgivningsutvalgets rolle ved å etablere et permanent sekretariat for utvalget for å følge opp saker som behandles i utvalget. Dette vil være avgjørende for å kunne styrke utvalgets rolle og sikre nødvendig utredningskapasitet. Utvalget skal fortsatt være et koordinerende og rådgivende organ, og utvalgets oppgaver skal blant annet være koordinering av prioriteringer og mål, nasjonale etterretningsbehov og rådgivning til sentrale beslutningstakere. I konkrete krisesituasjoner vil utvalget blant annet kunne benyttes i forbindelse med koordinering av trusselvurderinger. Dagens medlemmer skal fortsatt utgjøre kjernen i et styrket fremtidig Koordinerings- og rådgivningsutvalg. For øvrig legges det opp til at deltakelsen i utvalget gjøres mer fleksibel avhengig av hvilke saker som drøftes, og andre departementer og virksomheter må kunne møte ved behov. Justisdepartementet, Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet vil veksle mellom å ha ledelses- og sekretariatsfunksjonen, og ny instruks for Koordinerings- og rådgivningsutvalget vil bli utarbeidet. Justisdepartementet vil starte med ledelsen av sekretariat.

10. INTERNASJONALT SAMARBEID OM SIVIL KRISEHÅNDTERING

I kapitlet gis en beskrivelse av utviklingen i det internasjonale samarbeidet og gir en beskrivelse og en vurdering av hvilke sivile bidrag Norge gir i dag og bør kunne gi i fremtiden på samfunnssikkerhetsområdet. Følgende punkter er omtalt i kapitlet:

- utviklingen i NATO, herunder samarbeidet med partnerlandene.
- utviklingen i EU, FN og OSSE.
- norske ressurser i internasjonal sivil krisehåndtering.
- vurderinger og tiltak.

11. REDNINGS- OG BEREDSKAPSRESSURSENE

11.1 Innledning

Hensikten med kapitlet er å foreta en vurdering av en del av de ressurser som kan settes inn ved krig eller alvorlige hendelser i fred. Avgrensingen av beredskapsressursene i kapitlet er av to grunner ikke komplett. For det første er det vanskelig å foreta en eksakt avgrensing mellom hva som er beredskapsressurser og hvilke ressurser som brukes for å styrke organisasjoner på generell basis, for eksempel ved bruk av overtid eller innleide mannskaper i en krisesituasjon. For det annet finnes det betydelige forsterkingsressurser som ikke omtales i dette kapitlet. Dette gjelder for eksempel personell som blir beordret ved kriser og krig, for eksempel i medhold av lov om helsemessig og sosial beredskap.

11.2 Redningstjenesten

Med redningstjeneste forstås den offentlig organiserte virksomhet som utøves i forbindelse med øyeblikkelig innsats for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner, og som ikke blir ivaretatt av særskilt opprettede organer eller ved særlige tiltak. Tjenesten er integrert, dvs. at den omfatter alle typer redningsaksjoner (sjø-, land- og flyredning). Organisasjonsplan for redningstjenesten er fastsatt ved kgl. res. av 4. juli 1980, og gir utfyllende bestemmelser om hvordan redningstjenesten i Norge er organisert.

Justisdepartementet har det overordnede administrative samordningsansvar for land-, sjø- og flyredningstjenesten.

Redningstjenesten er operativt organisert med to hovedredningssentraler (HRS) og 28 lokale redningssentraler (LRS), som tilsvarer antallet politidistrikter, herunder Sysselmannen på Svalbard, samt 16 flyredningssentraler.

Den øverste operative samordning og ledelse av redningstjenesten tilligger de to hovedredningssentralene i Stavanger og Bodø.

HRS består av en kollektiv ledelse med representanter for aktuelle offentlige etater, utpekt av de respektive departementer. Sjøforsvaret, Luftforsvaret, politiet, Telenor, helsevesenet og lufttrafikk-tjenesten er representert i redningsledelsen, og politimesteren i henholdsvis Stavanger og Bodø er tillagt oppgaven som formann i redningsledelsen. Ved hovedredningssentralene er det fast ansatt sivilt personell som, etter fullmakt fra redningsledelsen, ivaretar den daglige ledelse og koordinering av søks- og redningsaksjoner. Ved større aksjoner innkalles redningsledelsen.

Alle offentlige etater med ressurser egnet for redningsformål plikter å delta i redningstjenesten, og de utgifter som påløper til personell, materiell, planlegging, øvelser mv. dekkes av den enkelte etat over eget budsjett. Dette samvirkeprinsippet, så vel faktisk som økonomisk, bygger på en tilråding i St.meld. nr. 86

(1961-1962), jf. Innst. S. nr. 170 (1962-1963). Praksis er at offentlige virksomheter, både forvaltningsorganer og fristilte virksomheter, ikke bare dekker egne utgifter i forbindelse med en redningsaksjon, men også stiller ulike rådgivningsfunksjoner og redningsrelevante data mv. kostnadsfritt til disposisjon overfor hovedredningsentralene og de lokale redningssentraler. Dette prinsippet har i de senere år medført en del utfordringer da flere offentlige etater er omgjort til A/S (Telenor med videre). Regjeringen ønsker ikke endringer i forhold til dagens ordning, og viderefører derfor samvirkeprinsippet.

Redningsberedskapsutvalget foreslår å legge ansvaret for hovedredningssentralene til Politidirektoratet. Dette begrunnes bl.a. med at Politidirektoratet således vil ha det overordnede ansvar for at politidistriktene ivaretar sine samlede oppgaver i redningstjenesten på en tilfredsstillende måte. Hovedredningssentralens rolle og oppgaver vis-à-vis lokal redningssentraler tilsier etter utvalgets oppfatning at HRS legges under Politidirektoratet.

De aller fleste høringsinstanser berører ikke spørsmålet vedrørende hovedredningssentralenes forankring, men Fylkesmennene, Hovedredningssentralens personalforening og Kystradioen mener at HRS fortsatt bør ligge direkte under Justisdepartementet, mens blant annet Politidirektoratet og Politiorganisasjonene mener at HRS bør organiseres under Politidirektoratet.

Regjeringen har vurdert spørsmålet om hovedredningssentralenes administrative forankring. Det har vært lagt avgjørende vekt på at Hovedredningssentralene fungerer godt i dag. Den direkte tilknytning til departementet understreker HRS spesielle funksjoner i redningstjenesten, med fokus på samordning og samvirke.

Dagens organisering av redningstjenesten vil derfor bli videreført. Det administrative ansvaret for samordning av norsk redningstjeneste vil fortsatt bli ivarettatt direkte av Justisdepartementet. Det samme gjelder administrasjon av hovedredningssentralene. For å bidra til at politimesterens ansvar for de administrative oppgavene ved hovedredningssentralene ivaretas på en best mulig måte, vil det derfor bli vurdert å styrke ledelsen av henholdsvis Rogaland og Salten politidistrikter.

Etter noe tid vil det bli foretatt en ny vurdering av organiseringen av hovedredningssentralene.

Et flertall i redningsberedskapsutvalget foreslår å utvide dagens redningstjenestebegrep, og foreslår følgende formulering :

"Det er også redningstjeneste når en slik organisert og koordinert innsats iverksettes i en akutfase for å avverge eller begrense skade på materielle verdier eller alvorlig skade på miljø som følge av en ulykkessituasjon, så lenge situasjonen er slik at objekter, kommune eller fagmyndighet ikke kan løse oppgaven."

Å endre de eksisterende prinsipper kan imidlertid skape uklare grenser for redningstjenestens oppgaver, dvs. ansvaret for å berge menneskers liv og helse. Prin-

sippet om at alle aktører som bidrar i redningstjenesten selv skal dekke egne kostnader kan også virke mindre legitimt dersom ikke liv og helse står på spill. Regjeringen mener derfor at dagens redningstjenestebegrep ikke bør endres. Det er derimot nødvendig å vurdere om dagens grensesnitt i forholdet mellom hovedredningssentralene og Forsvarets kystberedskap og aksjonsledelse (KYBAL) er optimalt, og det vil tatt initiativ til en slik gjennomgang. I dag foreligger det avtaler mellom henholdsvis Statens forurensningstilsyn og Kystvakten og mellom Sjøfartsdirektoratet og Kystvakten som regulerer Forsvarets bidrag med hensyn til ressurser og aksjonsledelse i forbindelse med miljøkatastrofer.

11.3 Helhetlig nødmeldetjeneste og nødkommunikasjon

Norge har i dag tre nødnumre, henholdsvis 110 ved brann, 112 til politi og 113 for ambulanse/medisinsk nødhjelp. De tre nødnettene har pr. i dag til sammen ca. 150 nødmeldesentraler for mottak av anrop over nødnumrene.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Sosial- og helsedepartementet, Samferdselsdepartementet og Justisdepartementet har igangsatt en vurdering av dagens nødmeldetjeneste.

11.4 Nasjonalt ressursregister for redning og beredskap

Effektiv innsats i rednings- og beredskapssituasjoner fordrer tilgang til og oversikt over oppdatert informasjon om de ressursene og institusjonene som skal delta eller på annen måte bidra i det operative arbeidet. Dette aktualiserer spørsmålet om det er behov for en nasjonal standard for beskrivelse av hvilke kapasiteter de ulike ressurser og institusjoner besitter.

På oppdrag fra Justisdepartementet ble det i år 2000 i samarbeid med nødnettene, hovedredningssentralene og de frivillige redningsorganisasjonenes sammenslutning FORF, iverksatt et forprosjekt med temaet nasjonalt ressursregister for redning og beredskap. Konklusjonen var at arbeidet med å realisere et nasjonalt ressursregister bør videreføres. Deler av registeret er operativt i dag, herunder oversikten over frivillige redningsressurser. Justisdepartementet arbeider med oppfølgingen av prosjektet, som vil være et viktig bidrag til å bedre totaloversikten og dermed koordineringen av landets totale rednings- og beredskapsressurser i forbindelse med større ulykker og katastrofer.

11.5 Sivilforsvaret

Sivilforsvarets organisasjon og virksomhet er landsdekkende og er regulert i lov 17. juli 1953 nr. 9 om Sivilforsvaret. Sivilforsvarets oppgave er å planlegge og iverksette tiltak av ikke militær art, som tar sikte på å forebygge skade på sivilfolket ved krigshandlinger eller råde bot på slik skade og som ikke ved særskilt bestemmelse er lagt til annen myndighet. Sivilforsvaret skal også, etter nærmere retningslinjer, hjelpe til med å

forebygge og råde bot på skader som ikke skyldes krigshandlinger.

Sivilforsvaret baserer seg på tjenestepiktig personell som enten har avtjent førstegangstjeneste i Forsvaret eller avtjent siviltjeneste. I tillegg har Sivilforsvaret gjennom Sivilforsvarsloven hjemmelsgrunnlag for å pålegge kvinner tjenestepiktig og rekrutterer derfor også kvinner til tjenestepiktig i Sivilforsvaret.

Sivilforsvaret består i dag av totalt 56 823 personer inklusiv reserver, som fordeler seg på fredsinnsettingsgrupper (FIG), innsatsgrupper (IG), støttegrupper (STG), radiacmåltjeneste, luftvarslingstjeneste, egenbeskyttelse (EB) og stab. En tredjedel av denne styrken gis i dag opplæring og øvelse. Den resterende to-tredjedelen vil utgjøre en krigsreserve (KR), som aktiviseres i en beredskaps-/krigssituasjon. Personellet i krigsreserven gis ikke opplæring og øvelser.

Sivilforsvarsorganisasjonen består av tre nivåer med myndighet lagt slik:

- Direktoratet for sivilt beredskap.
- Fylkesmennene.
- Politimestre som kretssjefer for 40 sivilforsvars-kretser med fast personell.

Sivilforsvaret skal videreføres og videreutvikles med utgangspunkt i dagens oppgaveportefølje. Sivilforsvaret er en viktig del av landets beredskap mot krig og omfattende kriser. Samfunnet kan bli utsatt for så store ødeleggelser at nødetatens ressurser ikke på langt nær strekker til. Erfaringer fra omfattende hendelser i fredstid tilsier at det bør finnes særlige forsterkningsressurser som kan bistå ved redningsaksjoner og ved annen katastrofeinnsats. En organisasjon som kan utgjøre en forsterkning ved et bredt spekter av hendelser vil gi større slagkraft og innebære en god ressursutnyttelse for samfunnet som helhet. Det vil bli arbeidet for at Sivilforsvaret utvikler sin kompetanse med sikte på å kunne være en reell ressurs også ved kompliserte teknologiske ulykker og branner, herunder at det utvikler spesialkompetanse i forhold til enkelte alvorlige scenarier som for eksempel terroranslag med masseødeleggelsesmidler. Hovedtrekkene i organiseringen av Sivilforsvarets personelloppsetting i kategorier med ulik utdanning og operativ status vil bli videreført. Antallet rulleførte vernepliktige vil imidlertid bli vurdert med tanke på reduksjon.

En videreføring av Sivilforsvaret forutsetter en grunnleggende organisatorisk gjennomgang. Sivilforsvaret har i dag for komplekse og uklare administrative ansvarslinjer, for eksempel ved at både politimester og fylkesmann har et ansvar i tillegg til det ansvar som ligger på direktoratsnivå. En omorganisering vil gi rasjonaliseringsgevinster, i tråd med Regjeringens moderniseringsprogram for offentlig virksomhet.

Redningsberedskapsutvalgets flertall, NOU 2001:31 Når ulykken er ute, foreslo å legge Sivilforsvaret til politiet, mens et mindretall foreslo å legge det

til fylkesmannen. Et tredje mindretall foreslo en løsning med vekt på kommunene.

Regjeringen har vurdert alle alternative forslag i Redningsberedskapsutvalget og er kommet frem til at Sivilforsvarets oppgaver best ivaretas ved å legge Sivilforsvaret under det nye direktoratet for beredskap og samfunnsikkerhet med Justisdepartementet som overordnet myndighet. Dette direktoratet vurderes som best egnet til å ivareta oppgavene for å forebygge og være forberedt til omfattende krisesituasjoner, det vil si både forvaltningsoppgavene knyttet til varsling, tilfluktsrom og beskyttelsesplanlegging generelt og oppgavene knyttet til innsatsstyrker, særlig opplæring og øvelser. Det vises her for øvrig til kapittel 8. Direktoratet vil i tillegg få et fagansvar i forhold til de kommunale brann- og redningsetatene og slik vil man få en enklere myndighetslinje fra sentralt til lokalt nivå og slik at brannvesenets og Sivilforsvarets ressurser bedre kan sees i sammenheng.

Som et ledd i Regjeringens arbeid med modernisering og effektivisering av forvaltningen vil dagens sivilforsvarskretser reduseres fra 40 til 18 og organiseres fylkesvis. Det er en særskilt målsetting å oppnå best mulig synergier mellom Sivilforsvaret og øvrige nød- og beredskapssetater. I forbindelse med etableringen av Sivilforsvaret som egen regional etat med direkte styringslinje til direktoratet for beredskap og samfunnsikkerhet opphører dagens ordning med politimesteren som kretssjef for Sivilforsvaret. Daglig leder ved kretsen vil være ansvarlig og skal avgjøre om Sivilforsvaret kan yte hjelp og på hvilken måte. Ved uklarhet avgjøres dette på direktoratsnivå.

På fylkesnivået innebærer den valgte organisasjonsmodell at direktorat for samfunnsikkerhet og beredskap får to styringslinjer: Et direkte styringsansvar for Sivilforsvaret og et fagansvar i forhold til fylkesmennenes beredskapsarbeid. Det er en utfordring å samordne dette arbeidet slik at det fremstår som helhetlig. Det skal utvikles samarbeidsrutiner mellom fylkesmannen og Sivilforsvaret, med sikte på gjensidig utnyttelse av kompetanse og ressurser innenfor forebygging, beredskap og krisehåndtering. Det ansees ikke hensiktsmessig at fylkesmannen innehar et tilsynsansvar for sivilforsvarsetaten da etaten nå får en klar styringslinje til direktoratet. Den beredskapsfaglige kontakten mellom Sivilforsvaret og kommunene skal foregå via fylkesmannen.

Sivilforsvaret skal også i fremtiden kunne varsle befolkningen i tilfelle fare for krigshandlinger og ved kriser i fred. Dette forutsetter investeringer. Investeringenes størrelse vil variere med hvilket konsept som velges. Forslag til oppgradering av Sivilforsvarets varslingsanlegg vil bli fremmet i forbindelse med de årlige budsjettproposisjoner.

Tilfluktsrom skal fortsatt være en del av den beskyttelse samfunnet skal kunne gi borgerne under krig. Dekningen av tilfluktsrom er god. Det finnes i dag ca. 2,7 millioner tilfluktsromsplasser spredt ut over landet.

I dag er det derfor ikke behov for å gjenoppta byggingen.

Sivilforsvaret har siden 1950-årene hatt planer for krigsutflytting og evakuering av befolkningen i større befolkningskonsentrasjoner og rundt militære installasjoner. I dag omfatter planene 36 byer og tettsteder med til sammen omtrent en halv million mennesker. Sivilforsvaret har ansvaret for selve flyttingen av befolkningen. Mottak av den utflyttede befolkningen er et kommunalt ansvar.

Lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret gir bestemmelser om egenbeskyttelsestiltak i bedrifter, - industri-vern. Denne egenbeskyttelsen er risikobaserte tiltak for beskyttelse av person, eiendom og drift gjennom forebygging, beredskap, håndtering av nødsituasjoner og forberedte tiltak for å normalisere situasjonen. Næringslivets sikkerhetsorganisasjon under Næringslivets hovedorganisasjon er gitt oppgaven med å organisere og føre tilsyn med egenbeskyttelsen ved bestemte bedrifter. Næringslivets sikkerhetsorganisasjon er også tilsynsmyndighet etter blant annet internkontrollforskriften av 12. juni 1996 og storulykkeforskriften av 8. oktober 1999, i tillegg til å utføre en del oppgaver som etterspørres av næringslivet. Dette gjør at Næringslivets sikkerhetsorganisasjon dels regnes som et organ under Næringslivets hovedorganisasjon og dels som en av myndighetene på Helse-, miljø- og sikkerhetsområdet.

Næringslivets sikkerhetsorganisasjon utfører sine myndighetspålagte oppgaver på en meget god og effektiv måte. Næringslivets sikkerhetsorganisasjons oppgaver og ansvar er nært forbundet med Justisdepartementets ansvar på samfunnssikkerhetsområdet. Sivilforsvarslovens bestemmelser som retter seg mot industri-vernets og Næringslivets sikkerhetsorganisasjons virksomhet vil bli vurdert for å sikre en best mulig ivaretagelse og koordinering av de oppgaver som er pålagt. Det vil også bli arbeidet for at krav om egenbeskyttelse for virksomheter sees i størst mulig sammenheng med andre pålegg og krav til næringslivet på sikkerhets- og beredskapsområdet.

11.6 Brannvesenet

Brannvesen og feiervesen er kommunale oppgaver. Det finnes ca. 420 brannvesen ved forskjellige kommuner over hele landet. De siste årene har det vært et prioritert mål at man søker interkommunale løsninger.

Å opprettholde en døgnkontinuerlig beredskap er meget kostnadskreven for kommunene. Det er derfor viktig å tilpasse beredskapen til den foreliggende risiko og å samle og utnytte ressursene best mulig. Forskriften som regulerer dimensjonering og utrusting av brannvesenene er utformet slik at befolkningen skal være sikret en minimumsberedskap, og kommunene er pålagt å gjennomføre risikoanalyser.

Gjennom etableringen av et direktorat for beredskap og samfunnssikkerhet vil det bli satset på en nærmere integrering av utdanningen for personell i henholdsvis de kommunale brann- og redningsvesen og Sivilfor-

ret. Det vil også kunne være betydelige synergier i forholdet mellom brannvesenets forebyggende oppgaver og øvrige kommunale beredskapsoppgaver. I tillegg er det et mål å styrke samordningen og samarbeidet med øvrige redningsetater i tillegg til at det skal legges bedre til rette for at brannvesenet kan forsterkes med statlige ressurser ved større hendelser, jf. kap. 8.

11.7 Sivile vernepliktige

Spørsmålet om sivile vernepliktiges rolle i forhold til sivil beredskap ble senest tatt opp i St.meld. nr. 22 (1995-1996) "Om sivil tjenesteplikt", i kapitlet om innholdet i tjenesten. Departementet fremhevet behovet for å fastsette et overordnet mål for tjenesten og mente at den burde være samfunnsnyttig og herunder verne-relevant i forhold til den alminnelige verneplikten. De sivile vernepliktige skulle ansees som en ressurs for totalforsvaret og, som en følge av dette, søkes krigs-disponert til sivile oppgaver. For å ivareta dette foreslo man blant annet å konsentrere arbeidsoppgavene om få utvalgte hovedsektorer; helse- og sosialsektoren, natur- og miljøsektoren og krigs- og kriseberedskap i inn- og utland.

I Innst. S. nr. 177 (1995-1996) sluttet Stortinget seg i stor grad til departementets syn og fastslo at prinsippet om allmenn verneplikt må innebære at også sivile vernepliktige som hovedregel skal plikte å delta i lands-vern i videste forstand i krigs- og krisesituasjoner. Siviltjenesten skulle ta utgangspunkt i forebyggende fredsarbeid og behovet for forberedelse til krig og krise. Det arbeidet mannskapene utfører i fredstid skulle innebære en forberedelse til den funksjonen de var tiltenkt i en krigs- eller krisesituasjon. Flertallet støttet departementets inndeling i hovedsektorer og ville i tillegg at "fredsarbeid" skal være en egen sektor. Stortinget vedtok etter votering at departementet skal legge følgende målformulering til grunn for innholdet i tjenesten:

"Siviltjenesten er en del av den alminnelige verneplikten. Den skal være vernerelevant i forhold til freds-skapende arbeid og i forhold til å forberede mannska-pene på en mulig beredskaps-situasjon. Det bør legges vekt på konfliktforebyggende, fredsbevarende og sam-funnsnyttig arbeid i tjenesten."

Departementet legger til grunn at det i dag ikke er behov for sivile vernepliktige som en fast ekstra mann-skapsstyrke i den sivile beredskap, i tillegg til de eta-blerte organisasjonene, blant annet Forsvaret og Sivil-forsvaret. En slik organisasjon ville også kreve en egen administrasjon og organisering og bli svært kost-nadskreven. Det er heller ikke praktisk å la siviltje-nesten være et opplæringssted for etterfølgende overfø- ring til ulike beredskapsorganisasjoner. Departementet anser det derfor ikke som den mest hensiktsmessige løsningen i dag å utvikle innholdet i siviltjenesten i samsvar med intensjonene i St.meld. nr. 22 (1995-1996) og Innst. nr. 177 (1995-1996).

Selv om den sivile førstegangstjenesten ikke har et direkte beredskapsformål bør mannskapene, som vernepliktige, fortsatt kunne anvendes i sivil beredskap. Departementet mener dette mest hensiktsmessig bør foregå som i dag, ved at de stilles til disposisjon for Sivilforsvaret etter fullført samfunnsnyttig siviltjeneste. Dermed er det Sivilforsvarets eget behov for mannskaper som styrer bruken av sivile vernepliktige i sivil beredskap. Det må også være opp til dem å gi eventuell opplæring, avhengig av hvilken funksjon mannskapene er tiltenkt i en beredskapssituasjon. Avhengig av Sivilforsvarets behov kan også enkelte sivile vernepliktige, som i dag, avtjene førstegangstjenesten i Sivilforsvaret.

Departementet foreslår derfor å legge følgende omformulerte hovedmål til grunn for innholdet i siviltjenesten:

"Siviltjenesten er en del av den alminnelige verneplikten. Den skal være samfunnsnyttig, og vernerelevant i forhold til fredsskapende og konfliktfrembyggende arbeid."

11.8 Politiets beredskap

Med spesiell politiberedskap menes den beredskap som er eller blir etablert for å møte spesielle oppgaver under terror- og sabotasjeaksjoner, krig, redningstjeneste eller andre ekstraordinære situasjoner.

Politireserven består i dag av 5450 vernepliktige som har avtjent militær førstegangstjeneste, og som er overført til politireserven for den resterende pliktjenestetiden. Politireservens hovedoppgaver er å bistå med vaktjeneste/objektvakthold, massetjeneste, trafikkjeneste og patruljetjeneste. For å kunne utføre disse oppgavene må mannskapet gjennomføre et grunnkurs på ca. 125 timer.

Politireserven har de senere år i liten grad gjennomført grunn- og etterutdanning. I tillegg har politireserven behov for materiellanskaffelser i form av uniformer, verneutstyr og våpen mv. På denne bakgrunn tas det i inneværende år, og i årene fremover, sikte på å øke opplæringsaktiviteten i politireserven og investere i nytt materiell. Blant annet vil det i 2002 bli gjennomført en ukes etterutdanningskurs for 600 politireservister fra Oslo, og et 3-ukers grunnkurs for 600 politireservister fra Agder, Rogaland, Sør-Trøndelag, Troms og Oslo planlegges iverksatt i 2003.

Den fremtidige politireserven vil bli mindre, men bedre rustet i forhold til fremtidige ufordringer. Det vil derfor bli foretatt en vurdering av hvilket antall politireservister det vil være behov for i fremtiden. Formålet er å sikre en fremtidig operativ, godt utdannet og utstyrt politireserve.

11.9 Heimevernets bidrag til redningstjenesten

HV-styrkene er en viktig ressurs i redningstjenesten. I henhold til heimevernloven har Heimevernet som en sentral oppgave å begrense eller avverge naturkatastrofer og andre alvorlige ulykker som måtte oppstå i fredstid. HV kan stille store styrker på kort varsel og vil fort-

satt ha en mobiliseringsstyrke. Reduksjonene i forsvarstrukturen og omfattende nedleggelse av garnisoner og leire innebærer at det vil bli færre tilgjengelige militære ressurser til bruk i redningssammenheng. HV-styrkene har derfor fått økt betydning i redningssammenheng.

11.10 En tredje kategori verneplikt

Ved forsvarskomiteens behandling av St.prp. nr. 45 (2000-2001) om endringer i Forsvaret, ba komiteens flertall regjeringen vurdere om det bør opprettes en tredje kategori vernepliktige, såkalt samfunnstjeneste, se Innst. S. nr. 342 (2000-2001) punkt 4.

Komiteen viste dels til alminnelige rettferdshensyn og dels til mulige behov knyttet til samfunnets sårbarhet, dagens sivilforsvar og sivile humanitære oppgaver ellers.

Regjeringen deler Redningsredskapsutvalgets oppfatning om at det ikke bør opprettes nye, separate organisasjoner i redningsberedskapen og mener for øvrig at det hverken er behov for å styrke Sivilforsvaret ved tilførsel av flere vernepliktige eller å opprette stående forsterkningsstyrker bemannet med vernepliktige.

Det som da eventuelt gjenstår er utskrivning til mer alminnelig arbeid i helse- og sosialsektoren og annet samfunnsnyttig arbeid. Det kan reises spørsmål om en mer alminnelig bruk av utskrevne mannskaper i arbeidslivet vil være i samsvar med våre internasjonale forpliktelser. Det vises til den europeiske menneskerettskonvensjon 4. november 1950 artikkel 4, FN-konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter artikkel 8 som forbyr tvangsarbeid, og til ILO-konvensjon nr. 29 av 28. juni 1930 om forbud mot tvangsarbeid. I tillegg vil en slik ordning etter alt å dømme medføre høye kostnader. Basert på kostnadsnivået i siviltjenesten (militærnekerene) er driftskostnader et sted mellom 1,3 og 2 mrd. kroner pr. år meget vel tenkbart. I tillegg kommer investeringer. Skal kvinner omfattes, er det mulig at driftskostnadene vil ligge opp mot eller over 5 mrd. kroner pr. år.

11.11 Arbeidskraft

Under krise og krig skal Aetat på alle nivå gjennomføre regulering av arbeidsmarkedet med sikte på å dekke samfunnsprioriterte virksomheter og næringer med den arbeidskraft som til enhver tid er påkrevet. Om nødvendig kan Aetat gjennomføre tvungen formidling ved omdisponering og utskrivning av arbeidskraft. Under kriser i fred skal Aetat på anmodning fra oppdragsgivere bistå med sivil arbeidskraft ved bruk av registrerte arbeidsledige og frivillige som melder seg til Aetat.

11.12 Frivillige organisasjoner og andre private sammenslutninger

Frivillige organisasjoner og private sammenslutninger har spilt og vil spille en viktig rolle i rednings- og beredskapssammenheng.

Det tas ikke sikte på omfattende endringer i samarbeidsmønsteret med frivillige organisasjoner og private sammenslutninger på rednings- og beredkapsområdet. Det vil bli satset på en fortsatt tilrettelegging og utvikling av samarbeidet mellom offentlige og private ressurser og særlig utvikle samarbeidet mellom Sivilforsvaret og de frivillige organisasjonene.

11.13 Ansvar for egen trygghet

Beredskap er ikke utelukkende et spørsmål om hvilke ressurser det offentlige skal stille til rådighet for å verne samfunnet. Den enkelte borger har også et ansvar for sin egen trygghet.

Det vil verken være hensiktsmessig eller ønskelig å gi pålegg eller retningslinjer for hvilke tiltak den enkelte bør iverksette for å ivareta egen sikkerhet. Det vil heller ikke være hensiktsmessig å gi råd om hvilke typer hendelser den enkelte bør kunne være beredt på å møte. Det vil fortsatt bli arbeidet for at befolkningen får informasjon om hvilke forholdsregler som kan være fornuftige å iverksette for å ivareta egen trygghet i tilfelle kriser. Dette vil blant annet bli gjort gjennom utvikling og distribusjon av informasjonsmateriell.

12. FORSKNING OG TRUSSELVURDERINGER SOM GRUNNLAG FOR BEREDSKAP SARBEIDET

Terroranslagene mot USA den 11. september 2001 demonstrerte at terrortrusselen er en reell og alvorlig sikkerhetsutfordring som det må tas hensyn til i arbeidet for økt sikkerhet. Forskningen innen TERRA-prosjektene vil således utgjøre en premiss i planleggingen av den bredt orienterte sikkerhets- og beredskapsforskningen i Norge.

Risiko- og trusselvurderinger vil være av sentral betydning for en rekke etater og institusjoner med beredskapsansvar. Det tas sikte på å tilrettelegge grunnlaget for bredt anlagte trussel- og risikovurderinger og at det tas sikte på at det utvikles et felles og kommunisert trussel- og risikobilde som kan inngå som grunnlag for beredskapsplanlegging innen ulike sektorer.

I tillegg til trusselvurderinger er det behov for å styrke forsknings- og utredningsaktivitetene på samfunnsikkerhetsområdet. Det legges opp til følgende tredeling av aktivitetene:

- Et bredt orientert, sektorovergripende forskningsprogram for produksjon av generell, allmenngyldig basiskunnskap.
- Fordypende forskning innen utvalgte, spesielt viktige og krevende sektorer for å følge utviklingen og forutse trender av strategisk betydning innenfor det teknologiske, organisatoriske og merkantile området.
- Analyser og utredninger for å konkretisere og tallfeste det samlede sårbarhets- og konsekvensbildet og fremlegge alternative kost-/nyttebaserte tiltaks-

strategier som grunnlag for planlegging og beslutning.

De analysene og utredningene som har vært foretatt av FFI i BAS-prosjektene har gitt svært nyttige innspill til sikkerhets- og beredskapsarbeidet. Det tas derfor sikte på at det konsekvens- og tiltaksorienterte analyse- og utredningsarbeidet under område c) i hovedsak vil bli videreført etter modell av BAS-prosjektene ved Forsvarets forskningsinstitutt. Tiltak for å sikre nødvendig fremdrift og tyngde i arbeidet vil bli vurdert. Departementet vil avklare en hensiktsmessig praktisk organisering og finansiering i samråd med berørte parter.

13. ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER

I kapitlet gjennomgås administrative og økonomiske konsekvenser under følgende hovedpunkter:

- Bakgrunn
- Konsekvenser for Justisdepartementet
- Arbeids- og administrasjonsdepartementet
- Miljøverndepartementet
- Landbruksdepartementet
- Nærings- og handelsdepartementet
- Kultur- og kirke departementet
- Helse departementet
- Øvrige departementer
- Ressursbehovet i 2002
- Det fremtidige ressursbehovet.

14. KOMITEENES MERKNADER

Forsvarskomiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunnar Halvorsen, Leif Lund og lederen Marit Nybakk, fra Høyre, Bjørn Hernæs og Åge Konradsen, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold og Per Ove Width, fra Sosialistisk Venstreparti, Kjetil Bjørklund, fra Kristelig Folkeparti, Åse Wisløff Nilssen, og fra Senterpartiet, Odd Roger Enoksen, og justiskomiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunn Karin Gjøl, Anne Helen Rui og Knut Storberget, fra Høyre, lederen Trond Helleland, Carsten Dybevig og Linda Cathrine Hofstad, fra Fremskrittspartiet, Karstein Hansen og André Kvakkestad, fra Kristelig Folkeparti, Einar Holstad og Finn Kristian Marthinsen, og fra Sosialistisk Venstreparti, Inga Marte Thorkildsen, viser til at forsvarskomiteen og justiskomiteen i fellesskap har behandlet St.meld. nr. 17 (2001-2002) og legger fram felles merknader.

Det vises videre til Innst. S. nr. 252 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 54 (2001-2002) om tilleggsbevilgninger i 2002 knyttet til ressursbehov innen sivil beredskap og politiets beredskap, og til Innst. S. nr. 232 (2001-2002),

jf. St.prp. nr. 55 (2001-2002) Gjennomføringsproposisjonen om reformen i Forsvaret.

Komiteene vil vise til at det 21. juni 2002 ble sendt en del temaer til Justisdepartementet for nærmere utredning. Svarbrevet fra Justisdepartementet forelå 24. september 2002 og er vedlagt innstillingen.

Komiteene vil vise til at det moderne, åpne, teknologiske og demokratiske samfunnet er svært sårbart, og at det har vokst fram ulike aktører og utfordringer som kan true den kollektive sikkerheten. Et mer sårbart og åpent samfunn gjør at usikkerheten og uforutsigbarheten er større. Komiteene mener vi må ha en visjon om et trygt og robust samfunn som avverger trusler og overvinner kriser. Det betinger tilgjengelige ressurser som kan settes inn på fleksibel måte, men med klare kommandolinjer og sentralt definert ansvar.

Komiteene vil vise til at det i dagens situasjon og med fremtidens trusselbilde er nødvendig å gi det videre samfunnssikkerhetsarbeidet en enda klarere prioritering innenfor en mer spesifikk og strukturert ramme enn det meldingen legger opp til. Dette er en nødvendighet dersom fremtidige trusler i kjente og ukjente former skal kunne forebygges på en strukturell og effektiv måte. Komiteene er enig i beskrivelsen av de betydelige utfordringer som fremkommer i NOU 2000:24 Et sårbart samfunn, hvor det beskrives slik:

"Et åpnere verdenssamfunn, mer komplekse teknologiske systemer, avhengigheten av elektroniske informasjons- og kommunikasjonssystemer, tett sammenkoblede produksjons- og leveransesystemer for mat, samferdselssystemer med økt trafikk tetthet og høyere hastigheter og et næringsliv i stadig raskere omstilling - alt dette skaper stadig nye og raskere skiftende sårbarhetsforhold. Den åpnere verdensøkonomien og endringer i det politiske landskapet har dessuten ført til at også trusselbildet når det gjelder kriminelle handlinger er vesentlig endret."

Komiteenes medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til at Stortinget fikk St.meld. nr. 17 (2001-2002) til behandling i vårsesjonen 2002, og at disse medlemmer mente Stortinget burde ha levert sin innstilling i samme sesjon. Disse medlemmer mener at framdriften i viktige tiltak for å styrke samfunnssikkerheten dermed har blitt svekket.

Disse medlemmer understreker betydningen av å videreføre et totalforsvarskonsept eller totalberedskapskonsept, men at det vil være en rekke nye utfordringer knyttet til disse begrepene i en tid hvor en rekke relevante funksjoner er privatiserte eller gjort om til aksjeselskaper. Det offentlige har på en rekke områder de siste årene gitt fra seg styringsmuligheter gjennom liberalisering og overgang til markedsbaserte løsninger, blant annet gjelder dette energisektoren. Disse medlemmer mener at dette kan ha svekket evnen til beredskap på viktige områder, og mener at St.meld. nr. 17 (2001-2002) burde ha gitt denne problemstillingen en bredere vurdering.

Komiteene viser til at NATOs strategiske konsept fra 1999 definerte de nye trusselbildene: terroristnett-

verk, internasjonal kriminalitet, spredning av masseødeleggelsesvåpen og atomvåpenkompetanse. 11. september 2001 viste at såkalt asymmetrisk krigføring er det åpne samfunnets største trussel. Komiteene mener den totale samfunnsberedskapen i stor grad må rettes inn mot å forebygge og håndtere nettopp asymmetrisk krigføring i regi av velorganiserte terroristnettverk. Komiteene viser for øvrig til at det i perioden etter at meldingen ble lagt fram har vært betydelig internasjonal dynamikk knyttet til trusler mot samfunnets sårbarhet, både gjennom utilsiktede hendelser som flomkatastrofen i sentrale deler av Europa samt gjennom de nye informasjonene som er kommet fram i kjølvannet av etterforskningen av terrorangrepene mot USA.

Komiteene understreker også betydningen av en helhetlig sikkerhetspolitisk tenkning. Komiteene mener at Norges strategisk viktige posisjon som stor energileverandør kan gjøre Norge utsatt i forhold til å bli blandet inn i konflikter hvor olje spiller en viktig rolle. Slike konflikter oppstår med jevne mellomrom.

Visjoner

Komiteene mener at det må skapes en ramme og målsetting for samfunnssikkerhetsarbeidet der et trusselbilde mot den enkelte borgers individuelle sikkerhet basert på tilsiktede og utilsiktede hendelser settes i sentrum. Samtidig skal nasjonal sikkerhet og forsvar av norsk territorium, luft- og sjøområder stå fast, jf. de sikkerhetspolitiske og forsvarspolitiske mål som er fastsatt i Innst. S. nr. 342 (2000-2001), jf. St.prp. nr. 45 (2001-2002), og i Innst. S. nr. 232 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001-2002).

Demokrati som styringsform og grunnleggende verdier og normer skal forsvares.

Samtidig må forebyggende arbeid og prioriteringer legges til grunn i arbeidet for sikkerhet mot utilsiktede hendelser mot den enkelte borgers fysiske og psykiske sikkerhet.

Nasjonen skal ved en samordnet nasjonal og internasjonal bruk av ressursene forsvares mot enhver nåværende og fremtidig tilsiktet trussel mot den enkelte borgers sikkerhet.

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti, deler Sårbarhetsutvalgets visjon om et trygt og robust samfunn som avverger trusler og overvinner kriser. Samfunnet skal sikres mot utfordringer mot sentrale samfunnsverdier som liv, folkehelse og velferd, livsmiljøet, det demokratiske system og dets lovlige institusjoner, nasjonal styrings- evne og suverenitet, landets territoriale integritet, materiell og økonomisk trygghet og kulturelle verdier.

Flertallet mener at det må skapes en ramme og målsetting for samfunnssikkerhetsarbeidet der et trusselbilde mot den enkelte borgers individuelle sikkerhet basert på tilsiktede og utilsiktede hendelser settes i sentrum. Samtidig skal nasjonal sikkerhet og forsvar av norske territorium, luft- og sjøområder stå fast, jf. de

sikkerhetspolitiske og forsvarspolitiske mål som er fastsatt i Innst. S. nr. 342 (2000-2001).

Samtidig må forebyggende arbeid og prioriteringer legges til grunn i arbeidet for sikkerhet mot utilsiktede hendelser mot den enkelte borgers fysiske og psykiske sikkerhet.

Nasjonen skal ved en samordnet nasjonal og internasjonal bruk av ressursene forsvares mot enhver nåværende og fremtidig tilsiktet trussel mot den enkelte borgers sikkerhet.

Målsettinger

Komiteene mener at følgende målsettinger må legges til grunn for samfunnssikkerhetsarbeidet i fremtiden:

- Norge skal oppleves som et trygt og sikkert land å leve og virke i.
- Samfunnets samlede ressurser skal gjennom samordnet bruk og prioriteringer settes inn i samfunnssikkerhetsarbeidet.
- Norge skal aktivt bidra innen internasjonale organisasjoner og gjennom internasjonale virksomheter for derigjennom indirekte å styrke det nasjonale samfunnssikkerhetsarbeidet.
- Arbeidet med samfunnssikkerhet skal ha høy prioritet og det organisatoriske ansvaret skal gjenspeile dette.
- Forebyggende samfunnssikkerhetsarbeid skal prioriteres, samtidig som trening og øvingsvirksomhet ytterligere skal intensiveres.

Totalforsvarskonseptet for samfunnssikkerhet og sårbarhet

Komiteene viser til at det moderne samfunnet også er et sårbart samfunn, der trusler mot folks trygghet både består av *utilsiktede* og *tilsiktede* hendelser.

De utilsiktede hendelsene kan være naturkatastrofer som flom, skogbrann eller skred. Det kan være større ulykker som utløser behov for en militær og sivil beredskap, slik som store hotellbranner, utblåsinger på oljeplattformene eller fly- og togulykker. Utilsiktede hendelser kan også være feilhåndtering som utløser kaos, kriser eller katastrofer.

Tilsiktede hendelser er terrorangrep, sabotasje, spionasje, internasjonal kriminalitet i stort omfang. Den sikkerhetspolitiske utviklingen viser at det internasjonale samfunnet står overfor et sammensatt risikobilde som er *uforutsigbart*.

De samlede ressurser innenfor sivilt beredskap, politiet og Forsvaret skal sikre at samfunnet er rustet til å møte utfordringene som moderne terrorisme representerer. Et totalkonsept må styrke samarbeidet mellom sivilt og militært beredskap og definere vanskelige gråsoner i akutte situasjoner.

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at beredskapslovgivningen ble gått gjennom i 1995 ref. NOU 1995:31. Med

bakgrunn i siste års hendelser som f.eks. terrorangrepene 11. september og flomkatastrofen i Europa, vil flertallet be om at beredskapslovgivningen gjennomgås på nytt bl.a. med tanke på klargjøring av kommandolinjer.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti, mener at meldingen ikke i tilstrekkelig grad fastsetter et totalkonsept for samfunnssikkerhet, sårbarhetsforebygging og antiterroriltak. Dette flertallet mener derfor at Regjeringen må komme tilbake til Stortinget med proposisjoner der hvor blant annet utgangspunktet er et totalkonsept som omfatter forebygging, beredskap og krisehåndtering, og der en rekke av de områdene som beskrives i meldingen konkretiseres. Dette flertallet mener videre at det bør opprettes et kompetansesenter for totalforsvaret, og ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget på en egnet måte.

Sentralt ansvar

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at det overordnede styringsansvar i krisesituasjoner omorganiseres i flere land. Sårbarhetsutvalget foreslo *ett* overordnet departement, et innenriksdepartement.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser videre til at Regjeringen ikke ønsker et slikt departement, men heller foreslår en rekke andre organisatoriske grep. Dette flertallet vil peke på at det i dagens situasjon og med framtidens trusselbilde er nødvendig å gi det videre samfunnssikkerhetsarbeidet en enda klarere prioritering innenfor en spesifikk og strukturert ramme. Dette flertallet vil be Regjeringen legge frem forslag om en sentral krisehåndteringsenhet som ved kriser skal ha koordineringsansvar av departement og etater som må være operative i beredskapsarbeidet.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet legger til grunn at følgende virkemidler og organisatoriske endringer skal være styrende for det videre arbeid og organisering av samfunnssikkerhetsarbeid: Det overordnede ansvar for samfunnssikkerhetsarbeidet tillegges det øverste nivået i regjeringen og forvaltning ved at det etableres et Nasjonalt sikkerhetsdirektorat under Statsministerens kontor (SMK). Disse medlemmer mener dette direktoratet kan bemannes med relevant personell fra de andre ulike fagdepartementer, direktorater og etater. Det er naturlig at deler av Justisdepartementets rednings- og beredskapsavdeling innlemmes i dette direktorat. Etterretninger, overvåkning og sikkerhet vil stå meget sentralt for å nå målsettingene. Nasjonalt sikkerhetsdirektorat skal sikre en helhetlig bruk av alle EOS-ressurser innenfor et utvidet trusselbilde. Disse medlemmer ser det som nødvendig at direktoratet har

tilgang til all relevant informasjon innhentet av PST, FO/E, NSM, tollvesenets E-tjeneste etc. I denne forbindelse er det nødvendig med en viss form for rapportering fra tjenestene til direktoratet. Det er i denne forbindelse viktig at denne form for informasjonsinnhenting ikke kommer i veien for internasjonalt arbeid på dette felt. Disse medlemmer mener at arbeidet med sikkerhet og beredskap er for fragmentert, og foreslår at dette arbeidet blir koordinert ved at særlig viktige aspekter ved samfunnets sikkerhets- og beredskapsarbeid styres av direktoratet og at dette gir autoritet og gjennomslagskraft for samfunnssikkerhet i bred forstand. Hensikten er å gi dette arbeidet økt politisk fokus og tyngde, øke mulighetene for å se helheten i beredskapsarbeidet og sikre en bedre ressursutnyttelse. Nasjonalt sikkerhetsdirektorat bør få rapporter fra blant annet Politidirektoratet, Politiets sikkerhetstjeneste, Direktoratet for sivilt beredskap, Direktoratet for brann og elsikkerhet, hovedredningssentralene og fylkesmennenes beredskapsenheter, samt den delen av Forsvarets sikkerhetstjeneste som får oppgaven som nasjonal sikkerhetsmyndighet. Disse medlemmer mener at andre virksomheter som bør rapportere til samme direktorat er blant annet Oljedirektoratets sikkerhetsavdeling, Statens strålevern, Produkt- og elektrisitetstilsynet og transporttilsynene. Disse medlemmer foreslår at det utvikles en samlet strategi og metode for tilsynsvirksomheten. Direktoratets samordnings- og tilsynsrolle på sikkerhets- og beredskapsområdet skal videreutvikles og styrkes videre, ut fra det arbeid som ble utført av Justisdepartementet, særlig i forhold til samfunnskritiske funksjoner. Direktoratet blir tillagt et samordnings- og tilsynsansvar for beredskapsarbeidet i sivil sektor og skal fastsette overordnede retningslinjer og rammer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i departementene. Direktoratet skal på bakgrunn av de overordnede målsettinger operasjonalisere arbeidet innenfor sine sektorer og utforme konkrete mål. Direktoratet vil på dette grunnlag holde en samlet oversikt.

Direktoratets nye samordnings- og tilsynsrolle vil gi en helhetlig oversikt og gi muligheter til å se forebyggende sikkerhetsarbeid og beredskap i alle sektorer samlet, herunder samfunnssikkerhetsmessige viktige funksjoner som transportsektoren, petroleumsvirksomheten og energiforsyningen. Arenaer for dialog og mulighet for erfaringsoverføring mellom samfunnsviktige områder vil kunne etableres. Samordningen av planleggingen skal styrkes slik at alvorlige beredskaps- og sikkerhetsutfordringer reflekteres i de tiltak som planlegges iverksatt ved kriser. Dette kan for eksempel gjelde en samordnet vurdering av hvilke tiltak som bør iverksettes i tilfelle alvorlig svikt i IKT, særlig knyttet til samfunnskritiske funksjoner.

Disse medlemmer viser til at de foreliggende endringer i ansvarsforhold og organisasjonsstrukturer vil medføre behov for en rekke endringer i lover, forskrifter, instruksjoner, budsjett rutiner mv. Disse medlemmer ber Regjeringen om hurtigst mulig å komme

tilbake til Stortinget med en oppstilling av og forslag til endringer i det lovtekniske grunnlaget. Disse medlemmer vil videre bemerke viktigheten av at overgangsfasen mellom nåværende organisasjoner og ansvarsfordeling, og den som foreslås i denne innstillingen, blir gjort så kort som mulig. Disse medlemmer vil også påpeke viktigheten av at det i overgangsfasen blir klargjort det overordnede ansvarsforhold.

Status - evaluering av mål og satsingsområder i perioden 1999-2002

Komiteene vil presisere at den grunnleggende kunnskapen om hva som skaper sårbarhet bør prioriteres. Det er avgjørende at det utvikles robust infrastruktur i alle samfunnsviktige institusjoner.

Komiteene har for øvrig merket seg konklusjonen om at samfunnet etter den evaluerte perioden 1999-2002 har et betydelig høyere kunnskapsnivå om årsaker til sårbarhet, hvordan unngå å øke den og hvordan forebygge skader.

Risiko-, trussel- og sårbarhetsutviklingen og konsekvenser for innretningen av samfunnssikkerhetsarbeidet

Komiteene har merket seg at samfunnet skal ha en beredskap som gir god håndtering av omfattende hendelser, uansett art, så vel i fred som under kriser og krig.

Det er viktig at beredskapen er så godt samordnet at de ulike sektorenes tiltak på sikkerhets- og beredskapsområdet fremstår som en helhet.

Komiteene er enig i at samfunnssikkerhetsarbeidet skal sikre en systematisk identifisering av truslene mot - og sårbarheten i - samfunnet. Det må iverksettes forebyggende tiltak for å hindre uønskede hendelser og avhjelpe den sårbarhet som er uakseptabel.

Komiteene er enig i nødvendigheten av å styrke kampen mot terrorisme gjennom et bredt spekter av mottiltak. Terrorhandlinger fra ikke-statlige aktører er i stand til å ramme det sivile samfunnet i et omfang som kan true nasjonal sikkerhet.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener meldingens syn på terrorisme kan virke noe snever. Den tar blant annet ikke for seg terrorisme utført av organisert kriminalitet. I en tid der det er stor politisk og økonomisk uro i store deler av verden, er det en oppblomstring av ulike typer organisert kriminalitet. Dette gjør seg også gjeldende i Norge, som det også vises til i meldingen. Terror mot grupper eller enkeltpersoner og instanser er sannsynlig. Et eksempel på en form for terror, er forgiftningen av konkurrenters smuglervarer (sprit/narkotika). Disse medlemmer mener dette er en form for terror som vil skape en begrunnet frykt og usikkerhet i samfunnet (og derfor må defineres som terror), ikke bare blant de som åpent kjøper av disse partiene, men også av menigmann da de kan frykte at de får i seg disse varene ufor-

skyldt. Disse medlemmer ser også at det genereres store beløp til terrornettverk igjennom organisert kriminalitet.

Komiteenes medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti mener at bekjempelse av terrorisme er viktig for å trygge også det norske samfunnet, men mener at en siden 11. september 2001 i for stor grad har fokusert på mulighetene for å ta i bruk militære virkemidler mot terrorisme. Disse medlemmer viser til at Regjeringen i St.prp nr. 55 (2001-2002) slår fast at "det i langt større grad enn før er rom for å anvende hele spektret av sikkerhetspolitiske virkemidler, i første rekke de: (1) politiske, (2) lovmessige, (3) politimessige, (4) diplomatiske, (5) økonomiske, (6) informasjonsmessige, (7) humanitære og (8) militære," og videre at "Bruk av militærmakt utgjør kun ett slikt virkemiddel og vil i de fleste situasjoner neppe være det dominerende sikkerhetspolitiske virkemidlet." Disse medlemmer mener at dette perspektivet må avspeiles også i budsjettssammenheng ved at en ser på forholdet mellom de midler som bevilges til militære formål og de midler som brukes i andre sammenhenger for å forebygge eller løse konflikter.

Disse medlemmer viser til at Sårbarhetsutvalget i sin utredning uttrykte følgende:

"Utvalget anser heller ikke at det er unaturlig å stille spørsmål ved balansen i ressurstildelingen mellom den sivile og den militære delen av samfunnets totalberedskap mot ekstraordinære påkjenninger, gitt de grunnleggende endringene i trusselbildet."

Disse medlemmer støtter utvalget i at dette er en viktig problemstilling.

Disse medlemmer vil følge opp dette i sammenheng med de årlige budsjettbehandlingene.

Disse medlemmer understreker at i tillegg til å påføre samfunnet menneskelige tap og lidelser, er et hovedproblem med terrorisme at det skaper frykt og usikkerhet som kan bidra til å lamme samfunnet og svekke demokratiet og vernet om sivile rettigheter. Dette har vært en utbredt virkning av terroranslagene mot USA 11. september 2001. Disse medlemmer viser til at også i Norge har det etter 11. september 2001 vært reist en rekke forslag som ville være i strid med grunnleggende sivile rettigheter om de ble realisert. Dette viser at samfunnet ikke bare må ha en beredskap mot de fysiske skadene terror kan påføre oss, men også de skadene trusler om terror kan påføre demokratiet.

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker betydningen av en helhetlig tilnærming til samfunnssikkerhet, og mener at et samfunn med svært sterkt fokus på økonomisk konkurranse, nedskjæring i bemanning på en rekke arbeidsplasser og svekket vern av viktige arbeidsmiljøstandarder kan bidra til økt risiko for storulykker. I denne sammenhengen kan transportsektoren være særlig utsatt. Økt teknologiavhengighet og internasjonalisering er faktorer som kan bidra til å svekke beredskapen i samfunnet.

Komiteenes medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti mener at Norge av denne grunn ikke er tjent med å spille en framtrøende rolle i internasjonale, offensive operasjoner slik som i Afghanistan, men at vi burde konsentrere vår militære innsats internasjonalt om fredsbevarende og humanitære oppdrag.

Organisert kriminalitet

Komiteene har merket seg at begrepet organisert kriminalitet ikke har noe entydig innhold, og at det i Norge ikke finnes lovfestet definisjon av begrepet. Det sentrale er imidlertid at det dreier seg om alvorlig vinningsmotivert kriminalitet som baseres på nettverk, ofte på tvers av landegrensene.

Komiteene ser det som en skremmende utvikling at den organiserte kriminaliteten øker så kraftig i mange deler av verden. I mange tilfeller brukes vold, trusler om vold og korrupsjon. Når korrupsjonskulturen flere steder sprer seg like fort blant offentlige tjenestemenn og politikere, kan slik kriminalitet bidra til å destabilisere statsstyret, med derav økt fare for sikkerhetspolitiske kriser. Det er ellers kjent at flere terroristorganisasjoner finansierer sin virksomhet gjennom organisert kriminalitet, for eksempel narkotikahandel. I mange tilfeller blir utbyttet hvitvasket i tilsynelatende lovlig næringsvirksomhet. Dette gir norske myndigheter store nasjonale og internasjonale utfordringer.

Komiteene vil understreke viktigheten av at Norge deltar på de sentrale internasjonale arenaer for å styrke landenes samarbeid til å bekjempe organisert kriminalitet, korrupsjon og hvitvasking. Dette gjelder særlig opp mot EU, Europarådet og FN.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener organisert kriminalitet i dag er en stor og voksende trussel i vårt samfunn. Disse medlemmer mener at det for å få en bredest mulig forståelse for denne kriminalitetens omfang, bør forskes på hvor store økonomiske konsekvenser denne kriminalitet medfører.

Sårbarhetsreducerende tiltak

Informasjon/kommunikasjon

Komiteene merker seg at Senter for informasjonssikring er under etablering som et treårig prøveprosjekt under Nærings- og handelsdepartementet. Komiteene ser behovet for et felles ressurs- og kompetansesenter for offentlige og private aktører.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener Senter for informasjonssikring (SIS) er en god løsning på de utfordringer som ligger under dette felt. Det er viktig at det er et bredt samarbeid mellom sivil og offentlig sektor.

Komiteene mener det er svært viktig at Økokrim oppretter et senter til bekjempelse av datakriminalitet.

Komiteene mener det blir viktig å utvikle lovverk og tiltak mot IKT-kriminalitet.

Komiteene er enig i at tilgang til robuste og effektive kommunikasjonsmidler, med kvalitet og god funksjon, er en helt nødvendig forutsetning for maksimal utnyttelse av samfunnets ressurser i en krisesituasjon. Komiteene vil presisere viktigheten av at alle aktørene i totalberedskapen kan kommunisere med hverandre.

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har merket seg at Regjeringen i meldingen foreslår et TETRA-nett for å styrke ramme-kommunikasjon og samband mellom de lokale nødetater og sentrale aktører.

Flertallet viser til flere store ulykker de senere årene hvor GSM-nettet i ulykkesområdene raskt ble satt ut av spill. Dette førte igjen til store utfordringer for redningsmannskapenes kommunikasjon mellom skadested og omverden. Det er en nødvendighet innen kort tid å skifte ut de eksisterende analoge radiosamband med nye digitale løsninger. Det nye TETRA-nettet er i dag det nettet som har den beste anvendeligheten blant de som er kjent i markedet. Flertallet vil vise til erfaringer som ble gjort under første fase av redningsarbeidet i New York 11. september i fjor. Mange brannmannskaper fikk aldri beskjeden om å trekke seg ut av bygningen før den raste. Det er nødvendig at nødetatene har utstyr som fungerer over alt og at de får de samme meldingene samtidig.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet er skeptiske til at TETRA i dag er en mulig løsning på beredskapsnett. Disse medlemmer mener at det må vurderes andre alternativer som kan sikre en rask utbygging. Det bør vurderes andre digitale løsninger, hvor utbyggingskostnadene og bruksmulighetene er på et forsvarlig nivå. Disse medlemmer ser det som naturlig å innhente erfaring fra tilsvarende prosjekter i andre land i denne sammenheng. Disse medlemmer har registrert at i Tyskland har Vodafone utviklet et beredskapsnett gjennom en anvendelse av GSM-nettet.

Disse medlemmer mener en annen løsning kan være å integrere dette i større grad med Forsvarets eksisterende nett.

Komiteene er opptatt av en effektiv kriminalitetsbekjempelse og ser viktigheten av at politiet får gjennomført kommunikasjonskontroll der lovens betingelser er til stede.

Transportsikkerhet

Komiteene har merket seg at Samferdselsdepartementet har ansvaret for og bevilger midler til en reser vedelsordning. Det er fornuftig at Samferdselsdepartementet og Forsvaret sammen foretar en vurdering av behovet for ordningen i forhold til dagens trusselbilde.

Komiteene er kjent med prosjektet "sårbarhetsreducerende tiltak innen transport" som er ventet ferdig i 2003, og som bør komme som en del av Nasjonal transportplan for 2006-2015.

Komiteene viser til at Sårbarhetsutvalget foreslo å opprette en uavhengig tilsynsordning for sikkerheten på veier og i tunneler, og at det skulle utarbeides klare krav til sikkerhetsnivå i konsesjonsvilkårene når transportruter legges ut på anbud. Komiteene viser til at det er betydelige oppgaver knyttet til å opprettholde og styrkes sikkerheten for transport på veier og i Norges mange tunneler, også knyttet til bedre sikring av transport av farlig gods langs norske veier. Komiteene mener at disse forslagene fra Sårbarhetsutvalget bør følges opp og vil be Regjeringen om å utrede en tilsynsordning som skal ivareta sikkerheten på veier og i tunneler, samt å utarbeide tydeligere krav til sikkerhetsnivå i konsesjonsvilkårene når transportruter legges ut på anbud.

Komiteene mener at et viktig bidrag til sårbarhetsforebygging og antiterroriltak er sikkerhet ved flyplasser, ved sjøtransport og t-bane/togtunneler og vegtunneler.

Komiteene vil be Regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om å øke sikkerheten i t-bane/togtunneler, vegtunneler og ved sjøtransport i forbindelse med rulleringen av Nasjonal transportplan. Komiteene mener det må innføres sikkerhetskontroll ved alle større flyplasser og at ID-kontrollen skjerpes.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener et transporttilsyn vil kunne være en naturlig instans for å ivareta transportberedskapen. Disse medlemmer mener et eget tilsyn vil medføre bedret koordinering av ulike tiltak og planutvikling på tvers av sektorer.

Disse medlemmer mener en oppgradering av brannfarlige tunneler er en nødvendighet med tanke på de menneskelige og infrastrukturelle forhold som berøres av en eventuell brann i flere av disse tunnelene.

Komiteene vil be Regjeringen vurdere om politiet bør få nødvendig lovgivning for å kunne få adgang til passasjerlistene ved innenriksflyvninger, i tillegg til utenriksflyvninger.

Næring/skip

Komiteene vil be Regjeringen foreta en gjennomgang om sikkerhet og antiterroriltak mot norsk skipsfart.

Matvareberedskap

Komiteenes medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil sikre god og likeverdig matvareberedskap i alle deler av landet, og ber Regjeringen vurdere å gjenopprette et beredskapslager i Finnmark med 20 dagers basismatvarelager. Disse medlemmer vil videre be Regjeringen om å vurdere å opprettholde et matkornlager og et såkornlager i Nord-Norge og Sør-Norge for å sikre befolkningen under ekstreme forhold.

Etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetskomité

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil understreke at etterretning, overvåkning og sikkerhet vil stå meget sentralt for å nå målsettingene for samfunnssikkerhetsarbeidet. Derfor opprettes en EOS-komité med et eget fast sekretariat (Koordinerings- og rådgivningsutvalget (KRU)) som skal sikre en helhetlig bruk av alle EOS-ressurser innenfor et utvidet trusselbilde. Flertallet mener sekretariatet må inneha en bred analysekompetanse for komiteen som er basert på en bred tilnærming til det samlede trusselbilde.

Flertallet vil påpeke viktigheten av klare kommandolinjer og ansvarsforhold.

Etablering av nytt direktorat

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at meldingen går inn for å etablere et nytt direktorat for beredskap og samfunnsikkerhet.

Flertallet slutter seg til det, og vil sterkt understreke at det reelt sett må være et nytt direktorat som må utvikles til en bred og slagkraftig beredskapsorganisasjon.

Flertallet gir sin tilslutning til de ansvarsområder som det nye direktoratet bør omfatte, men understreker at det samlede ansvar for brann (og ikke bare tilsynet med de kommunale brannvesen) sammen med ansvaret for storulykker bør overføres til det nye direktoratet. Det er viktig at det nye direktoratet etableres så raskt som mulig. Flertallet har merket seg at Regjeringen i den kommende tilsynsmelding vil komme tilbake til spørsmålet om lokalisering og eventuell overføring av andre ansvarsområder. Flertallet mener denne vurderingen også må omfatte næringsdelen i Direktoratet for brann- og elsikkerhet. Dette bør ikke forsinke arbeidet med å få det nye direktoratet etablert. Direktoratet skal ha felles myndighetslinje fra sentralt til lokalt nivå innen sivilt beredskap.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, har merket seg at Forsvarets overkommando/sikkerhetsstaben oppgraderes til direktorat under navnet Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM).

Flertallet viser til at NSM skal ha ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste etter sikkerhetsloven. Flertallet har merket seg at NSM er faglig underlagt Forsvarsdepartementet, men rapporterer til Forsvarsdepartementet i militær sektor og Justisdepartementet i sivil sektor.

Flertallet vil påpeke viktigheten av klare kommandolinjer og ansvarsforhold.

Det vises for øvrig til Budsjett-innst. S. nr. 7 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 1 (2002-2003) for Forsvarsdepartementet der det under samme kapittel i tillegg foreslås opprettet en egen sikkerhetsstab hos Forsvarssjefen.

Komiteenes medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet støtter opprettelsen av Nasjonal sikkerhetsmyndighet som et nytt direktorat, men mener at dette administrativt bør legges under Justisdepartementet.

Sivilforsvaret

Komiteene vil i hovedsak slutte seg til meldingens omtale og forslag.

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, er i utgangspunktet enig i at det er hensiktsmessig at Sivilforsvaret organiseres fylkesvis i 18 kretser. Flertallet anser imidlertid at det på grunn av de store avstandene og særlige utfordringer i Nord-Norge er hensiktsmessig å dele Finnmark i to kretser og at nåværende Midtre Hålogaland politidistrikt blir en egen krets (for deler av Nordland og Troms). Kretsstrukturen vil i det vesentlige falle sammen med HV-distriktene, særlig i Nord-Norge.

Komiteene har merket seg at meldingen foreslår å legge ned en til to av Sivilforsvarets skoler, mens Justisdepartementet i St.prp. nr. 1 (2002-2003) varsler en gjennomgang av skolesituasjonen. Komiteene vil opprettholde skolene i Heggedal og Jæren, og vil fremme forslag om dette. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget med en vurdering av den totale skolesituasjonen for sivilt beredskap. Det vises for øvrig til Budsjett-innst. S. nr. 7 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 1 (2002-2003) for Justisdepartementet.

Komiteene ser det som ønskelig at tidligere forsvarsanlegg der det er hensiktsmessig og kostnadsbesparende kan utnyttes av politiet og den sivile beredskap. Komiteene viser her til merknadene til flertallet i justiskomiteen i Innst. S. nr. 259 (2001-2002) for Justisdepartementets leie og bruk av Luftforsvarets tidligere skolesenter i Stavern.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at Eggemoen på Ringrike og Torpomoen i Ål i Hallingdal med nær tilgang til store fjellområder kan også være anlegg som politiet og andre statlige aktører kan bruke. Det vises i den forbindelse til tidligere merknad om et kompetansesenter for totalforsvarskonseptet.

Komiteene vil videre vise til at Sivilforsvaret vil ha en svært sentral rolle innen sivilt beredskap i et nært samarbeid og samspill med frivillige organisasjoner, Heimevernet og andre deler av Forsvaret.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det er mest hensiktsmessig å redusere antallet sivilforsvarskretser til 27 slik at dette sammenfaller med antall politidistrikter.

Komiteenes medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti mener at en ikke bør foreta en så dramatisk reduksjon av antall kretser som det Regjeringen legger opp til. Disse medlemmer går inn for at Sivilforsvaret organiseres i 24 kretser, i hovedsak tilsvarende det geografiske mønsteret for politidistriktene.

Heimevernet

Heimevernet (HV) har spesielle kvaliteter, ikke minst lokalkunnskap og tilstedeværelse, som gjør at HV-avdelinger har et potensial til å være en viktig ressurs innenfor Norges sikkerhets- og beredskapsarbeid. Komiteene viser til Innst. S. nr. 232 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001-2002), der en samlet forsvarskomite bl.a. sier om HVs framtid:

"Komiteen vil imidlertid at det legges vekt på følgende forhold:

I forbindelse med tiltak mot terror viser komiteen til at Heimevernet har spesielle kvaliteter, ikke minst lokalkunnskap og tilstedeværelse over hele landet, som gjør at heimevernsavdelinger har et potensial i seg til å være en viktig ressurs innenfor Norges sikkerhets- og beredskapsarbeid. Komiteen mener imidlertid at dersom potensialet som ligger i Heimevernet, skal bli realisert, krever dette at heimevernsavdelinger og mannskaper gis en trening og et utstyr som gjør dem i stand til å håndtere forskjellige typer oppgaver. Dersom Heimevernet skal ha evne til mer fleksibelt å samarbeide med andre militære og sivile aktører i en antiterrorberedskap, må det innebære en kvalitetsheving med enda større vekt enn i dag på spesialstyrker innenfor det totale Heimevernet.

Komiteen vil vise til at det er i de store byene med stor befolkningstetthet og institusjoner med stor symbolverdi og i sentra for industri og næringsliv, bl.a. oljeinstallasjoner, at terrortrusselen i Norge er størst. Komiteen mener Heimevernet bør spille en viktig rolle i et samspill med samfunnets øvrige ressurser for å sikre slike steder.

Komiteen vil vise til at Heimevernet på 80-tallet fikk i oppdrag å opprette styrker med spesialutdannelse som kunne bidra til å motvirke sabotasje og terrortrusler. Slike ble etablert i de større byene. Komiteen mener at de nevnte avdelinger må rustes opp og ytterligere prioriteres innenfor norsk sikkerhets- og beredskapsarbeid. Komiteen mener videre at Heimevernets jegertrupper bør bemannes med frivillige og særlig egnede mannskaper blant vernepliktige. Komiteen mener det må stilles større krav til befalet i Heimevernet."

og videre:

"Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det bør vurderes en omstrukturering som bl.a. innebærer at distrikter deler funksjoner eller slås helt sammen. Dette under forutsetning av at de økonomiske gevinstene som oppnås, går uavkortet til å styrke heimevernsonrådene og avsnittene i de aktuelle distriktene.

På bakgrunn av at Heimevernet utgjør det territoriale landforsvar, ber komiteen om at Heimevernets oppgaver, organisering og struktur gjennomgås. Resultatet av dette arbeidet legges frem for Stortinget på egnet måte i løpet av planperioden."

Komiteene vil vise til mobilisering av politifolk i Heimevernet, og mener at fritaksordningen for viktige beredskapsgrupper må gjennomgås på nytt med sikte på at inntil 250 polititjenestemenn kan rulleføres i Forsvaret.

Spørsmålet om eventuelle strakstiltak knyttet til HV-våpen henvises til Bdusjett-innst. S. nr. 7 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 1 (2002-2003).

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet er av den oppfatning at det i meldingen legges til grunn at HVs rolle i beredskapssammenheng har fått økt betydning i sammenheng med reduksjonene i Forsvaret for øvrig. Disse medlemmer mener at dersom man tillegger HV, og da spesielt HV 016-avdelinger, større vekt enn tidligere, må dette synliggjøres i konkrete tiltak for å bedre deres kapasitet til å løse de tiltenkte oppdrag. Disse medlemmer mener at det er en misforståelse dersom man tror at HV 016-avdelingene er spesialister innen antiterror og andre spesialoppdrag. For å kunne definere en militær avdeling som spesialavdeling, er det en forutsetning at denne styrken er i daglig tjeneste, og at tjenesten er av en karakter som ut fra ferdighetskrav kan karakteriseres som spesiell (fysisk, psykisk, tekniske ferdigheter). I Norge har vi bare to slike avdelinger, Marinejegerkommandoen og Hærens jegerkommando. Disse medlemmer mener at dersom det er en forutsetning at HV's spesial-avdelinger skal løse oppdrag av en spesiell karakter mot terrorister, må disse avdelinger styrkes utdanningsmessig, og tjenesteformen må da radikalt omlegges.

Sjøovervåking

Komiteene viser til at både Forsvaret og Kystverket spiller en betydelig rolle når det gjelder maritim overvåking og trafikkkontroll. Kystverket driver tre trafikkentraler for farvann med behov for kontroll. Fra 2003 vil det gradvis bli innført et internasjonalt påbud om at store deler av verdens handelsflåte skal utstyres med systemer for automatisk identifisering (AIS). Det innebærer at de enkelte land må etablere et eget mottaksapparat langs kysten.

Komiteene er kjent med at det er tatt et initiativ til et samarbeid mellom Kystverket og Forsvaret om hvordan norskekysten best skal kunne dekkes av et AIS-system.

Komiteene viser til de oppgaver som er tillagt Landsdelskommando Nord og den rollen Reitan må ha som et senter for beredskap og overvåking. Komiteene mener det skal opprettes en krisestyringskommando for nordområdene på Reitan og fremmer forslag om dette.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet ønsker å opprette Forsvarets Bildeoppbyggingssentral (FOBOS) ved Luftforsvarets stasjon Sørreisa. Dette er etter disse medlemmers oppfatning en hensiktsmessig plassering også med

tanke på de investeringer som er blitt foretatt i installasjonen.

Komiteene viser til at det blant annet på bakgrunn av økt transport av olje fra Russland er nødvendig å styrke overvåkingen av den norske kystlinjen, og styrke beredskapen mot større ulykker og uhell. Komiteene vil be Regjeringen om å utrede opprettelsen av en miljøovervåkningsenhet for nordområdene som skal ha til formål å styrke kystovervåkingen.

Komiteene er kjent med at Kystverket på oppdrag fra Fiskeridepartementet har fått utredet spørsmålet om en trafikkentral i Nord-Norge slik det ble varslet i St.prp. nr. 1 (2001-2002). Komiteene mener det er miljømessig viktig å sikre en god overvåking av sjøtrafikken i nordområdene og mener Regjeringen må fremme forslag om organisering av dette, evt. i tilknytning til kystradiostasjonen i Vardø.

Helse

Komiteene vil vise til behovet for en velfungerende helseberedskap ved større krisesituasjoner. Komiteene vil videre vise til at det er nødvendig med et tett nordisk samarbeid i tillegg til et samarbeid mellom helsesektoren, nødetatene og Forsvarets sanitet. Komiteene mener det ved eventuelle radioaktive, bakteriologiske og kjemiske angrep må finnes et tverrfaglig team som kan gripe inn raskt. Komiteene vil for øvrig påpeke etiske problemstillinger som vil kunne oppstå i krisesituasjoner og forutsetter at helsepersonell, Sivilforsvaret, HV og nødetatene trenes opp til å takle også slike situasjoner.

Komiteene påpeker at de etiske problemstillingene og dilemmaer trolig vil være enda mer fremtredende fremover enn tidligere. Komiteene vil understreke at problemstillingene må være gjennomtenkt før kriser eventuelt er et faktum. Komiteene mener at opplæring i etiske spørsmål bør inngå som en del av utdanningen og i øvelser for alle relevante mannskaper innen sivil og militær beredskap.

Komiteene viser til at Sårbarhetsutvalget foreslo å styrke kontrollen med svært farlige kjemikalier og sykdomsfremkallende smittestoffer, og vil be Regjeringen om å vurdere hvilke tiltak som kan iverksettes for en bedre sikring av lagre av kjemikalier og sykdomsfremkallende smittestoffer ved mikrobiologiske laboratorier og industrielle virksomheter. Komiteene vil videre be Regjeringen om å vurdere hvilke tiltak som kan iverksettes for bedre sikring mot at farlige kjemikalier som produseres eller brukes av vannverk, næringsmiddelbedrifter og industribedrifter kommer på avveie gjennom tyveri og sabotasje.

Asyl/flyktning

Komiteene vil påpeke de utfordringene som en større flyktningestrøm vil utgjøre.

Komiteene har merket seg at det er mange uavklarte forhold ved flyktningebereidskapen og at eksisterende planverk vil bli gjennomgått i nær fremtid, blant

annet for å sikre en klar ansvarsdeling mellom berørte departementer, direktorater og forvaltningsnivåer.

Komiteene vil peke på viktigheten av en velfungerende helsetjeneste med smittevern, diagnostikk og ernæring som vesentlige elementer for asylsøkere og flyktninger. Ved en massetilstrømning vil dette være spesielt viktig med denne kompetanse. Komiteene ser det som viktig at det opprettes gode rutiner der helseopplysninger og spesielt varsel om mistanke om eller avdekket smittsom sykdom sendes oppholds-/bostedskommune med en gang.

Komiteene har merket seg at Forsvarets operative ressurser innenfor flere områder etter anmodning kan stilles til rådighet for de sivile myndigheter. Blant annet har HV definerte arbeidsoppgaver ved store uventede flyktningetilstrømninger.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at asylsøkere/flyktninger uten kjent identitet må plasseres i utvidede lukkede og overvåkede UDI-områder, slik at det på en kontrollert måte kan innhentes opplysninger om de aktuelle personer. Det er viktig at man på denne måten forebygger situasjoner som kan utvikle seg til terror og kriminalitet. Disse medlemmer mener at dette også ut fra et helsemessig synspunkt er viktig, for å unngå spredning av epidemier og lignende. Disse medlemmer mener dette også er med på å sikre at den enkeltes helse og rettigheter blir ivaretatt. Videre må sikkerheten i disse installasjonene være av en slik karakter at den forhindrer uheldige aktiviteter.

Naturskader

Komiteene merker seg at større klimaendringer vil kunne påvirke hvordan ulike naturgitte fenomener påvirker ulike samfunnsområder. Slike fenomener kan føre til helseproblemer, økt kriminalitet, skape flyktningeproblemer osv. Det vises blant annet til store flomkatastrofer i det sørlige Afrika og i Sentral-Europa i 2002.

Komiteene er enig i at en stadig mer globalisert verden kan utfordringer lokalt andre steder i verden påvirke det norske samfunn indirekte.

Komiteene ser viktigheten av en helhetlig tilnærming der forebygging, begrensnig og bekjemping av ulike fenomener og aktører ikke kan løses av Norge alene men med felles internasjonal satsing. Komiteene ser at det er et nært årsaks- og virkningsforhold mellom krig, væpnede konflikter, kriser, fattigdom, katastrofer, sult, kriminalitet, epidemiske sykdommer og migrasjon.

Komiteene er fornøyd med at det er satt i gang et fellesprosjekt for å lage et nasjonalt skredatlas. Det vil gi bedre kunnskap om skredrisiko for kommuner, beredskapsmyndigheter og andre som trenger det.

Komiteene er enig i at fylkesmennene gjennom sin tilsyns- og veiledningsrolle i forhold til beredskapen i kommunene også må vektlegge planlegging i forhold til risiko for naturskade.

Komiteene viser til at selv om det oppnås internasjonal enighet om å bekjempe trusselen om menneskeskapt klimaendring, er det overveiende sannsynlig at klimaendringer vil komme. Tiltak er ikke satt inn raskt nok, og ikke omfattende nok til å forhindre klimaendringer. Komiteene viser til at det (til tross for tiltak mot klimagassutslipp) må forventes endringer i klimaet, og at det derfor er viktig å utvikle tiltak for å tilpasse oss disse endringene. Utviklingen av regionale klimamodeller har gjort det mulig å starte forskning om klimaeffekter. I 2002 ble det 10-årige forskningsprogrammet "Klimaeffekter" igangsatt. Programmet drives av Norges forskningsråd, og rommer forskning om biologiske og samfunnsmessige effekter samt tilpasningsstrategier på alle samfunnsområder. Komiteene forutsetter at Regjeringen følger opp dette arbeidet videre og sørger for å gjennomføre nødvendige tiltak etter hvert som kunnskapen blir tilgjengelig. Komiteene ber Regjeringen vurdere nedsettelse av et bredt sammensatt utvalg - parallelt med forskningsprogrammet eller i etterkant av dette - for å vurdere hvordan vi best kan forebygge skader og ulykker og andre samfunnsproblemer på bakgrunn av klimaendringer på kort og langt sikt.

Komiteene legger stor vekt på at kunnskap og materiale om fare for naturskader m.m. gjøres lett tilgjengelig for bruk av alle saksbehandlere/beslutningstakere på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Komiteene viser til at sikkerhet i mange tilfeller viser seg å være et gode som er skjevt fordelt. Ved naturkatastrofer og andre dramatiske hendelser internasjonalt er det en klar tendens at det er de fattigste som blir hardest rammet. Også i Norge er det rimelig å anta at det kan være en sosialt ulik fordeling av sikkerhet. Komiteene viser til at dette perspektivet ikke ble tatt opp av Sårbarhetsutvalget, heller ikke er berørt av stortingsmeldingen og at det er et tema som burde vies forskningsmessig oppmerksomhet.

Atomtrusselen

Komiteene viser til at Sårbarhetsutvalget fremmet en rekke forslag knyttet til styrking av sikkerhet mot radioaktive utslipp og mot at radioaktive stoffer kommer på avveie. Komiteene mener meldingen kunne vært klarere på hvilke av disse tiltakene som blir fulgt opp, og vil be Regjeringen om å vurdere hvilke tiltak som kan iverksettes for å redusere risikoen for illegal handel og smugling av radioaktive eller spaltbare materialer til eller fra Norge, f.eks. når det gjelder styrket grensekontroll.

Masseødeleggelsesvåpen

Komiteene viser til den store mengden masseødeleggelsesvåpen som finnes, både i rasjonelle staters besittelse, i hendene på enkeltgrupperinger eller ustabile stater. Både atomvåpen, kjemiske våpen og biologiske våpen kan bli utløst ved uhell eller komme på avveie. Det er derfor en svært viktig oppgave for det internasjonale samfunnet å få bukt med spredningen av

slike våpen og få fjernet flest mulig av dem. Norge må følge opp dette innen de ulike internasjonale rammene for dette slik som innen rammen av ikkespredningsavtalen NPT og gjennom FN, men også arbeide aktivt innen NATO.

Komiteene ber Regjeringen om å styrke arbeidet med bekjempelse av masseødeleggelsesvåpen gjennom å vurdere hvordan Politiets, Utenriksdepartementets, Forsvarets og andre involverte aktørers innsats når det gjelder å hindre spredning av kjernevåpen og andre masseødeleggelsesvåpen kan styrkes.

Komiteene vil også be Regjeringen innta en klar pådriverrolle i arbeidet med å videreføre det internasjonale arbeidet for å styrke konvensjonene mot kjemiske og biologiske våpen, inkludert ta initiativ til å styrke det bilaterale samarbeidet med Russland på dette området.

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, ber også Regjeringen ta initiativ som kan bidra til at USA godtar tilleggsprotokollen til konvensjonen om biologiske og toksiske våpen (BTWC) som skal styrke kontrollregimet for denne.

Komiteenes medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen arbeide internasjonalt for et snarlig forbud mot atomvåpen."

Kulturarv

Komiteene mener at det er særlig fire trusler knyttet til den materielle kulturarv: brann, flom, skadeverk i krig og terrorangrep. Kulturarvens sårbarhet må sees i sammenheng med analysen av samfunnets sårbarhet. Det påhviler beredskapsmyndigheten et særskilt ansvar å sikre sårbarhetsforebygging av kulturminner.

Komiteene mener at beredskapstiltakene derfor må sees i sammenheng med andre parallelle beredskapsområder (eks. arkiver), men med tillegg av de konkrete sikringsalternativer som er nevnt i meldingens pkt. 6.20.

Sivilt-militært samarbeid

Komiteene har merket seg at det er uttrykt behov for å vurdere hvordan nye utfordringer for det sivile og militære samarbeid kan ivaretas.

Komiteene mener det nå er viktig å se nye muligheter for samarbeid innen rammen av et totalkonsept for samfunnssikkerhet og sårbarhet for å løse felles oppgaver, avdekke muligheter for samhandling ved felles/like utfordringer, synliggjøre viktige berøringspunkter for det sivil/militære - med fokus på kompetanse, kvalitet og god ressursutnyttelse. Forsvaret har høy kompetanse på svært mange områder som det sivile samfunn har bruk for.

Komiteene har merket seg konklusjonen om at mobilisering og invasjonforsvar fortsatt må være dimensjonerende for forsyningsberedskapen i Nord-Norge.

Komiteene vil vise til at meldingen har en uklar definisjon av totalforsvarskonseptet. Komiteene vil påpeke at det i det moderne sårbare samfunnet vil Forsvarets støtte til det sivile samfunnet og sivil beredskap være en vel så viktig del av totalforsvaret. Ved større katastrofer eller ved terrorangrep vil Forsvaret måtte være en operativ ressurs for politi, helsevesen, transport, redningsmannskaper etc.

Det vises for øvrig til følgende definisjoner av totalforsvarskonseptet:

"Totalforsvarskonseptet innebærer at man skal kunne benytte alle sivile og militære ressurser i en samlet forsvarsinnsats, men tilrettelegger også for et samarbeid mellom sivile og militære virksomheter for å motstå og håndtere kriser og katastrofer i fred." Punkt 3.1. NOU 2000:24 (s. 25)

Direktør Helen Bøsterud i DSB på "Konferanse 12. mars 1997 - Med Totalforsvaret inn i fremtiden". Konferanse arrangert i fellesskap av DSB og FO:

"Totalforsvar - hele landets ressurser både sivile og militære, skal kunne utnyttes i en krisesituasjon for å verne om nasjonale verdier, territorium, samfunn og befolkning. Totalforsvaret består av den samlede planlegging av tiltak innenfor det militære forsvaret og den sivile beredskap."

Fra St.meld. nr. 17 (2001-2002) s. 69:

"I denne meldingen brukes Totalforsvarsbegrepet om mekanismer for den sivile støtten det militære forsvar av norsk territorium. Benevnelsen sivil beredskap vil fortrinnsvis bli brukt om de forberedelser som foregår på sivil side med sikte på å kunne støtte forsvaret av norsk territorium eller sikre det sivile samfunn og sivile funksjoner ved krise og krig."

Fra svarbrev fra Justisdepartementet av 24. september 2002:

"(...) Dette innebærer at totalforsvarskonseptet ligger til grunn når det gjelder ivaretagelse av norsk sikkerhet, der det sivile beredskap og Forsvaret kan spille en rolle.

"(...) En kan derfor samlet karakterisere totalforsvaret og øvrig beredskap på sikkerhetsområdet som samfunnets totalberedskap."

Det vises endelig til Innst. S. nr. 241 (1997-1998), jf. St.meld. nr. 25 (1997-1998) Retningslinjer for det sivile beredskapsvirksomhet og utvikling i tiden 1999-2000 s. 21.

Stortinget vil på denne bakgrunnen be Regjeringen om at samarbeidet mellom Forsvaret og sivilt beredskap gjennomdrøftes, og at dette legges frem for Stortinget i egnet form.

Komiteene viser til tidligere stortingsvedtak om parallell behandling av langtidsplaner for militært forsvar og sivilt beredskap, jf. St.meld nr. 25 (1997-1998). Komiteene vil opprettholde en slik ordning.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at det sivil-militære samarbeidet er noe som i fremtiden vil bli langt mer utstrakt enn tidligere. Disse medlemmer er i likhet med Sårbarhetsutvalget av den oppfatning at det vil være nødvendig å forenkle de eksisterende rutiner for bruk av militære styrker til støtte for politiet. Ved bruk av militære styrker i fredstid vil dette alltid være etter rekvisisjon fra politimyndighet. Disse medlemmer mener at en side av saken som bør vurderes nærmere, er en inndeling av hvilke styrker som utelukkende skal operere under politimesterens ansvar, og om det eventuelt er avdelinger som skal kunne tillegges eget operativt ansvar, etter at rekvisisjon fra politimyndighet er innvilget på politisk nivå. Disse medlemmer mener at dette er en problemstilling som er aktuell også på norsk landterritorium. Disse medlemmer ønsker i likhet med Sårbarhetsutvalget en grundig utredning av om kommandoforholdene mellom politiet og Forsvaret er hensiktsmessige i forhold til ulike alvorlige situasjoner samfunnet kan risikere å stå overfor.

Beredskap på sentralt, regionalt og lokalt nivå

Komiteene vil understreke at skal samfunnet ha en tilfredsstillende beredskap i krise og krig, må det stilles krav til beredskapsforberedelsene på alle forvaltningsnivå.

Komiteene mener videre at det er behov for planlegging etter et felles mønster, og at de tiltak som iverksettes blir koordinert med klare sentrale kommandolinjer. Like viktig er det å ha felles trusselbilde og felles innhold i begreper som skal danne grunnlaget for arbeidet.

Regional og lokal beredskap

Komiteene vil støtte meldingens forslag om å styrke Fylkesmannens beredskapsinstruksjer og er enige i at fylkeskommunens ansvar for å innarbeide sikkerhets- og beredskapsmessige hensyn i fylkesplanleggingen må tydeliggjøres.

Komiteene støtter Regjeringens konklusjon om det bør innføres en generell beredskapsplikt i kommunene og merker seg at Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med et lovforslag.

Komiteene har merket seg at satsingen på motivasjonsskapende og tilretteleggende tiltak har gitt gode resultater. Komiteene mener allikevel at en lovfestet beredskapsplikt vil lette arbeidet med å sikre at kommunene har en gjennomgående beredskap og kan se de forskjellige beredskapsområdene i sammenheng. For mange kommuner vil interkommunale løsninger være det mest hensiktsmessige.

Nasjonal krisehåndtering

Komiteene vil påpeke viktigheten av klare kommandolinjer og ansvarsforhold.

Øvelser

Komiteene ser viktigheten av å ha et ledelsesapparat som kan håndtere kriser. Øvelser er viktig, både for bevisstgjøring, erfaring og høy grad av aktsomhet.

Komiteene mener at saksbehandlere innen sikkerhet, beredskap og krisehåndtering er sidestilt med ledelsesnivået som målgruppe for øvelser.

Internasjonalt samarbeid om sivil krisehåndtering

Komiteene mener at de internasjonale aspekter ved samfunnssikkerhetsarbeidet vil få en fremtredende plass i årene framover. Norge ivaretar egen sikkerhet ved aktivt å bidra til fred og stabilitet i våre nærområder og andre konfliktområder.

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti, støtter Regjeringens intensjon om å videreutvikle Norges evne til å bidra til NATOs krisehåndteringsarbeid og til å støtte NATOs øvrige fredsarbeid, også innenfor sivil beredskap.

Flertallet merker seg at det vil bli arbeidet for å delta i den videre utviklingen av sivile ressurser i EUs sikkerhets- og forsvarspolitik.

Flertallet ser at bedre systemer for rekruttering og opplæring av personell innen rettskjedene vil styrke våre muligheter til å bidra til både EU-ledede operasjoner og operasjoner i OSSE-, NATO- eller FN-regi. Det gjelder både ren kriseinnsats og mer langsiktig samfunns- og demokratibyggning.

Flertallet er enig i at den utenrikspolitiske ambisjon bak samfunnssikkerhetsarbeidet er å bidra til fred og stabilitet i våre nærområder og andre konfliktområder. Sentrale virkemidler er å bidra aktivt i NATOs arbeid innenfor sivil beredskap. Videre i arbeidet i forhold til EUs sikkerhets- og utenrikspolitikk, og i forhold til FN og OSSE.

Flertallet er kjent med at Norge gir sivile bidrag til internasjonale fredsoperasjoner og vil gjøre det også i fremtiden.

Komiteene har merket seg at man vil vurdere å utvikle en nasjonal ressursbase for internasjonal krisehåndtering for personell innen andre deler av rettskjedene enn politiet. Det vil innebære en ytterligere vektlegging av de internasjonale aspektene ved samfunnssikkerhetsarbeidet.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener en vurdering av metodevalg med hensyn til politiets forebygging og avverging av kriminalitet er svært viktig. En må da se på det regelverk som er tilstede og under utarbeidelse i våre naturlige samarbeidsland, EU, EØS-området, USA osv. En ensartet plattform vil lette samarbeidsforholdene mellom de ulike nasjoner. Dette er svært viktig i en felles satsning mot terror og kriminalitet. Disse medlemmer mener det er nødvendig at det åpnes for en utvidet bruk av virkemidler som avlytting, personkontroll og infiltrasjon.

Rednings- og beredskapsressursene

Redningstjenesten

Komiteene er tilfreds med at den offentlige redningstjeneste bygger på den grunnleggende idé at alle ressurser i vårt land; statlige, fylkeskommunale, kommunale, private og frivillige, raskt skal kunne mobiliseres for innsats i redningstjenesten.

Komiteene merker seg at Redningstjenesten er organisert som et samvirke mellom en rekke offentlige etater, private og frivillige organisasjoner.

Hovedredningssentralen (HRS) har det overordnede operative ansvaret for redningstjenesten. Ved sentralene er det fast ansatt sivile personell som leder redningsaksjoner etter fullmakt fra redningsledelsen.

Komiteene støtter Regjeringens forslag om at det administrative ansvaret for samordning av norsk redningstjeneste fortsatt skal ivaretas direkte av Justisdepartementet.

Komiteene støtter også forslaget om at administrasjon av hovedredningssentralene skal ivaretas direkte av Justisdepartementet.

Komiteene har merket seg at organiseringen av hovedredningssentralene skal opp til ny vurdering og ber om at Stortinget blir orientert på en egnet måte.

El- og flomsikring

Komiteenes flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at meldingen påpeker at kraftforsyningens samlede reparasjonsressurser er redusert. Flertallet vil understreke at fortsatt effektivisering ikke må gå på bekostning av nødvendig arbeid med sikkerhet og vedlikehold. Kraftforsyningen må gjøres mer robust og kritiske punkter må utbedres, særlig i utsatte områder med ekstreme klimatiske forhold. Flertallet mener Regjeringen må legge til grunn en langsiktig analyse for å få fram konsekvensene av ustabil klima, slik at det kan tas høyde for disse utfordringene i planleggingsaktivitet i kraftforsyningen så vel som i vassdragsforvaltningen.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener el-sikkerhet og flomsikring er temaer som i større grad må gjennomgås. Disse medlemmer mener at det eksisterende regelverk ikke er tilpasset de situasjoner vi kan frykte i dagens og morgendagens samfunn.

Disse medlemmer mener at en utarbeidelse av tiltaksplan også må innbefatte forslag til tiltak hvis formål er å begrense skadeverk ved sabotasje og utilsiktede hendelser mot nøkkelobjekter.

Brannvesen

Komiteene ser at Norges brannskole i Tjeldsund står for utdanningen av brannbefal og heltidspersonell, men at det ikke er etablert en tilfredsstillende ordning med utdanning av deltidspersonell. Årsaken er delvis manglende kapasitet på brannskolen.

Komiteene støtter tanken om integrering av utdanningen for personell i henholdsvis de kommunale

brann- og redningsvesen og Sivilforsvaret. Komiteene vil presisere viktigheten av å vurdere brannvesenets forebyggende oppgaver og øvrige kommunale beredskapsoppgaver, samt styrke samordningen og samarbeidet med øvrige redningsetater.

Komiteene merker seg at mange kommuner har etablert felles brannvesen, og mange har et formalisert samarbeid om forebyggende arbeid. Komiteene ber Regjeringen legge fram forslag til hvordan utdanningen for deltidspersonell for brannvesenet kan styrkes.

Komiteene merker seg at dimensjoneringen av de kommunale brannvesen skal være basert på en risikoanalyse og størrelse på tettsted. Enhver kommune skal imidlertid uavhengig av størrelsen ha minimumsbemanning i brannvesenet.

Helhetlig nødmeldetjeneste og nødkommunikasjon

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet mener et felles nødnummer, f.eks. 911 eller 110, vil for publikum lette tilknytningen til alarmsentralen. Det er også en fordel med ett nødnummer, slik at de ulike etater får den nødvendige informasjon så koordinert som mulig, og da raskest mulig. Disse medlemmer mener en felles alarmsentral med aktører fra de ulike sektorer (for eksempel lignende det de har i USA) vil gi publikum og de aktuelle etater en trygghet om at informasjonsflyten blir så effektiv som mulig. Dette vil da medføre en bedret kapasitet og beredskap overfor publikum.

Arbeidsmarkedet

Komiteene ber om en vurdering av arbeidskraftplaner og registrering av arbeidskraftbehov under kriser og krig ved prioriterte bedrifter og virksomheter. Komiteene merker seg at dette arbeidet er prioritert ned de siste årene.

Komiteene vil for øvrig vise til de store omstillingene i næringslivet som kan føre til bemanningsreduksjon og svekket vern av viktige arbeidsmiljøstandarder som kan bidra til økt risiko for ulykker. Økt teknologiavhengighet, internasjonalisering og fragmentering er faktorer som kan bidra til å svekke beredskapen i arbeidslivet.

Frivillige organisasjoner

Komiteene vil presisere at de frivillige organisasjoner og private sammenslutninger har hatt og bør fortsatt ha en viktig rolle i rednings- og beredskapsammenheng.

Komiteene mener de frivillige organisasjonene har en betydelig rolle i samfunnssikkerhetsarbeidet. Ved sin uegennyttige og ubetalte innsats fungerer de som rollemodeller og redskap for positivt engasjement for andre mennesker.

Komiteene mener det må avklares hvilke rednings- og beredskapsoppgaver de frivillige skal delta i som henholdsvis primærressurs, primærforsterkning og sekundærforsterkning, hva som kan stilles til rådighet av personell og med hvilken kompetanse, hvilket

utstyr og med hvilken responstid, at varslingsrutiner må være avtalt og innøvd samt hvordan utstyr, rutiner og kompetanse skal samordnes. Komiteene understreker at en ved planlegging av felles øvelser og kurs må legge til rette for at frivillige kan delta, f.eks. gjennom at det kan gis kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste.

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti ber Regjeringen om at det inngås forpliktende avtaler mellom de berørte myndigheter og frivillige organisasjoner, hvor det spesifiseres hvilke rednings- og beredskapsoppgaver de frivillige skal delta i som henholdsvis primærressurs, primærforsterkning og sekundærforsterkning, hva som kan stilles til rådighet av personell og med hvilken kompetanse, hvilket utstyr og med hvilken responstid, at varslingsrutiner må være avtalt og innøvd samt hvordan utstyr, rutiner og kompetanse skal samordnes. Disse medlemmer understreker at en ved planlegging av felles øvelser og kurs må legge til rette for at frivillige kan delta, f.eks. gjennom at det kan gis kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste. Disse medlemmer mener også at det bør foretas en oppjustering av den økonomiske støtten til de frivillige organisasjoner som deltar i beredskapsarbeidet slik at denne står bedre i forhold til det arbeidet som legges ned fra de frivillige.

En tredje kategori verneplikt

Komiteenes medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at det ikke er gjort noen tilstrekkelig utredning av spørsmålet om en tredje kategori verneplikt, og fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å foreta en grundigere utredning av en tredje vernepliktkategori."

Egen trygghet

Komiteene slutter seg til synspunktene om at den enkelte borger også har et ansvar for egen trygghet.

Komiteene er enig i at egnet skriftlig informasjonsmaterieell er et godt tiltak. Et annet tiltak kan være å legge til rette for nettverksbygging i lokalmiljøet for å støtte enkeltpersoner/familier som vil trenge oppfølging hvis krise oppstår.

Forskning og trusselvurderinger som grunnlag for beredskapsarbeidet

Komiteene vil vise til at da NATO vedtok sitt strategiske konsept i 1999 ble det nye trusselbildet tegnet: terroristnettverk, internasjonal kriminalitet, menneskesmugling, narkotikahandel og spredning av masseødeleggelsesvåpen.

Komiteene mener det er nødvendig med en erkjennelse av bredden av samfunnsområder som må trekkes inn i det nasjonale beredskapsarbeidet. Komiteene er derfor enig i vurderingen om at

risiko- og trusselvurderinger vil være av sentral betydning for en rekke etater og institusjoner med beredskapsansvar. Komiteene vil presisere viktigheten av et felles og kjent trussel- og risikobilde som kan danne grunnlag for beredskapsplanleggingen i ulike sektorer.

Komiteene ser at det er behov for å styrke forsknings- og utredningsaktivitetene på samfunnssikkerhetsområdet og har merket seg de tre hovedområdene for forskning, analyse og utredninger.

Komiteene mener at Regjeringen bør klargjøre ansvarsforhold, beredskapsplaner og krisehåndteringsplaner innenfor de nevnte områder, og legge det frem for Stortinget på egnet måte.

Andre spørsmål

På en rekke områder der Sårbarhetsutvalget hadde konkrete forslag, er meldingen først og fremst beskrivende, særlig ut fra at en rekke tiltak allerede er gjennomført. Komiteene mener imidlertid at områdene IKT-sikkerhet, petroleumssektoren, næringsberedskap og mattrygghet, drikkevannsikkerhet og bruk av masseødeleggelsesmidler bør ha en særlig oppmerksomhet i de tilbakemeldinger om samfunnets sårbarhet Regjeringen legger fram for Stortinget. Komiteene understreker at klargjøring av ansvarsforhold, beredskapsplaner og krisehåndteringsplaner innenfor de nevnte områder er viktig.

Administrative og økonomiske konsekvenser

Komiteene vil bemerke at i tillegg til de ovennevnte etater og departement vil Forsvarsdepartementet og underliggende etater bli berørt av meldingen, jf. tidligere merknader.

15. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen om å foreta en grundigere utredning av en tredje vernepliktkategori.

Forslag fra Fremskrittpartiet:

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen opprette Nasjonalt sikkerhetsdirektorat under Statsministerens kontor.

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen om en grundig utredning av om kommandoforholdene mellom politiet og For-

svaret er hensiktsmessige i forhold til ulike alvorlige situasjoner samfunnet kan risikere å stå overfor.

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen om at asylsøkere/flyktninger uten kjent identitet må plasseres i utvidede lukkede og overvåkede UDI-områder.

Forslag 5

Stortinget ber Regjeringen om å opprette Forsvarets bildeoppbyggingssentral ved Luftforsvarets stasjon Sørreisa.

Forslag 6

Stortinget ber Regjeringen å opprette 27 sivilforsvarskretser, slik at dette sammenfaller med antall politidistrikter.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 7

Stortinget ber Regjeringen arbeide internasjonalt for et snarlig forbud mot atomvåpen.

16. KOMITEENES TILRÅDING

Komiteene viser til meldingen og det som står foran, og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

I

Sivilforsvarets skoler i Heggedal og på Jæren opprettholdes.

II

Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av den totale skolesituasjonen for sivilt beredskap.

III

Det opprettes en krisestyringskommando for nordområdene ved Landsdelskommando Nord-Norge på Reitan.

IV

St.meld. nr. 17 (2001-2002) - Samfunnssikkerhet - Veien til et mindre sårbart samfunn - vedlegges protokollen.

Oslo, i forsvarskomiteen og justiskomiteen, den 23. oktober 2002

Marit Nybakk
leder forsvarskomiteen

Åse Wisløff Nilssen
ordfører

Bjørn Hernæs
sekretær forsvarskomiteen

Trond Helleland
leder justiskomiteen

André Kvakkestad
fung. sekretær justiskomiteen

Vedlegg

Brev fra statsråd Odd Einar Dørum til forsvarskomiteen og justiskomiteen, datert 24. september 2002

St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet - videre behandling mv.

Det vises til forsvarskomiteens og justiskomiteens brev av 21. juni 2002. Problemstillingene som blir reist i brevet (her angitt i kursiv) besvares i det følgende fortløpende.

A. Om totalforsvarskonseptet

Det er ønskelig med en helhetlig analyse av et totalkonsept for samfunnssikkerhet, sårbarhet og antiterrorberedskap. I forhold til Schengen-avtalen er det ønskelig med en utdyping av forhold knyttet til internasjonalisering av transportvirksomhet og smugling av materiell til terrorformål.

Svar:

Om ansvarsforholdene i beredskapsarbeidet

St.meld. nr. 17 (2001-2002) bygger på prinsippene om ansvar, nærhet og likhet. Dette innebærer at ekstraordinære utfordringer må møtes av de ordinære strukturer i samfunnet. Sårbarheten i samfunnsfunksjoner må fortrinnsvis avhjelpest av den som er ansvarlig for den ordinære drift. Etter at en grunnleggende robusthet er sikret av de driftsansvarlige, vil man fra myndighetshold kunne vurdere ytterligere tiltak for å redusere sårbarhet som kommer i tillegg til den grunnleggende robusthet aktørene med det daglige ansvaret må stå for. Til sist vil man kunne sørge for at det planlegges og eksisterer rutiner som gjør konsekvensene av driftsavbrudd så små som mulige.

For eksempel på IKT-området er det en forutsetning at de ulike aktørene har en grunnleggende robusthet innbygget i sine tjenester. I tillegg til dette, omtaler St.meld. nr. 17 blant annet tiltak mot IKT-kriminalitet, etableringen av et Senter for informasjonssikring, en nasjonal strategi for informasjonssikkerhet og Varslingssystem for digital infrastruktur. Dette er tiltak som kommer ut over den grunnleggende sikkerhet man forutsetter ivaretas av den enkelte virksomhet. I tillegg til dette varsler meldingen at Justisdepartementet vil ta initiativ for å sikre at tiltak ved bortfall av IKT, herunder tiltak i forhold til situasjoner hvor det pågår eller er mistanke om angrep via informasjonssystemer blir reflektert i kriseplaner.

Om totalforsvarskonseptet

Totalforsvarskonseptet som ble etablert for over 50 år siden baserer seg i stor grad på erfaringene fra den andre verdenskrig. Forsvarskommisjonen av 1946, den såkalte Brattelikommisjonen, så for seg at forsvaret av Norge skulle bygge på et totalforsvarskonsept med både et militært forsvar og en omfattende sivil beredskap. Den nye forsvarsordningen ble etablert med to grunnleggende formål:

- Å verne om Norges territorium, selvstendighet og nasjonale verdier
- Å verne sivilbefolkningen

Totalforsvaret har tradisjonelt og i hovedsak vært innrettet mot krig eller situasjoner hvor krig truer. Dette reflekteres også i sentrale lover innen beredskapslovgivningen som Beredskapsloven, Rekvisisjonsloven og Forsyningsloven. Under Den kalde krigen stod forsvaret av norsk territorium i fokus.

Sett fra Forsvarets side har ett av de viktigste elementene i totalforsvarskonseptet vært at Forsvaret fritas for investeringer i en rekke varer og tjenester som kan hentes fra det sivile samfunn. På det nasjonale plan medfører det en bedre ressursutnyttelse å utnytte sivile ressurser for det militære forsvar. Forsvaret vil i alvorlige kriser og i krig være sterkt avhengig av sivil støtte på en rekke områder. En stor del av disse ressursene er planlagt rekvirert. Rekvisisjon forutsetter også betaling, men først når ressursene tas i bruk. Innsparingen ligger således i at det først betales for ressursene når Forsvaret har behov for dem. Utgifter til blant annet lagerhold blir spart.

Nye utfordringer

Et bredere og mer sammensatt risikobilde preger i dag våre sikkerhetspolitiske omgivelser. Utfordringene og de potensielle trusler er mer mangeartede og diffuse enn tidligere og kjennetegnes av glidende overganger mellom det nasjonale og det internasjonale, og mellom fred, krise, væpnet konflikt og krig.

Globaliseringen av næringslivet utgjør et nytt bakgrunnstappe for beredskapsarbeidet. Næringslivet var tidligere preget av en mangfoldig bedriftsstruktur og stabilitet med hensyn til eierskap, lokalisering, produksjonsmåte, lagerstruktur og -størrelse. Dagens situasjon kjennetegnes av konsentrasjon og reduksjon i antall aktører i de ulike bransjer, hyppige eierskifter, "utflagging" av produksjon, bruk av "Just-in-time"-prinsippet i produksjonsprosessen, lagersentralisering, reduksjon av lagervolumer og geografisk spredning av produksjonsprosessene innen globale konserner.

Behov for tilpasning

Alt i alt innebærer endringene både i våre sikkerhetspolitiske omgivelser og innen næringslivet, at det er behov for en tilpasning av totalforsvarskonseptet til nye rammebetingelser. Sikkerhetspolitiske utfordringer vil i større grad være "gråsoner" som ikke entydig lar seg definere som fred, krise, væpnet konflikt eller krig. Det er også viktigere enn tidligere med et tett og koordinert samarbeid mellom sivil og militær side både i nasjonal og i alliert sammenheng.

Forsvarskommisjonen av 1946 brukte metaforen "levende organisme" om det norske totalforsvar. Dette innebærer at utviklingen av totalforsvaret må "være gjenstand for et stadig studium" for å tilpasses situasjoner som måtte oppstå. Vi er nå i en situasjon hvor sikkerhetspolitiske, teknologiske, samfunnsmessige og økonomiske forhold gjør det nødvendig med en nyorientering av så vel Forsvaret som det sivile beredskap. Totalforsvarskonseptet er rotfestet i opinionen og i det politiske miljø, har tjent sin hensikt, og bør klart videreføres. Spørsmålet er hvordan det best kan tilpasses nye utfordringer. Det er nødvendig å velge en bredere tilnærming for konseptet. Man bør samtidig ta vare på de deler av konseptet som fungerer godt og innarbeide nødvendige endringer for å tilpasse konseptet til nye utfordringer.

En bredere tilnærming

Totalforsvarskonseptet slik vi kjenner det fra Den kalde krigen har primært dekket sivil støtte til Forsvaret når beredskapslovgivningen er trådt i kraft samt ledelsesaspektet. Det har ikke omfattet sivil støtte til Forsvaret i den lavere del av krisespekteret, verken i Norge eller utenlands, før beredskapslovgivningen trer i kraft. Heller ikke Forsvarets støtte til det sivile samfunn er blitt dekket av konseptet.

Som nevnt tidligere er det vanskeligere å klart klassifisere situasjoner som henholdsvis fred, krise, væpnet konflikt og krig. Mange utfordringer kan heller ikke klart defineres som rent nasjonale, men har større eller mindre grad av flernasjonalt preg. Terrorhandlingene 11. september 2001 er et godt eksempel i så måte. Erfaringer fra Balkan tilsier også et tettere samarbeid mellom sivil og militær side. Endelig bidrar strukturendringene i næringslivet til at måten man har praktisert Totalforsvarskonseptet på ikke lenger fungerer optimalt. Alle disse momentene tilsier at Totalforsvarskonseptets samvirkeprinsipp bør tilpasses nye rammebetingelser og videreføres i et bredere perspektiv under betegnelsen sivil-militært samarbeid.

Samarbeidet bør omfatte minst tre aspekter:

- Sivil-militær ledelse og samordning.
- Sivil støtte til Forsvaret:
 - når beredskapslovgivningen helt eller delvis er trådt i kraft.
 - når beredskapslovgivningen ikke er trådt i kraft.
- Forsvarets støtte til det sivile samfunn.

Det gis enkelte merknader til hvert av disse punktene:

– Sivil-militær ledelse og samordning

Det eksisterer en rekke samarbeidsordninger mellom sivile og militære myndigheter. På sentralt nivå er Rådet for sivil beredskap etablert. Rådet ledes av Justisdepartementet og består av representanter fra Forsvaret, departementer, fylkesmann og Direktoratet for

sivilt beredskap. Direktøren for Direktoratet for sivil beredskap og Forsvarssjefen har to årlige møter. Det er etablert en sivil/militær samarbeidsgruppe som består av Forsvaret og en rekke departementer. Denne gruppen er omtalt på side 73 i meldingen. Man har fylkesberedskapsråd i hvert fylke (omtalt på s. 79), som ledes av fylkesmannen hvor det deltar representanter fra Forsvarets regionale myndigheter og kommunale beredskapsråd hvor det lokale Heimevernet møter. Det eksisterer også regionale totalforsvarsnemnder under ledelse av Forsvaret. Instruksjonen for disse er til revisjon. På sentralt nivå eksisterer det et beredskapsråd for landets helsestell ledet av Helsedepartementet hvor Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben deltar. I tillegg møtes representanter for Forsvaret og sivile myndigheter i en rekke andre sammenhenger. Samlet sett utgjør disse samarbeidslinjene et tett kontaktnett mellom Forsvaret og sivile myndigheter. Ved at Nasjonal sikkerhetsmyndighet i sivil sektor skal rapportere (med faglig ansvarslinje) til Justisdepartementet og ved etableringen av et permanent sekretariat for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene vil det bli skapt ytterligere møteplasser mellom sivile og militære myndigheter.

Nøkkelen til effektiv krisehåndtering er fleksibilitet og reaksjonsevne. I situasjoner hvor sivil-militært samarbeid ligger til grunn for krisehåndteringen er det en målsetting å gjøre samarbeidsordninger og organisatoriske ledd med ansvar for krisehåndtering så fleksible at de kan etableres lavt i krisespekteret for deretter å kunne tilpasses krisens utvikling med tanke på kompetansenivå og størrelse. Mindre sikkerhetspolitiske kriser vil kunne oppstå raskt og dermed med betydelig kortere forvarsel enn en massiv invasjon. Kjernen i ledelselementer og beredskapsorganer må derfor kunne etableres på meget kort varsel. Dette vil gi en betydelig synergieffekt når det gjelder evnen til å håndtere sivile katastrofer og ulykker som også kan oppstå på meget kort varsel.

– Sivil støtte til Forsvaret

I Beredskapslovens § 3 gis Kongen særlig fullmakter "når riket er i krig eller krig truer eller rikets selvstendighet eller sikkerhet er i fare". Politiske myndigheter vil ha en stor grad av frihet, innenfor de konstitusjonelle rammer, ved vurderingen av om disse vilkårene foreligger. Det må imidlertid antas at beredskapslovene ikke kommer til anvendelse i den lavere del av krisespekteret. I den øvre del av spekteret anses beredskapslovgivningen velegnet til å hjemle nødvendig sivil støtte til Forsvaret. Men også i en slik situasjon må det tas hensyn til strukturendringene i næringslivet.

Det er under utarbeidelse et konsept for sivil støtte til Forsvaret i situasjoner der beredskapslovgivningen ikke er trådt i kraft. Dette konseptet er i første rekke ment å dekke forhold der Forsvaret ikke har hjemmel til å rekvirere varer og tjenester, eller situasjoner der disse ressursene normalt ikke er tilgjengelig. I slike tilfelle kan rekvisisjon erstattes av kommersielle avtaler.

I tillegg kan det også være tilfelle hvor tidsaspektet tilsier at kommersielle avtaler er en bedre løsning enn rekvisisjon. På sikt kan det derfor tenkes at et konsept beregnet for sivil støtte i situasjoner der beredskapslovgivningen ikke kan anvendes også vil være hensiktsmessig for varer og tjenester som i dag planlegges rekvirert. Dersom det i en krisesituasjon oppstår forsyningsproblemer som ikke kan løses gjennom normal bruk av næringslivets systemer, må imidlertid vedkommende fagdepartement kunne kobles inn.

– Forsvarets støtte til det sivile samfunn

På samme måte som det er god samfunnsøkonomi å anvende sivile ressurser til militære formål, bør militære ressurser kunne nyttes for å støtte det sivile samfunn. Dette gjelder særlig på områder hvor Forsvaret har spesiell kompetanse og i situasjoner hvor sivile ressurser ikke strekker til. Som overordnet prinsipp legges til grunn at Forsvaret bør yte støtte til det sivile samfunn i fredstid i den grad dette fremstår som en legitim og relevant anvendelse av militære ressurser og ikke i vesentlig grad reduserer Forsvarets evne til å løse sine primæroppgaver.

Forsvaret yter i dag en betydelig rutinemessig støtte til det sivile samfunn innenfor områder som sikkerhetstjeneste, redningstjeneste, kystvakt og grensevakt og forurensningsberedskap. De sentrale områdene der Forsvaret i dag yter støtte til det sivile samfunn i fred bør i hovedsak opprettholdes.

Forsvaret yter ofte også ad hoc bistand til det sivile samfunn ved større ulykker og katastrofer eller ved andre behov. En bistand fra Forsvarets side må baseres på de til enhver tid tilgjengelige ressurser (som primært skal løse andre oppgaver). Forsvarets begrensede ressurser tilsier at bistanden til det sivile samfunn vil måtte prioriteres nøyere enn tidligere. Det må også tas høyde for at Forsvaret ikke nødvendigvis har ekspertise til å løse et stort antall oppgaver utover de rent militærfaglige. Forsvarets ad hoc bistand til det sivile samfunn i fred vil således utgjøre et supplement til de sivile myndigheters ansvar for å håndtere kriser i det sivile samfunn. Det vises herunder til spørsmålet om retningslinjer for samarbeid politi-forsvar i meldingens kapittel 7.

En vesentlig del av Forsvarets aktivitet i tiden etter 11. september var rettet mot å beskytte det sivile samfunn mot mulige terrorangrep. Jagerfly ble satt på forsterket luftmilitær beredskap for å forhindre eller bekjempe terroraksjoner fremført gjennom luften. Videre utførte Forsvaret en betydelig innsats for å gi opplæring i beskyttelse mot biologiske og kjemiske våpen. 11. september illustrerer hvordan terroraksjoner kan ha både militære og sivile aspekter med hensyn til hvilke mål som er utsatt og hvilke ressurser som må settes inn. Slike situasjoner er således ikke av ren militær eller av ren sivil art, men en kombinasjon av begge, noe som krever et tett sivil-militært samarbeid.

Det er initiert et samarbeid med sikte på å utarbeide scenarier som grunnlag for vurderinger av ansvarsfor-

holdene mellom politiet og Forsvaret i ekstraordinære situasjoner. Slike situasjoner kan for eksempel være :

- Luftbasert terroranslag
- Massivt angrep mot oljeinstallasjoner
- En kaossituasjon ved f.eks. sabotasjehandling over hele landet

Forsvaret bør bare unntaksvis yte bistand til det sivile samfunn der oppgavene kan løses like godt av frivillige eller kommersielle aktører, eller der dette kan fortrenge kommersielle interesser. Videre må Forsvarets sikringsoppgaver i forhold til det sivile samfunn holdes innenfor realistiske ressursrammer. Situasjoner der menneskers liv og helse står på spill må gis høyeste prioritet.

Dette innebærer at totalforsvarskonseptet ligger til grunn når det gjelder ivaretagelse av norsk sikkerhet, der det sivile beredskap og Forsvaret kan spille en rolle.

Utfordringene knyttet til øvrig samfunnsikkerhetsarbeid (f.eks. IT-angrep, store transportulykker, sykdomsepidemier, store branner, akutt forurensning og naturkatastrofer) utgjør en ytterligere dimensjon utenfor det tradisjonelle totalforsvarskonsept. Slike hendelser vil i noen tilfeller nødvendiggjøre sivil-militært samarbeid, men i mange tilfeller vil slike utfordringer utelukkende bli håndtert av sivile myndigheter, som f.eks. politiet, brannvesen, helsevesen, redningstjenesten og Sivilforsvaret. En kan derfor samlet karakterisere totalforsvaret og øvrig beredskap på sikkerhetsområdet som samfunnets *totalberedskap*.

Om Schengen-regelverket

Schengen-regelverket omhandler personbevegelse over ytre og indre grenser. Samarbeidet og regelverket tar sikte på å regulere den fri ferdsel av mennesker over indre grenser, og de kompenserende tiltak for å motvirke problemene som dette kan forårsake. Ytre grensekontroll er det viktigste kompenserende tiltak.

Det er imidlertid utelukkende personkontroll som omhandles i regelverket, ikke varekontroll. Tollvesenets kontroll med varetransport over grensene er ikke hjemlet i Schengen-reglene. EU har et eget tolldirektiv som ikke hører med i Schengen-regelverket og som vi ikke er bundet av.

I Norge vil derfor Schengen-samarbeidet ikke bety noe for kontroll av materiell som bringes over grensene. Tollvesenets regler og rutiner hos oss er upåvirket av Schengen-samarbeidet.

Forsvarets rolle i Schengen-samarbeidet er primært overvåking og avpatruljering av våre nasjonale grenser, og eventuelt bistand til politiet med hensyn til personkontroll etter nærmere fastsatte prosedyrer hvis det skulle vise seg påkrevet i en spesiell situasjon. Tilsvarende vil ikke kunne utelukkes for tollvesenets del.

Problemstillinger omkring smugling av materiell til terrorformål vil kreve et bredere sett virkemidler enn Schengen-samarbeidet. De beredskapsmessige utfordringer knyttet til internasjonalisering av transportvirk-

somhet og smugling av materiell til terrorformål vil dermed i stor utstrekning måtte møtes ved tolletatens ordinære virksomhet og beredskap. Stortinget bevilget derfor, jf. Innst. S. nr. 252 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 54 (2001-2002) midler til nukleær detektor og bevilget midler til en mobil scanningmaskin for containere til tolletaten i Innst. S. nr. 255 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 63 (2001-2002) (revidert nasjonalbudsjett).

B. Om sentral ledelse, styring og kommando i samfunnssikkerhetsarbeidet

Komiteene vil be om å få utredet ulike modeller for styring og sentral ledelse av beredskapsarbeidet i Norge. Herunder en vurdering av ansvarsforhold mellom departement, tilsyn og direktorater. Det er bl.a. ønskelig å få en utredning av muligheten for å legge beredskapsdelen av Statens forurensingstilsyn og det planlagte direktoratet for arbeidssikkerhet inn som en del av det foreslåtte direktoratet for beredskap og samfunnssikkerhet.

Svar:

Hvis man skulle velge andre modeller for styring og sentral ledelse av beredskapsarbeidet i Norge enn prinsippene for ansvar, nærhet og likhet, ville det være nærliggende å anta at det vil bli behov for å etablere organisatoriske ledd med ansvar for sikkerhet og beredskap som ikke har et tilsvarende ansvar i det daglige. En fordel med en slik løsning vil kunne være at samfunnet har egne organisasjoner med beredskap som dominerende ansvarsfelt. En fare ved å velge slike løsninger vil være at den organisasjonen som har beredskapsansvaret ikke har et løpende fagansvar og at beredskapsmiljøet etter noen tid kan fremstå som isolert.

Det er derfor prinsippene om ansvar, nærhet og likhet som ligger til grunn for de organisatoriske tiltak på samfunnssikkerhetsområdet som St.meld. nr. 17 legger opp til.

Med utgangspunkt i prinsippene for ansvar, nærhet og likhet har Regjeringen bestemt at Justisdepartementets samordnings- og tilsynsrolle på samfunnssikkerhetsområdet skal videreutvikles og styrkes. Dette innebærer at Justisdepartementet tillegges et samordningsansvar for samfunnssikkerhet og beredskap som ikke endrer den enkelte fagstatsråds ansvar.

NOU 2000:24 Et sårbart samfunn (Sårbarhetsutvalget) tok utgangspunkt i at sikkerhets- og beredskapsarbeidet i Norge er preget av sterkt fragmentert ansvar og organisering og foreslo en samling av arbeid for samfunnssikkerhet og beredskap i ett departement som får dette som hovedoppgave. Utvalget mente at det under dette departementet burde samles flest mulig instanser med ansvar for samfunnets sikkerhet mot andre former for risiko og trusler enn de rent militære. St.meld. nr. 17 legger på sin side til grunn at sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet ikke er fragmentert, men at sikkerhet og beredskap er en integrert del av departementenes og underlagte organers virksomhet. Det var derfor ikke en målsetting med St.meld. nr. 17 å

iverksette tiltak for å samle sikkerhets- og beredskapsarbeidet under ett departement, men å iverksette tiltak for å sikre at sikkerhets- og beredskapsarbeidet er gjennomgripende i samfunnet og en integrert del av det offentlige tjenesteproduksjon. Dette oppnås best ved å understreke den enkelte fagstatsråds ansvar og ved å gi Justisdepartementet et klarere samordnings- og tilsynsansvar, samt å sikre at Justisdepartementet har ansvar for en del fellestjenester på beredskapsområdet, som for eksempel koordinering av planlegging og øvelser.

St.meld. nr. 17 legger videre opp til å etablere et direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap for å bidra til å styrke Justisdepartementets rolle. Opprettelsen av et direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap innebærer at det etableres et direktorat som får et helhetlig ansvar i forhold til samfunnets sårbarhet ved for eksempel kriser, katastrofer og naturhendelser på alle samfunnsområder. Sikkerhets- og beredskapsansvaret for luftfart og jernbane vil således fortsatt ligge i Samferdselsdepartementet, ansvaret for helseberedskap i Helsedepartementet etc. I forhold til brannberedskap og det forebyggende samfunnsrettede arbeidet i den forbindelse er det imidlertid funnet hensiktsmessig at fagmyndigheten overføres til Justisdepartementet og det nye direktoratet. Justisdepartementet har i dag ansvaret for politiet, Sivilforsvaret og hovedredningsentralene. Ved å overføre det ansvaret Arbeids- og administrasjonsdepartementet har i dag på brannsiden til Justisdepartementet, vil Justisdepartementet få et samlet ansvar for hovedtyngden av rednings- og beredskapsressursene.

Det har ikke blitt vurdert som hensiktsmessig å slå hele Direktoratet for brann- og elsikkerhet sammen med Direktoratet for sivilt beredskap. Hoveddelen av virksomheten til Direktoratet for brann- og elsikkerhet retter seg mot å føre tilsyn med virksomheters ivaretagelse av helse, miljø og sikkerhet, samt utvikling av regelverk i likhet med arbeidstilsynet og Oljedirektoratet. Med tanke på en enhetlig utvikling av HMS-konseptet rettet mot næringslivet vil det være ønskelig å holde det næringsrettede tilsynet mest mulig samlet. For å sikre økt brukerorientering har Regjeringen, i forbindelse med moderniseringsprogrammet, igangsatt et arbeid med sikte på å strukturere Direktoratet for brann- og elsikkerhet og Arbeidstilsynets regelverk med utgangspunkt i næringslivet som målgruppe. Forskriftskrav rettet mot kommunene vedrørende det kommunale brannvesen vil for eksempel bli skilt ut. Stortinget har ved behandlingen av St.meld. nr. 41 (2000-2001) Brann- og eksplosjonsvern, jf. Innst. S. nr. 341 (2000-2001) og St.meld. nr. 7 (2001-2002) Om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten, jf. Innst. S. nr. 169 (2001-2002), allerede tatt stilling til at det skal etableres en ordning for tilsynet med petroleumsvirksomheten som favner både land- og offshoreanlegg, samt transportaktiviteter i tilknytning til denne. Dette innebærer at deler av forvaltningsansvaret til Direktoratet for brann- og elsikkerhet i dag vil bli omfattet av den tilsynsordning og den regulering som i

dag gjelder for petroleumsvirksomheten. Hvordan denne omfordelingen av ressurser og regelverk rettet mot næringslivet, mellom Oljedirektoratet, Direktoratet for brann- og elsikkerhet og Arbeidstilsynet skal gjøres, er under nærmere utredning.

Muligheten for å legge beredskapsdelen av Statens forurensningstilsyn (SFT) og det planlagte direktoratet for arbeidssikkerhet inn som en del av det planlagte direktoratet for beredskap og samfunnssikkerhet ble vurdert, men ikke funnet hensiktsmessig.

Regjeringen har iverksatt en gjennomgang av tilsynsordningene i Norge. Stortinget vil få mulighet til å se dette i sammenheng ved den Stortingsmelding som planlegges lagt frem ved årsskiftet 2002/2003. I forbindelse med den kommende stortingsmeldingen, vil Regjeringen vurdere nærmere ansvaret for fagområdene svært farlige produkter (herunder eksplosiver), transport av farlig gods og storulykker m.m. opp mot det nye direktoratet for beredskap og samfunnssikkerhet. I henhold til sivilforsvarsloven er næringslivet pålagt å ha egenbeskyttelse (industrivern). Pr i dag er om lag 1 200 bedrifter pålagt å organisere en slik egenbeskyttelse. I disse bedriftene er det om lag 170 000 ansatte, hvorav ca 21 000 personer har oppgaver i egenbeskyttelsen. Egenbeskyttelsen utgjør en betydelig ressurs i bedriftenes daglige sikkerhetsarbeid og i sine lokalsamfunn. Næringslivets sikkerhetsorganisasjons (NSOs) organisatoriske forankring vil også vurderes i sammenheng med opprettelsen av et nytt direktorat for beredskap og samfunnssikkerhet.

Et direktorat for arbeidssikkerhet var til vurdering i Arbeids- og administrasjonsdepartementet under regjeringen Stoltenberg.

I St.meld. nr. 12 (2001-2002) Rent og rikt hav går regjeringen inn for at ansvaret for den statlige beredskapen mot akutt forurensning overføres fra Miljøverndepartementet/SFT til Fiskeridepartementet/Kystverket. Det forutsettes at SFT fortsatt vil ha myndigheten til å stille beredskapskrav overfor kommuner og privat virksomhet, herunder tilsynet med oppfølgingen av kravene.

Ansvaret for den operative statlige beredskapen mot akutt forurensning knytter seg først og fremst til ansvaret for statlige beredskapsressurser og aksjoner. Med hensyn til dette ansvaret er det allerede i dag blant annet etablert en samarbeidsavtale mellom Kystverket og SFT. Kystverket opererer SFTs oljevernfartøyer og de benyttes daglig i Kystverkets fyr- og merketjeneste. Ved statlige aksjoner mot akutt forurensning overtar SFT det operative ansvaret for fartøyene. Kystverket har imidlertid ansvar for en rekke forebyggende funksjoner som gjør at det er naturlig å se det operative ansvaret ved SFTs Beredskaps- og kontrollavdeling i en organisatorisk sammenheng med Kystverket. I St.meld. 12 (2001-2002) konkluderes det derfor med at det vil være riktig å overføre SFTs ansvar for den statlige beredskapen mot akutt forurensning til Kystverket. Beredskapsdelen av SFTs Beredskaps- og kontrollavdeling er i dag samlokalisert med Kystverket 1. dis-

trikts sjøtrafikkavdeling for Oslofjorden i Horten. Den foreslåtte omorganiseringen vil derfor ikke medføre behov for en omlokalisering av beredskapsdelen av SFTs Beredskaps- og kontrollavdeling.

Statens oljevernberedskap er helt avhengig av maritim kompetanse. Kompetansebehovet knyttet til bekjempelse av akutt oljeforurensning ivaretas på best måte ved en overføring av disse oppgavene til Kystverket. Dette vil også være i overensstemmelse med ansvarsprinsippet, ved at Kystverkets forebyggende tiltak mot sjøulykker som kan medføre forurensning og reparerende tiltak i form av operativ statlig beredskap mot akutt forurensning samles i samme etat.

Miljøkompetanse er helt sentralt i utøvelse av myndighet til kravstilling og tilsyn med beredskap mot akutt forurensning. SFT har omfattende kompetanse i vurdering av risiko for skade på sårbare naturressurser, og et nært samarbeid mellom miljødirektoratene SFT, Direktoratet for naturforvaltning og Norsk Polarinstittutt er svært viktig i dette arbeidet.

Myndigheten etter forurensningsloven på dette området skiller seg fra ansvaret for statens oljevernberedskap ved at kravstilling og tilsyn med beredskap mot akutt forurensning også må sees i sammenheng med miljørisikoen fra blant annet de kontinuerlige utslippene fra petroleumsvirksomheten. Ved utforming av beredskapskrav må en vurdering av risikoen for skade på sårbare naturressurser ligge til grunn for utformingen av kravene. Myndigheten til kravstilling og tilsyn etter forurensningsloven vil derfor beholdes i SFT for å sikre den nødvendige sammenhengen mellom krav til kontinuerlige utslipp og dimensjonering av beredskap mot akutt forurensning.

C. Om frivillige organisasjoner

Det er ønskelig med en utdypet beskrivelse av de ressurser som ligger i de frivillige organisasjonene som er relevante for arbeidet med samfunnssikkerhet. Bl.a. ber komiteene om en vurdering av de erfaringer som frivillige organisasjoner, FN-personell og norske styrker i utlandet har med nødarbeid og beredskapsarbeid i kriser og krig og ved større naturkatastrofer, jf. mine-rydding i Angola og flomkatastrofen i Mozambik. Hvordan kan slike gruppers erfaring integreres i den norske beredskapen?

Svar:

Frivillige ressurser

Det er en rekke frivillige organisasjoner som bidrar i samfunnssikkerhetsarbeidet. I redningstjenesten bidrar en rekke organisasjoner, fra store organisasjoner til små og spesialiserte organisasjoner. Disse gruppene er for eksempel

- De Alpine Fjellredningsgruppene
Personell: Ca. 200 medlemmer
Stasjonering: Tromsø, Svolvær, Bodø, Trondheim; Romsdal, Sunnmøre, Nord-Gudbrandsdal, Ringerike og Rogaland
Tilskudd i år: Kr 305 000,-

- Norsk Grotteforbund
Personell: Ca. 150 medlemmer
Stasjonering: Mesteparten av landet med hovedvekt på Nord-Trøndelag, Nordland og Troms
Tilskudd i år: Kr 30 000,-
- Norsk Aero Klubbs Flytjeneste
Personell: Ca. 250 flygere i 29 flyklubber
Stasjonering: Fra Bodø i nord til Kjevik i sør
Tilskudd i år: Kr 325 000,-
- Norges Røde Kors hjelpekorps
Personell: Ca. 17 000 medlemmer
Stasjonert: 350 hjelpekorps i landsdekkende system fra Mandal i sør til Longyearbyen i nord
Tilskudd i år: Kr 1 730 000,-
- Norsk Folkehjelp sanitet
Personell: Ca. 2 000 medlemmer
Stasjonering: 72 sanitetsgrupper fordelt over hele landet
Tilskudd i år: Kr 875 000,-
- Norske redningshunder
Personell: Ca. 1 000 medlemmer
Stasjonering: Landsdekkende inndelt i 17 distriktsområder
Tilskudd i år: Kr 890 000,-
- Norsk Radio Relæ Liga (Sambandstjenesten)
Personell: Ca. 3 500 medlemmer
Stasjonert: 80 lokal grupper over hele landet
Tilskudd i år: Kr 100 000,-

Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning (Rednings-selskapet) har drevet redningstjeneste langs kysten i over 100 år og er en landsdekkende humanitær organisasjon. De har som sitt fremste formål å redde liv og berge verdier på sjøen, samt å opprettholde og utføre rednings- og hjelpetjenester langs den norske kyst og i tilstøtende havområder hvor det måtte oppstå behov for Redningsselskapets tjenester. Redningsselskapet skal også drive opplysningsarbeid og forebyggende virksomhet for å bedre sikkerheten for sjøfarende.

Selskapet har 35 redningsskøyter i døgkontinuerlig beredskap langs hele kysten med 180 fast ansatte sjøfolk, og de representerer i dag en bærebjelke i kystberedskapen. I tillegg er det 4 sjøredningskorps bemannet med frivillige. Selskapet har en medlemsmasse på 34 000.

Fra Staten bevilges det årlig en driftsstøtte til redningsskøytene over Fiskeridepartementets budsjett. I tillegg skaffes driftsmidler via medlemskontingent, basarer, lotteri, automater og gaver. Medlemsmassen består i hovedsak av frivillige med 450 redningsforeninger.

Selv om Redningsselskapet får sin driftsstøtte fra Fiskeridepartementet, har det vært lang tradisjon for god kontakt mot Justisdepartementet. Redningsselska-

pet driftsstøtte for 2001 var på ca. kr 53 mill., som etter selskapets beregninger utgjør ca. 31,5 % av det totale.

Organisasjonsplanen for redningstjenesten i Norge forutsetter at redningstjenesten skal utøves gjennom et samvirke mellom offentlige og private institusjoner under ledelse av redningssentralene.

De frivillige redningsorganisasjonene inngår som et viktig element i den samlede redningstjeneste.

De ovennevnte frivillige redningsorganisasjoner kan stille spesialtrente personell innen samband, søk/redning i bratt lende, grotter, strandsøk, søk med hund og småfly. De frivillige **skal** derfor være de **primære mannskaper** som skal benyttes ved slike redningsaksjoner.

Ut over redningstjeneste er det også andre frivillige organisasjoner som arbeider med samfunnsikkerhet, herunder i et totalforsvarsperspektiv:

- Den norske Atlanterhavskomiteé
Den norske Atlanterhavskomiteé (DNAK) ble stiftet i 1955 med det formål å arbeide for fred og forståelse innenfor NATO gjennom det politiske, forsvarsmessige, økonomiske og kulturelle samarbeid som eksisterer, herunder å gjøre norsk sikkerhetspolitikk bedre kjent.
I tillegg har komiteen som oppgave å vinne forståelse for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk i utlandet gjennom møter og konferanser, individuelle studiereiser og gruppeturer til og fra utlandet.
- Folk og Forsvar
Folk og Forsvar ble stiftet 26. februar 1951 og har som medlemmer 78 landsomfattende faglige, kulturelle, humanitære og ungdoms organisasjoner. Et styre på ti personer med fem vararepresentanter velges av et representantskap.
Gjennom konferanser, kurs, seminarer, befaringer, foredrag, studiereiser, temadager m.v. søker organisasjonen å gi kunnskap om totalforsvaret (både det militære forsvaret og den sivile beredskap/sivilforsvaret) og om vår forsvars- og sikkerhetspolitikk slik den er fastsatt av Stortinget.
- Kvinners Frivillige Beredskap
Kvinnens Frivillige Beredskap (KFB) er et partipolitisk nøytralt samarbeidsorgan for landsomfattende faglige, kulturelle og humanitære organisasjoner med et stort antall kvinnelige medlemmer. Enkeltpersoner kan tegne støttemedlemsskap
KFB har et landsomfattende nettverk av fylkeskomiteer og komiteer i kommunene.
- Norges Forsvarsforening
Forsvarssak er fredssak. Under dette mottoet arbeider Norges Forsvarsforening (NFF) for at forsvarsviljen til enhver tid er levende i folket, og at Norge alltid har et forsvar som trygghet og verner landets frihet, uavhengighet og fred. NFF er en uavhengig, sivil og partipolitisk nøytral organisasjon.

– Norges Lotteforbund

Norges Lotteforbund (NLF) ble stiftet i 1928 under navnet Norske Kvinners Frivillige Verneplikt. Organisasjonen ble reorganisert og omdøpt i 1945.

Etter å ha gjennomgått grunnopplæring, kan enhver norsk kvinne over 16 år som samtykker i nevnte formål, bli medlem og lotte. Lottene kan gå inn i bl a følgende tjenester: velferd, sanitet, kontor, transport, samband og forpleining. Lottene utfører disse tjenestene i sin fritid. Den enkelte lotte som vil inngå frivillig avtale om tjeneste og mobiliseringsdisponering i Forsvaret, benevnes A-lotte (lotte med avtale) og plasseres i gruppen "lovlig stridende personell".

Forsvaret har intet samarbeid med humanitære organisasjoner for å ta vare på kompetanse. Et eventuelt samarbeid på dette området må utøves med betydelig forsiktighet, ettersom humanitære organisasjoners troverdighet i internasjonal sammenheng krever integritet og selvstendighet i forhold til Forsvaret.

Forsvarets avdelinger i internasjonal tjeneste har således i liten grad vært nytt til nødarbeid/ katastrofehjelp og humanitær støtte. I noen grad har de støttet gjenoppbygging av infrastruktur, spesielt med ingeniørressurser (anleggsarbeider).

Forsvaret har etablert beredskapsstillinger for internasjonal tjeneste ved NATOs Civil-Military Co-operation (CIMIC) Group North og er i ferd med å bemanne disse, i hovedsak med stadig tjenestegjørende personell. Dette elementet er også primært tiltenkt oppdrag knyttet til gjenoppbygging av infrastruktur. Personellet gis relevante kurs for tjenesten, og vil ved eventuelle oppdrag bringe erfaring hjem. Denne kompetansen kommer hele Forsvarets organisasjon til gode og kan gjenutnyttes andre steder.

Norske avdelinger har utført betydelig minerydding i Afghanistan. Denne kompetansen bevares i Forsvarets organisasjon. Imidlertid må det understrekes at Forsvarets mineryddesystemer er rettet inn mot operativ minerydding, der målsettingen er begrenset både i områdets størrelse og i kvalitet/sikkerhet. Minerydding til humanitær standard er i prinsippet utenfor Forsvarets målsetting.

Enkelte frivillige organisasjoner har virksomhet både i Norge og i form av nød- og beredskapsarbeid ved kriser i utlandet. Det må kunne legges til grunn at den internasjonale erfaringen som ligger i disse organisasjonene bidrar til en mer effektiv redningsinnsats i Norge.

Frivillige organisasjoner, som for eksempel Flyktningerådet, Røde Kors og Norsk Folkehjelp, rekrutterer personell til internasjonale oppdrag. Et mulig virkemiddel for å både bidra i nødhjelpsarbeid og også å sikre bred internasjonal erfaring kan være at det i større grad legges til rette for at offentlig ansatte gis anledning til å delta i nød- og bistandsarbeid.

Generelt sett tilføres norsk personell fra politiet som er i internasjonal tjeneste mye erfaring. Hvor relevant den enkeltes erfaring er opp mot arbeidet for samfunnssikkerhet, er svært forskjellig og i varierende

grad sammenlignbar med norske forhold. De som fremstår som ressurspersonell i internasjonal tjeneste er ofte det samme her hjemme, og er valgt nettopp fordi de innehar posisjon/stilling og faglig kompetanse. Utnyttelsen av slikt personell og deres tilegnede erfaring vil alltid kunne gjøres bedre - også i politiet. Her ligger det utvilsomt en utfordring og ansvar hos de enkelte arbeidsgivere, både med hensyn til utnyttelse og "reklamerings" om kunnskap.

D. Om planlegging og beredskap i forhold til spesielle terrormål

Det er ønskelig med en beskrivelse av status på analyser av spesielt utsatte geografiske områder som kan være av spesiell operativ eller symbolmessig betydning i forhold til terrortrussel. Det bes spesielt om å få vurdert beredskapen mot ulike masseødeleggelsesvåpen, bl.a. bruk av radioaktivt, biologisk eller kjemisk materiale, inkludert såkalte "dirty bombs". Det ønskes også en vurdering av hvorvidt Norges brede internasjonale engasjement påvirker det generelle trusselbildet mot vårt land, spesielt områder som Østerdal garnison, Ramsund, Ørlandet, olje- og gassinstallasjonene og bygg som Slottet, regjeringskvartalet og Stortinget. Hva slags beredskap finnes eller planlegges for slike formål?

Det er ønskelig med forslag til permanent beredskap i forhold til pårørende for norske mannskaper som deltar internasjonalt. Det ønskes også en klargjøring av hvorvidt Norges brede internasjonale engasjement påvirker det generelle trusselbilde mot vårt land.

Svar:

Sikkerhetsloven av 20. mars 1998 nr. 10 fastsetter plikt for virksomheter til å utpeke skjermingsverdige objekter som disse eier, har kontroll over eller fører tilsyn med, samt treffe nødvendige forebyggende tiltak for å beskytte disse.

Klassifisering av objekter innen offentlig og privat sektor bygger på en vurdering av objektens betydning for rikets sikkerhet og vitale nasjonale sikkerhetsinteresser i tilfelle redusert funksjonalitet, skadeverk, ødeleggelse eller rettsstridig overtakelse innen eksempelvis følgende områder:

- objekter av betydning for rikets forsvar og krisehåndtering i forhold til fremmede makter (militære anlegg, våpensystemer, kommando- og kontrollsystemer, etterretningsplattformer, etc)
- kritiske funksjoner for det sivile samfunn (for eksempel kommunikasjonssystemer for politietaten, sentrale noder i kraftforsyningen, olje- og gassproduksjonen eller transportorganisasjonen)
- objekter som kan skade befolkningens liv, helse og miljøet (radioaktive kilder, kjemiske lagre eller fremstillingsanlegg, lagre av smittestoffer, etc, som kan utnyttes som masseødeleggelsesvåpen eller som på annen måte kan skade).
- objekter med symbolverdi for stat og nasjon (for eksempel riksgaliene og grunnloven i original)

En slik tilnærming betinger koordinerte rutiner på tvers av samfunnssektorene for utvelgelse av objekter som bør beskyttes, og funksjonelle krav til beskyttelsen som kan tilpasses lokale forhold. Private som eier eller råder over skjermingsverdige objekter bør også fanges opp, og bør blant annet omfatte eiere av kritisk infrastruktur innenfor tele, kraft, olje og gass, drivstofforsyning, etc.

For å kunne etablere effektive sikkerhetstiltak må man forstå det asymmetriske trusselbildet og sårbarhet i forhold til dette. Videre vil det være vesentlig å kunne detektere hendelser som kan gi varsel om forestående aksjoner. Gode varslingsordninger inn til sentrale myndigheter er derfor av største viktighet. Dette fordrer sterk sikkerhetsmessig bevissthet hos den enkelte, kompetente lokale sikkerhetsorganisasjoner, en sentral tverrsektoriell myndighet som kan se innrapporterte hendelser i sammenheng og gode samarbeidsordninger mellom den forebyggende (Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Forsvarets overkommando/Sikkerhetsstaben) og operative sikkerhetstjeneste (Politiets sikkerhetstjeneste). Forskrift om sikkerhetsadministrasjon som ble iverksatt 1. juli 2001 legger grunnlaget for en slik rapporteringsordning fra de virksomheter som sikkerhetsloven gjelder for.

Forebyggende defensive tiltak mot sikkerhetstrusler, herunder terrorhandlinger, omfatter dessuten evne til å hindre utførelse og evne til å begrense eventuell skade. Sikkerhetsloven med forskrifter stiller en del krav til barrierer primært innen informasjonssikkerhet, og motvirker derfor i første omgang spionasje. God beskyttelse mot spionasje gir imidlertid også god beskyttelse mot sabotasje og terrorhandlinger ved å forhindre fysiske og elektroniske angrep på eksempelvis kritisk infrastruktur. Ved iverksettelse av objektsikkerhetsforskriften vil arbeidet med å forebygge og motvirke terrorhandlinger bli ytterligere styrket.

Forsvarssjefens terrorberedskapsdirektiv etablerer et fleksibelt system for egenbeskyttelse mot terroranslag. Det har eksistert i en årrekke og bygger på NATOs bestemmelser. Direktivet angir et sett av virkemidler som Forsvarssjef og lavere militære sjefer kan iverksette for eget ansvarsområde for å beskytte avdelinger, materiell, aktiviteter, informasjon og personell. Systemet ble benyttet aktivt etter 11. september 2001, der tiltak ble iverksatt generelt i Forsvaret og spesielt ved avdelinger som ble oppfattet som særlig utsatte.

Vurderinger av utviklingen av trusselbildet

Politiets sikkerhetstjeneste utarbeider trusselvurderinger av generell karakter for å beskrive trusselbildet mot Norge herunder den årlige nasjonale trusselvurderingen. Som eksempler på periodevise trusselvurderinger av mer generell karakter, kan nevnes trusselvurderingen relatert til regjeringens medlemmer og vurderingen relatert til petroleumsvirksomheten. Tjenesten utarbeider også situasjonsbetingede trusselvurderinger. Disse kan være knyttet til både objekter og personer, utløst på bakgrunn av en spesiell hendelse

som et kommende besøk, et planlagt arrangement og lignende, eller en mulig trussel/aksjon som tjenesten er blitt informert om uavhengig av dette. Slike trusselvurderinger kan tjenesten utarbeide av eget tiltak, eller på oppdrag fra andre, for eksempel Justisdepartementet eller Politidirektoratet. Det er herunder en målsetting å sikre at ulike myndigheter opererer ut fra et felles og kommunisert trussel- og risikobilde, hvilket har foranlediget at St.meld. nr. 17 legger opp til et styrket samarbeid mellom EOS-tjenestene, jf. meldingens kapittel 9.4.

Beredskapen i forhold til masseødeleggelsesmidler

Som følge av omleggingen av det sivile beredskap på begynnelsen av 1990-tallet, ble det i St.meld. nr. 48 (1993-94) presentert nye planleggingsforutsetninger for det sivile beredskap. Blant annet ble følgende prinsipper lagt til grunn (ref. kap. 3.2):

- utviklingen i våpenteknologien gir stater eller andre internasjonale aktører og grupperinger (eks. terroristorganisasjoner) mulighet til å utøve politisk og militært press mot Norge. (...) Konkrete trusler av denne art lar seg imidlertid ikke påvise i dag.
- en krig med anvendelse av kjernefysiske, biologiske eller kjemiske våpen (ABC-våpen eller masseødeleggelsesvåpen) framstår i dag som lite sannsynlig. Faren for kjernefysisk krig er derfor ikke styrende for beredskapsplanleggingen
- det er likevel et gode i seg selv å redusere sårbarheten overfor masseødeleggelsesvåpen. Når det gjelder atomtrusselen, skal planleggingen rettes inn mot å redusere sårbarheten overfor atomforurensning eller giftutslipp etter ulykker i fredstid.

Stortinget sluttet seg til forutsetningene (jf. Innst. S. nr. 100, 1994-95). Dette har siden midten av 90-tallet vært styrende for beredskapsplanleggingen på ABC-området. Beredskapen i forhold til bruk av masseødeleggelsesmidler oppdateres jevnlig.

Helsetjenestens ansvar er å ha beredskap for å behandle pasienter som har vært utsatt for radioaktiv stråling, biologiske og kjemiske midler (heretter kalt ABC-våpen). Innledningsvis understrekes at bruk av masseødeleggelsesvåpen utgjør ett av flere scenarier som helseberedskapen skal være i stand til å møte. Det er helsevesenets generelle beredskapsplanlegging, -tiltak og -nivå som utgjør fundamentet for håndtering av alle kriser og katastrofer i helsesammenheng, herunder håndtering av situasjoner hvor det er gjort anslag med masseødeleggelsesvåpen.

Helsesektoren har i dag et grunnleggende beredskapsnivå. Det er samtidig klart at eventuelle terrorhandlinger med bruk av masseødeleggelsesvåpen reiser spesielle utfordringer. Dette gjør det nødvendig med særskilte beredskapstiltak for å håndtere en slik situasjon. Dersom masseødeleggelsesvåpen skulle bli brukt vil dette være en katastrofe for det område som

rammes og i mange tilfelle omkringliggende land, uansett hva slags beredskap som er bygget opp. Frigivelse av enkelte typer biologiske mikrober vil kunne innebære en verdensomspennende katastrofe. Det er derfor svært viktig å forebygge at dette overhode inntreffer.

Det nordiske helseberedskapssamarbeidet er vitalisert. Det ble undertegnet en nordisk helseberedskapsavtale i Svolvær 14. juni i år. I avtalen forplikter de nordiske land seg til å assistere hverandre dersom et land blir rammet av en krise eller katastrofe, herunder en hendelse som involverer A, B eller C-stridsmidler. Avtalen tar videre sikte på å være en ramme for samarbeid på helseberedskapsområdet. Det er satt i gang utredningsarbeid om samarbeid på en rekke områder innenfor helseberedskap, blant annet samarbeid om vaksinestrategier, innkjøp av utstyr og legemidler mv.

Beredskapen må også ta høyde for at stoffer kan slippe ut ved uhell, for eksempel ved transportulykker og lignende.

– Særlig om beredskap mot atom-/radiologiske våpen

Det har de senere år vært satset på å heve beredskapen mot atomulykker, jf. det langsiktige arbeidet for å styrke den nasjonale atomulykkeberedskapen etter Tsjernobyl. Dette har skjedd både gjennom fastsetting av hjemmelsgrunnlag, arbeidet i Kriseutvalget ved atomulykker og dets faglige rådgivere og gjennom kompetansehevende tiltak, herunder øvelser, på sentralt og regionalt nivå. Øvelsesvirksomhet er et prioritert område som Helsedepartementet årlig stiller midler til rådighet for.

Den særlige organisering og oppgaver av atomulykkeberedskapen fremgår av kgl. res. av 26. juni 1998 Atomulykkesberedskap - sentral og regional organisering. Kriseutvalget ved atomulykker har det operative ansvaret ved atomulykker. Kriseutvalget er en kjernegruppe som består av representanter fra Statens strålevern, Politidirektoratet, Statens næringsmiddeltilsyn, Forsvarets overkommando, Direktoratet for sivilt beredskap, Sosial- og helsedirektoratet og Statens helsetilsyn. Hensikten med Kriseutvalget er å oppnå en effektiv håndtering av akutfasen i en atomulykke. Statens strålevern leder Kriseutvalget og utgjør sekretariatet.

Statens strålevern har som del av beredskapsorganisasjonen etablert en egen informasjonsgruppe for presse- og publikum.

Det er denne beredskapsorganisasjonen som også danner grunnlaget for å håndtere situasjoner som kan oppstå som følge av bruk av radioaktive masseødeleggelsesvåpen. Terrorscenarier har hele tiden vært en del av Kriseutvalgets trusselbilde, men hendelsene i USA 11. september 2001 gjorde at man fant det nødvendig å gjennomføre nye trusselvurderinger der sannsynlighet for atomterrorisme ble tillagt større vekt. Denne nye trusselvurderingen er nå innarbeidet i strategidokumenter for atomulykkeberedskapen.

Spredning av radioaktivt materiale ved konvensjonelle sprengladninger (Dirty bombs) stiller en del

andre krav til krisehåndteringen enn et utslipp ved et atomkraftverk i et naboland. Man får et konkret og begrenset skadested hvor nødetatene brann, politi og helse vil være først på stedet. Det er derfor viktig at dette personellet har kompetanse og utstyr til egen beskyttelse. Det er anskaffet utstyr for å beskytte helsepersonell og som kan benyttes til å rense personer som har vært eksponert for radioaktivt nedfall, se nedenfor.

Ved behandlingen av St.prp. nr. 54 (2001-02) sluttet Stortinget seg til en umiddelbar styrking av deler av beredskapen for å stå ytterligere rustet i forhold til terrorangrep med bruk av radioaktivt eller kjernefysisk materiale, jf. Innst. S. nr. 252 (2001-2002). Dette innebærer at Statens strålevern vil anskaffe et mobilt laboratorium for analyse av prøver, og gjøre eksisterende måleutstyr i stand til å foreta mobile målinger. Videre blir prognoseverktøyet forbedret og det anskaffes et data-basert system for kommunikasjon mellom sentralt og regionalt ledd i atomulykkesberedskapen i forbindelse med krisehåndtering. Utstyret gjør det mulig raskt å få fastslått omfang og konsekvenser av en "dirty bomb" for deretter å kunne iverksette nødvendige tiltak. De nevnte tiltakene må også ses i sammenheng med styrkingen som gjennom St.prp. nr. 54 ble foretatt når det gjelder Sivilforsvarets evne til å bidra i atomulykkeberedskapen.

Statens strålevern og Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben (FO/SAN) har utviklet en utstyrssats for deteksjon av radioaktiv stråling. Dette brukes i vurderingen av eventuelle stråleskader med hensyn til å kunne iverksette riktig behandling. FO/SAN har kjøpt inn og pakket utstyret på vegne av det daværende Sosial- og helsedepartementet. Utstyret er utplassert ved 49 norske sykehus prioritert og utvalgt av Strålevernet.

På forebyggelsessiden er godt etterretningsarbeid det aller viktigste for å hindre hendelser på norsk jord. Politiets innsats for å være føre vår i forhold til personer/grupperinger med terrorhensikter, står sentralt. Deltakelsen i Kriseutvalget ved atomulykker sikrer et godt samarbeid mellom relevante etater, se ovenfor.

Tiltak kan også settes inn for å styrke kontrollen ved grensepasseringer og slik hindre illegal handel med radioaktivt og kjernefysisk materiale. Samarbeidet mellom politiet, Forsvaret, tollvesenet og Statens strålevern er tilfredsstillende. Styrket overvåkningsregime (bl.a. med deteksjonsportaler) på tollstedene vil kunne bidra til økt beskyttelse mot slik trafikk ("illicit trafficking"). Stortinget bevilget, jf. Innst. S. nr. 252 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 54 (2001-2002) en tilleggsbevilgning på kr. 3 mill. til anskaffelse av nukleært deteksjonsutstyr.

De norske atomanleggene i Halden og på Kjeller er som del av konsesjonsbetingelsene pålagt å ha en beredskapsplan i tilfelle ulykker. Med hjemmel i atomenergilooven er det fastsatt en egen forskrift om fysisk beskyttelse av nukleære materialer som anleggene skal forholde seg til. Det arbeides nå med forskrift med hjemmel i strålevernloven som skal sørge for at fysisk

sikring av radioaktive kilder og avfall i de enkelte virksomheter i Norge, som ikke reguleres av atomenergilo-ven, finner sted på en tilfredsstillende måte. Det anses likevel som svært lite sannsynlig at radioaktivt materiale fra innenlandske kilder skal kunne benyttes i terror-sammenheng.

Atomulykker og andre ulykker eller hendelser der radioaktive stoffer er involvert kan lett utvikle seg til ulykker med internasjonale konsekvenser og interna-sjonal interesse. Det har derfor over lang tid pågått et omfattende internasjonalt samarbeid med sikte på effektiv forebygging og håndtering av slike hendelser, inklusive terrorscenarier. Dette samarbeidet baserer seg på en rekke konvensjoner, samt multilaterale og bilaterale avtaler. Fra norsk side legges det betydelig vekt på dette internasjonale samarbeidet, som også vil gjøre norsk beredskap bedre og mer kostnadseffektiv.

– Særlig om beredskapen mot biologiske våpen

Et angrep med biologiske våpen innebærer spredning av sykdomsfremkallende mikrober. Et fordekt angrep med slike midler vil bli oppdaget først når pasientene oppsøker legevakt eller sykehus, og det kan skje flere dager etter angrepet. Tidlig oppdagelse av angrepet for-utsetter at helsepersonell stiller riktig diagnose. Enkelte av de biologiske våpnene framkaller sykdommer som er svært sjeldne eller - som kopper - utryddet. De færreste leger vil ha sett sykdommene før, og det kan derfor gå noe tid før riktig diagnose blir satt.

Folkehelseinstituttet vil derfor under situasjoner med høynet beredskap be alle leger om å være på vakt overfor alle uvanlige symptomer og sykdomstegn. Dette ble gjort av daværende Statens institutt for folkehelse høsten 2001 gjennom en melding til landets leger i Mel-dingssystem for smittsomme sykdommer.

Ansvar og oppgaver innen smittevernberedskap følger den alminnelige ansvars- og oppgavefordelingen i helseforvaltningen. Kommuner og regionale helseforetak er gjennom smittevernloven pålagt å ha en smittevernplan. Planene skal beskrive henholdsvis kommunens og det regionale helseforetakets tiltak og tjenester for å forebygge smittsomme sykdommer eller for å motvirke at de blir overført. De kommunale smittevernplanene og arbeids- og myndighetsfordelingen som er gitt i smittevernloven utgjør fundamentet for håndteringen av større utbrudd av smittsomme sykdommer, herunder eventuelle utbrudd som følge av biologiske våpen. Beredskapen blir jevnlig testet bl.a. ved de årlige influensaepidemiene.

Status for smittevernplanene har ikke vært så god som en kunne ønske, blant annet som følge av problemer med å rekruttere leger til stillingene som smittevernansvarlige kommuneleger. Ifølge Statens helsetilsyn er imidlertid situasjonen når det gjelder kommunale smittevernplaner i ferd med å bedre seg. I flere av landets fylker er det kun få kommuner som mangler smittevernplaner, og mange av landets kom-muner har fått ferdig planene i løpet av høsten 2001.

Interkommunalt samarbeid om smittevern kan trolig også styrke beredskapen.

Under behandling av St.prp. nr. 54 i juni 2002 (jf. Innst. S. nr. 252 (2001-2002)) bevilget Stortinget videre midler til etablering av en nasjonal mobil felt-epidemiologisk gruppe, samt midler til utvikling av et elektronisk meldesystem for smittsomme sykdommer som sørger for at epidemier og sykdomsutbrudd kan bli oppdaget vesentlig raskere enn i dag. Gruppen etable-res i september 2002 og representerer en betydelig utvidelse av Folkehelseinstituttets beredskap for å bistå lokale helsemyndigheter med å etterforske utbrudd av smittsomme sykdommer, herunder slike som kan være forårsaket av biologiske våpen. Bistanden kan om nød-vendig gis på stedet ved at gruppen rykker ut. Samtidig innføres en døgnvaktordning for rådgivning fra Folke-helseinstituttet.

Nasjonalt folkehelseinstitutt er Statens smittevern-institutt, og skal blant annet overvåke den nasjonale epidemiologiske situasjonen og delta i overvåkingen av den internasjonale. Instituttet skal videre gi bistand og råd om smittsomme sykdommer og valg av smitte-verniltak.

Sosial- og helsedirektoratet, som er utøvende nasjonal forvaltningsmyndighet på smittevernområdet, har ansvar for å gi råd, veiledning, opplysning og treffe vedtak om tiltak etter smittevernloven. Tiltakene omfatter blant annet isolering av personer, begrensning i kommunikasjoner, stengning av virksomheter mv. Kommunestyret kan treffe beslutning om tilsvarende tiltak i kommunen.

Det ble i januar 2001 fastsatt en beredskapsplan for pandemisk influensa. Planen beskriver oppgavefor-deelingen mellom ulike deler av helsetjenesten, særlig viktig på sentralt statlig nivå er det operative ansvaret som Sosial- og helsedirektoratet, Nasjonalt folkehelseinsti-tutt og Statens legemiddelverk ivaretar. Planen kan anvendes også for sykdommer som smitter på tilsva-rende måte som influensa. Pandemiplanen revideres én gang pr år.

Pasienter som er blitt syke etter et biologisk angrep, kan etter flere dager dukke opp ved ulike legevakter og sykehus. For at lokale og sentrale myndigheter skal oppdage at noe uvanlig har skjedd, må informasjonen om sykdomstilfellene samles effektivt. Alle de aktuelle sykdommene er meldingspliktige i Meldingssystem for smittsomme sykdommer (MSIS). Melding skal sendes fra den diagnostiserende legen og laboratoriet til kommunelegen og Folkehelseinstituttet.

Instituttet kan da avdekke mønstre som kan være usynlige for den enkelte lege. Slike opphopninger av sykdomstilfeller blir stadig etterforsket av instituttet i samarbeid med de lokale helsemyndighetene for å finne ut om det foreligger et utbrudd eller om det bare er tilfeldige svingninger. Uvanlige hendelser blir meldt tilbake til helsetjenesten gjennom nyhetsbrevet MSIS-rapport. Stortinget har nå bevilget midler til å gjøre disse meldingsrutinene elektroniske slik at meldings-forsinkelsen blir vesentlig redusert.

For å behandle og eller hindre videre spredning av slike sykdommer kreves det spesielle medisiner, herunder vaksiner. Norge har i dag lagret ca 650 000 doser koppevaksine ved Folkehelseinstituttet. Statens legemiddelverk har nylig testet vaksinen og muntlig godkjent den for bruk i krisesituasjoner. Stortinget bevilget i oktober 2001, jf. Innst. S. nr. 23, (2001-02), jf. St.prp. nr. 3 (2001-2002) midler til oppbygging av beredskapslagre av legemidler mot biologiske og kjemiske våpen, og til å styrke analysekapasiteten. Det arbeides med innkjøp og en plan for drift- og vedlikehold av et slikt lager. Helsedepartementet vil komme tilbake til Stortinget med forslag til dekning av årlige driftsutgifter til lageret.

– Særlig om næringsmidler herunder drikkevann

En aktuell måte å spre smitte på er gjennom mat og drikkevann. Det er derfor viktig å fokusere på næringsmiddelkontrollen.

Vann er et næringsmiddel i næringsmiddelovens forstand og omfattet av de samme regler og tilsyn. Ansvar under næringsmiddeloven omfatter produksjon, lagring, transport, frembud og import av næringsmidler. Ansvar omfatter ikke at mat og vann faktisk produseres, bare at den frembys uten smittestoffer. Ansvar for tiltak i et smittetilfelle vil etter omstendighetene være næringsmiddeltilsynet på kommunalt eller statlig nivå. Det kan også være aktuelt med tiltak etter smittevernloven.

Kommunalt næringsmiddeltilsyn (KNT) fører med hjemmel i næringsmiddeloven sluttkontrollen av mat og vann som frembys til konsum. Ansvar for importkontroll og regional, landsdekkende, eller eksportrettet næringsmiddelproduksjon er statlig, men delegert via Statens næringsmiddeltilsyn til enkelte kommunale KNT.

Statens landbrukstilsyn og Statens dyrehelsetilsyn – begge tilsyn hører under Landbruksdepartementet – fører tilsyn med innsatsvarene/dyr. Fiskeridirektoratets kontrollverk fører tilsyn med fiskeråvarer.

Ved en beredskapshendelse, som for eksempel en forgiftning/ forurensing som rammer landbruket, vil et samarbeid mellom de involverte tilsyn og helsemyndigheter lokalt og sentralt være nødvendig da stoffene kan vandre gjennom næringskjeden og til mennesker og i enkelte tilfelle først oppdages der. Det er gode og velprøvde rutiner og prosedyrer for samarbeid mellom helsemyndigheter og veterinærmyndigheter når det gjelder bekjempelse av smittespredning gjennom næringsmidler.

Gjennom behandlingen av St.prp. nr. 63 (2001-2002) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2002 la et stortingsflertall til grunn at det skal etableres et felles tilsyn for landbasert og sjøbasert matproduksjon. Dette er et svært viktig skritt for å sikre forbrukerne trygg mat. Omorganiseringen vil legge til rette for et mer samordnet, enhetlig og effektivt tilsyn med mat fra jord og fjord til bord. Stortinget har lagt til grunn at

laboratorievirksomheten skal organiseres uavhengig av tilsynet.

Landbruksdepartementet i samarbeid med Helsedepartementet og Fiskeridepartementet følger opp Stortingets behandling av saken.

Leder for Mattilsynet skal være på plass fra og med 01.01.03. Mattilsynet vil overta oppgaver som nå løses av Statens næringsmiddeltilsyn, Statens dyrehelsetilsyn og Statens landbrukstilsyn, Fiskeridirektoratet og kommunale og interkommunale næringsmiddeltilsyn fra og med 01.01.04. Det legges opp til at omleggingen av laboratorievirksomheten skal kunne skje parallelt med etableringen av Mattilsynet.

Det legges også til grunn at omstillingsarbeidet vil kunne fortsette 2-3 år etter at Mattilsynet er etablert.

Etter lov om helsemessig og sosial beredskap og lov om tilsyn med næringsmidler skal de kommunale næringsmiddeltilsynene (KNT) utarbeide beredskapsplaner for sin virksomhet. Statens næringsmiddeltilsyn har utarbeidet en beredskapsveileder for de kommunale tilsynene. Det er opprettet et eget rapporteringssystem fra KNT til Statens næringsmiddeltilsyn for hendelser som avdekkes under tilsynet.

KNT er også operatør av stasjoner for måling av radioaktive stoffer i næringsmidler (LORAKON - Lokal radioaktivitets kontroll). Disse stasjonene kan også ved behov benyttes til andre typer målinger og analyser.

Vannverk er ved lov 23. juni 2000 nr. 56 underlagt en egen plikt til beredskapsplanlegging. Plikten omfatter bare muligheten til å levere fra eget vannverk, ikke alternativ vannforsyning dersom vannverket tross beredskapsforberedelser settes ut av spill, for eksempel ved sabotasje. I forbindelse med år 2000-problemet ble linjen Sosial- og helsedepartementet - Statens Næringsmiddeltilsyn - Kommunale næringsmiddeltilsyn benyttet for å ha kontakt med vannverkene om beredskapsmessige spørsmål. Samme akse kan benyttes i forbindelse med eventuelle terrortiltak til å øke beredskapen dersom situasjonen skulle tilsi dette. Gjennom MSIS-systemet kan for eksempel frekvens for prøvetaking reguleres i forhold til den konkrete trusselsituasjon. Ifølge Nasjonalt folkehelseinstitutt er faren for forgiftninger gjennom å forgifte drikkevannskilder med kjemikalier forholdsvis liten fordi det kreves store mengder kjemikalier pga. uttynningseffekt. Når det gjelder biologiske agens/mikrober er situasjonen noe mer usikker, men renseprosedyrene ved vannverkene, dvs. klor eller UV-stråling, uskadeliggjør de fleste virus.

Statens institutt for folkehelse/Nasjonalt folkehelseinstitutt har de siste årene økt kompetansen om biologisk terrorisme, og tiltakene over vil styrke instituttets rolle som organ for faglig rådgivning og støtte i håndtering av hendelser med biologiske stridsmidler. Nasjonal beredskapsplan for pandemisk influensa utgjør fundamentet for håndteringen av større utbrudd av smittsomme sykdommer, herunder eventuelle utbrudd som følge av biologiske våpen. Beredskapen

blir jevnlig øvet og testet bl.a. ved de årlige influensa-epidemiene. Prosessen ved oppklaring av Dent-o-sept-saken våren 2002 viste også at den virker godt. Det internasjonale samarbeidet er også utvidet, bl.a. med østeuropeiske institutter og deltakelse i EUs beredskapssystem.

– Beredskapen mot kjemiske våpen

Før behandling kan skje av personer som er forurenset med A, B eller C midler må personene renses (dekontamineres). Dekontaminering skjer stort sett ved at de kontaminerte vaskes med vann. Enkelte nervegasser må fjernes ved tørrens. Personell som foretar dekontaminering må ha kompetanse, personlig verneutstyr og vernedrakter for å kunne arbeide med kontaminerte personer.

Det er helsevesenets ansvar å sørge for dekontaminering av pasienter som kommer direkte til sykehus uten å være dekontaminert på skadestedet. Stortinget bevilget derfor ca 30 mill kr til å kjøpe inn deteksjonsutstyr, dekontamineringsenheter, verneutstyr til helsepersonell, samt kompetansetiltak (Innst. S. nr. 23 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 3 (2001-2002)). 16 dekontamineringsenheter er fordelt på utvalgte sykehus. Det er også fordelt vernedrakter for helsepersonell til alle norske sykehus med akutfunksjon. Alle enhetene ble levert innen utgangen av 2001. Kurs for helsepersonell ble avholdt umiddelbart etter levering. Enhetene og vernedraktene kan brukes ved dekontaminering av personer som er forurenset av både radioaktivt materiale, biologiske og kjemiske stoffer. En av enhetene var i bruk i januar 2002 i Kopervik i Rogaland der det var mistanke om miltpneumokokker i en postforsendelse. Enheten fungerte tilfredsstillende.

Direktoratet for sivilt beredskap har på oppdrag fra Justisdepartementet kjøpt inn et tilsvarende antall dekontamineringsenheter til bruk i rensing av personer på skadestedet. Det har vært et godt samarbeid om anskaffelse og utplassering av utstyret. Disse ble anskaffet som følge av bevilgning fra Stortinget, jf. Innst. S. nr. 9 (2001-2002), jf. St.prp. nr. 7 (2001-2002).

Skader som følge av radioaktiv stråling kan til en viss grad forebygges ved inntak av kaliumjodtabletter før en blir utsatt for strålingen. Det er kjøpt inn og fordelt jodtabletter i Nord-Norge og enkelte andre steder i landet. Det er under innkjøp for distribusjon nye jodtabletter til erstatning for de gamle.

Skader som følge av B og C-midler behandles med spesielle medikamenter, såkalte antidoter og antitoksiner ("motgifter" ved kjemiske skader og forgiftninger). Den norske sivile beredskapen på dette området var ikke lagt opp med sikte på å møte det som kan betegnes som en nasjonal katastrofe i form av f.eks. et gassangrep på en T-bane i rushtiden. Trusselbildet er imidlertid endret etter 11. september. 2001. På denne bakgrunn bevilget Stortinget (Innst. S. nr. 23, (2001-2002), jf. St. prp. nr. 3, (2001-2002) inntil 35 mill kr til å bygge opp et beredskapslager av slike legemidler.

Arbeidet med å realisere et slikt lager er i gang. Helsedepartementet vil komme tilbake til Stortinget med forslag om inndekning av driftskostnader til et slikt lager. En ser også på muligheter for et nordisk samarbeid på dette området.

Kompetansen i helsevesenet når det gjelder kjemiske stridsmidler og konsekvenser av bruk styrkes. Under behandling av St.prp. nr. 54 (2001-2002) i juni 2002 (jf. Innst.S. nr. 252 (2001-2002)) bevilget Stortinget midler til styrking av helsevesenets kompetanse på dette området. Arbeidet med å realisere dette er i gang. Også her ser en på muligheter for nordisk samarbeid.

Sivilforsvaret har blant annet på grunnlag av de tilførte ekstra midlene drevet opplæring av personell fra nødetatene i bruk av personlig verneutstyr, dekontaminering, med videre. Denne opplæringen vil bli videreført. Sivilforsvaret er også i ferd med å ruste opp vesentlige sider av deteksjons-, måle- og rapporteringstjenesten for ABC-våpen. Masseødeleggelsesmidler er også tillagt større vekt i opplæringen av sivilforsvarsmannskaper og -befal.

Trusselbildet som følge av internasjonalt engasjement

Norges pågående internasjonale engasjement har neppe i vesentlig grad øket risikoen for terrorhandlinger mot militære eller sivile installasjoner i Norge. Det foreligger ingen indikasjoner på at andre NATO-land enn USA og Storbritannia er spesielt utsatt eller truet på grunn av deres pågående militære operasjoner.

Risikoen for norske styrker i operasjonsområdene er som for andre styrker. Det antas imidlertid at terrorfaren for amerikanske og britiske styrker er større enn for andre NATO-styrker og ikke-NATO-styrker.

Konkrete beredskapsplaner for sikring av spesielle objekter

Objekter som antydes i spørsmålet faller i to kategorier:

- Militære objekter (f eks Østerdal garnison, Ramsund, Ørland flystasjon)
- Sivile objekter (f eks Slottet, regjeringskvartalet, Stortinget)

For militære installasjoner foreligger lokale beredskapsplaner i samsvar med Forsvarssjefens terrorberedskapsdirektiv. Den enkelte avdeling sikrer seg selv, eventuelt med støtte av militært personell utenfra. Dette kan i enkelte tilfeller kreve innkalling av avdelinger fra Heimevernet etter innhentet tillatelse. Sikringen kompliseres ved at hoveddelen av førstegangstjenesten nå følger utdanningsåret med innkalling i august og dimisjon i juni/juli. Derved er tilgangen på øvede mannskaper svært liten fra sommeren til de nyinnkalte mannskapene har nådd en viss treningsstandard. Dette var tilfellet i tiden etter 11. september 2001.

Forsvaret er prinsipielt ansvarlig for å beskytte egne installasjoner mot terroranslag. For sivile objekter har Forsvaret ikke noe spesielt ansvar for terrorberedskap,

men støtter politiet etter anmodning og eventuell godkjenning i samsvar med regelverket for væpnet bistand til politiet. For utvalgte militære og sivile objekter foreligger et eget planverk for sikring i krig, i hovedsak basert på avdelinger fra Heimevernet. Dette planverket er rettet mot en annen type trussel (angrep med militære midler), men kan i mange tilfeller tilpasses dersom det er påkrevet å sikre objektet med militære avdelinger mot en terrortrussel. Igjen understrekes at slik sikring av ikke-militære objekter med militære midler har karakter av bistand til politiet med mindre noe annet fastsettes i medhold av beredskapslovgivningen.

Permanent beredskap i forhold til pårørende til norske mannskaper som deltar internasjonalt

Under luftoperasjonene i det tidligere Jugoslavia forekom at personellet og personellens familier ble kontaktet av ukjente personer og truet mer eller mindre direkte. På denne bakgrunn er det etablert samarbeidsordninger mellom hjemmeavdelingene for spesialstyrkene og PST lokalt. Disse samarbeidsordningene omfatter også tiltak for å beskytte personellens familier. I samarbeidsordningene ligger informasjon fra PSTs side om trusselen med bakgrunn i mulige innsatsområder, og informasjon fra avdelingene til PST om mistenkelige hendelser ved/i hjemmeavdelingen. Det er også en målsetting med utvekslingen av informasjon å få til en hevet bevisstgjøring av personellet og de pårørende om risikoen for å bli utsatt for utspørring, kartlegging, trusler, skade, etc, og viktigheten av å rapportere hendelser som oppfattes som mistenkelige også i nærheten av hjem, skole og barnehager. Denne kontakten omkring forhold i hjemmeområder vil med bakgrunn i gode erfaringer bli utviklet videre med tanke på avdelinger generelt som bidrar ved utenlandsoperasjoner, herunder Forsvarets innsatsstyrker (FIST) og personell i stabsfunksjoner og observatørposisjoner.

For politiets vedkommende (Civpol) eksisterer det et konsept som ivaretar nødvendig beredskap i forhold til pårørende til norsk politipersonell som deltar i internasjonal tjeneste. Nøkkelord er: Nettverk, bevisstgjøring, kontakt, kommunikasjon og informasjon. Politidirektoratet har et delt arbeidsgiveransvar med oppdragsgiver (FN/OSSE) og personellens tjenestested. Hvert enkelt politidistrikt har oppnevnt kontaktpersoner. Beredskapen for både personellet og pårørende er bygget opp gjennom et nettverk som etableres forut for utreise. Kontaktpersonene bistår Civpol-koordinatorer med kontakt, kommunikasjon og informasjon. Koordinatorer arbeider i et team som involverer psykolog som rådgiver i fasene før, under og etter utreise. Psykologens rådgiverfunksjon utnyttes spesielt for bevisstgjøring, oppfølging ved hendelser og for debrief. Melderutiner fra kontingentsjef og etterretningsinformasjon fra trusselvurderinger gjør at Civpol sitter med informasjon som kan være nyttig ved hendelser i misjonsområdet.

Styrking av trussel- og risikovurderinger

For å sikre en best mulig utnyttelse av de trusselvurderinger som utarbeides og for å sikre at de ulike etater i totalforsvaret opererer ut fra et felles og kommunisert trussel- og risikobilde, vil Regjeringen i tråd med St.meld. nr. 17 etablere et permanent sekretariat for Koordineringsrådet for Etterretnings-, Overvåkings- og Sikkerhetstjenesten. Dette trussel- og risikobildet skal kunne inngå som grunnlag for beredskapsplanleggingen innen ulike sektorer.

E. Om mulige klimaendringer

Det er ønskelig med en utredning av hvilke konkrete tiltak som er iverksatt for å forberede det norske samfunnet på konsekvenser av sannsynlige klimaendringer, og hvilke tiltak som ansees nødvendige å iverksette fram til år 2008.

Svar:

Konsekvenser av klimaendringer og Regjeringens tilpasningsstrategier er omtalt i St.meld. nr. 15 (2001-2002) Tilleggsmelding til St.meld. nr. 54 (2000-2001) Norsk klimapolitikk., jf. kap. 6 Klimaforskning og tilpasningsstrategier. Det fremgår her at vi foreløpig vet lite om fysiske og biologiske effekter av klimaendringer i vår region. Økt satsing på forskning både innen naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige fag, teknologi og humaniora samt forskning på tvers av disiplinene er nødvendig for å få mer kunnskap om mulige effekter.

En tverrfaglig utredningsgruppe utarbeidet i 2001, på oppdrag for Norges forskningsråd, en rapport om behovet for forskning knyttet til virkninger av og tilpasninger til klimaendringer i Norge med nærliggende havområder. Gruppen peker på store behov for mer forskningsbasert kunnskap innen en rekke samfunnssektorer som miljø, fiskeri og havbruk, skogbruk, jordbruk og reindrift, samferdsel og infrastruktur, energi, turisme m.v. Utredningen konkluderer med at det er nødvendig med betydelig økt og mer langsiktig og helhetlig forskningsinnsats på dette området.

Regjeringen har fulgt opp utredningsgruppens anbefaling ved å legge til rette for at Norges forskningsråd i 2002 økte innsatsen til forskning om klimaeffekter over de ordinære budsjetter med om lag 8 mill. kr, finansiert over Miljøverndepartementets budsjett. Samtidig ble det etablert en ny felles satsing på "Polar klimaforskning" med finansiering fra Forskningsfondet. Dette er en felles satsing mellom flere forskningsprogrammer, hvor effekter av klimaendringer på arktiske økosystemer inngår som ett av flere temaer. Som følge av den økte satsningen er det i 2002 etablert et nytt forskningsprogram *KlimaEffekter - Forskningsprogram om konsekvenser av og tilpasninger til klimaendringer*. Allerede pågående forskningsvirksomhet på dette området vil bli lagt inn under det nye programmet. Det legges opp til at *KlimaEffekter* skal ha en varighet på 10 år med evaluering midtveis.

Klimaendringene kan få økologiske og samfunnsmessige effekter som myndighetene i sin planlegging

må ta hensyn til for å unngå eller begrense unødvendige skader, ulykker og tap gjennom beredskaps- og tilpasningstiltak. Effekter av klimaendringer kan i noen grad motvirkes eller reduseres ved fornuftig planlegging. Aktuelle tiltak kan bl.a. være klimatilpasning av bygninger og bygningskonstruksjoner, økt høyde på kaianlegg og kvalitetskrav til kommunale planer i form av minimumsnormer for å sikre at bebyggelse ikke utsettes for flom og ras. I arbeidet med rullering av Nasjonal transportplan for 2002-2015 er det satt i gang arbeid med å kartlegge hvordan klimaendringer påvirker sårbarheten i transportsystemet og vurderinger av hvordan dette bør tas hensyn til i planlegging og vedlikehold av infrastruktur.

Regjeringen vil gjennom tiltak knyttet til forskning, informasjon og kompetanseoppbygging aktivt bidra til å bevisstgjøre, styrke beredskap og legge til rette for nødvendige samfunnsmessige tilpasninger i ulike sektorer for å begrense skader og tap som følge av klimaendringer. Det vil bli lagt opp til et nært samarbeid med regionale og lokale myndigheter.

F. Om kraftforsyningsikkerhet

Det er ønskelig med en utredning av forsyningsikkerheten i kraftforsyningen og hvilke tiltak som kan iverksettes for å styrke denne.

Svar:

Etter oppdrag fra Justisdepartementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Direktoratet for sivilt beredskap gjennomførte Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) i perioden februar 1999 - mars 2001 et prosjekt om sårbarhetsreducerende tiltak i kraftforsyningen. Prosjektet inngår i rekken av såkalte BAS-prosjekter (beskyttelse av samfunnet) og har navnet BAS3.

BAS3-rapporten setter søkelyset på en rekke utfordringer i arbeidet med kraftforsyningsberedskap. Rapporten inneholder også anbefalinger med hensyn til tiltak som kan iverksettes for å redusere sårbarheten i kraftforsyningen. Blant annet på brakgrunn av BAS3 har Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) våren 2002 utarbeidet et strategidokument for arbeidet med beredskap innenfor NVEs forvaltningsområder i perioden 2002-2010.

BAS3-prosjektet og NVEs strategidokument utgjør til sammen en grundig vurdering av forsyningsikkerheten i kraftforsyningen og hvilke tiltak som kan iverksettes for å styrke denne. Begge rapporter oversendes komiteene til orientering.

G. Om kommunesektoren

Det anmodes om en beskrivelse av status og planer for kompetanseoppbygging på kommunalt nivå. Det bes om en utredning av de kommunale nødetaters integrering i den totale antiterrorberedskapen, herunder nye oppgaver og økonomiske konsekvenser. Det bes videre om en vurdering av helsevesenets beredskap ved terroranslag, større naturkatastrofer og store ulykker som brann i høyblokker.

Svar:

God lokal beredskap er en forutsetning for en god nasjonal beredskap. Styrking av det kommunale beredskapsarbeidet har i de senere år vært et satsingsområde i den sivile beredskapen. Regjeringen vil sikre den gjennomgående beredskapen ved å fremme lovforslag om kommunal beredskapsplikt.

Fylkesmennene har siden 1988 gjennomført systemrettede tilsyn med kommunenes beredskapsarbeid og dette er et sentralt tiltak for å styrke kommunenes beredskapskompetanse. Formålet med tilsynet er å heve kvaliteten på kommunenes krise- og beredskapsplaner og sørge for effektiv bruk av ressurser som brukes til forebyggende tiltak. Tilsynet omfatter plan for kommunal kriseledelse, kommunens plan for å informere innbyggere, kommunens rutiner for ivaretagelse av beredskapsmessige hensyn i samfunnsplanleggingen (BIS), kommunenes risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser) og andre beredskapsrelaterte saker.

Fylkesmennenes tilsynsrapportene viser at pr. 30.06.2002 hadde 92% av kommunene utarbeidet plan for kommunal kriseledelse og pr. 31.12. 2001 hadde 85% av kommunene gjennomført eller startet opp risiko- og sårbarhetsanalyser. Direktoratet for sivilt beredskap har gjennomført undersøkelser som viser at kommuner vurderer kurs, øvelser og veiledning av regi av fylkesmannen som nyttige tiltak for å øke kompetansen om samfunnsikkerhet og beredskap.

Direktoratet for sivilt beredskap har utarbeidet veiledere for kommunenes beredskap (blant annet for ROS-analyser og BIS), som blir distribuert direkte til kommunene og gjennom fylkesmennene. Fylkesmennene gjennomfører beredskapsseminarer og øvelser for kommunene. I 2001 gjennomførte 15 av fylkesmennene kommuneøvelser (114 kommuner). For inneværende år er det stilt krav om at fylkesmennene skal øve ¼ av kommunene og ta i bruk en øvelsesmetodikk som vektlegger krisekommunikasjon. Direktoratet for sivilt beredskap gir bistand til fylkesmennenes kommuneøvelser og gjennomfører storbyøvelser for kriseledelsen i de største byene. Sentralskolen for sivilt beredskap har kommuner som en av sine hovedmålgrupper. Skolen har i årets første halvår gjennomført 47 kurs og seminarer med til sammen 892 deltakere, hvorav 130 var ledere og ansatte i kommunene. Sentralskolen yter også bistand til lokal opplæring i kommunene.

Et viktig tiltak for å øke den kommunale kompetansen er å tilrettelegge for erfaringsutveksling mellom kommuner. Direktoratet for sivilt beredskap har i år startet et prosjekt for evaluering og observasjon av krisehendelser. Dette har blant annet resultert i en erfaringsrapport fra krisehåndteringen etter uværet i Nordland i januar 2002. Rapporten er den første i en planlagt serie hvor direktoratet samler erfaringer ved større ulykker og katastrofer, primært hvor fylkesmenn og kommuner er involvert. Hensikten med rapporten er å systematisere og gjøre erfaringer tilgjengelig for andre, bedre planleggingsgrunnlaget for utvikling av bered-

skap i kommunene og evaluere nytten av planlagte tiltak.

I tillegg til tiltak som er iverksatt for å heve kommunenes helhetlige beredskapskompetanse, er det en rekke tiltak som har til hensikt å heve kompetansen innenfor ulike sektorer. Fylkesmenn og kommuner er sentrale i planlegging, opplæring og gjennomføring av kompetansehevende tiltak innenfor bygg- og anlegg og matvareberedskapen. Direktoratet for sivilt beredskap gjennomfører årlig tre regionale konferanser om bygg- og anleggberedskap og tilsyn av denne beredskapen er gjenstand for kontroll på direktoratets årlige tilsyn hos fylkesmennene. Det enkelte fylkesmannembete holder årlige kurs for ledere og nestledere for rasjoneringskontorene i kommunene i samsvar med gjeldende retningslinjer for rasjonering av matvarer. Opplæringsvirksomhet overfor kommunene er fylkesmennenes ansvar, men Direktoratet for sivilt beredskap bistår fylkesmennene med utarbeidelse av kurs og seminarer.

Kommunal nødeters integrering i den totale antiterrorberedskapen

Samfunnets antiterrorberedskap har som mål og forhindre angrep og å begrense skadevirkninger av angrep med bruk av konvensjonelle våpen, masseødeleggelsesmidler og informasjonsangrep. Dette krever at sentrale, regionale og kommunale beredskapstiltak er så godt samordnet at de fremstår som et hele.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet forvalter den lovgivningen som setter krav om at kommunene skal sørge for etablering og drift av et brannvesen som kan ivareta forebyggende og beredskapsmessige oppgaver på en effektiv og sikker måte. Regelverket fastsetter blant annet minstekrav til hvordan brannvesenet skal være organisert og kompetansekrav til personell. Som beredskapsorganisasjon er brannvesenet den viktigste innsatsstyrken hva gjelder teknisk innsats ved branner og ulykker. Brannvesenet har døgnerberedskap og vil kunne være i innsats på kort varsel i alle landets kommuner. Regjeringen ønsker å opprette ett nytt direktorat for beredskap og samfunnssikkerhet og at det ansvaret Arbeids- og administrasjonsdepartementet har for brannvesenet i dag overføres til Justisdepartementet. Dette vil bidra til bedre samordning av ressurser og et mer helhetlig perspektiv på samfunnssikkerheten.

Det kommunale brannvesen skal håndtere ulykker hvor farlige stoffer fra industrien og transport av farlig gods forårsaker skader og ødeleggelser på mennesker og miljø. I tillegg er det etablert særskilt ressurs i vertskommunene til 34 interkommunale utvalg mot akutt forurensing (IUA). Høsten 2001 ble det gitt tilleggsbevilgninger som er brukt til å gjennomføre opplærings tiltak for å høyne beredskapen mot kjemiske stridsmidler hos nødetatene (helse, politi, brann) i de største byene og tettstedene i landet. For å bedre brannvesenets beredskap ble det i ni byer gjennomført opplæring i masseødeleggelsesmidler, egenbeskyttelse og bruk av påvisningsutstyr. Det er regjeringens mål å legge

grunnlag for samordnende operative fagmiljøer og at ressursene i Sivilforsvaret og brannvesenet i større grad bør sees i sammenheng.

Det er utviklet og iverksatt et pilotprosjekt for en ny digital standard for kommunikasjon innen nød- og beredskaps tater kalt TETRA - standarden. Hensikten er å redusere sårbarheten i kommunikasjon mellom aktører som er sentrale i en krisesituasjon.

Helsevesenets beredskap

Helseberedskap omfatter beredskap i kommunenes helsetjeneste og den statlige spesialisthelsetjenesten, samt andre statlige beredskapstiltak (beredskap i sykehus, ambulansetjenesten, luftambulansetjenesten, kommunikasjonsberedskap, krisepsykiatrisk bistand, videre smittevernberedskap, næringsmiddel- og drikkevannsberedskap, atomulykkeberedskap, forsynings tjenester og personell). En statlig tilsynsmyndighet på nasjonalt nivå og fylkesnivå fører tilsyn med helsetjenestene.

Helsetjenesten er i utgangspunktet en beredskapstjeneste som er beredt til å rykke ut og behandle pasienter 24 timer i døgnet 365 dager i året. Denne alminnelige beredskapen er et grunnlag og en forutsetning for å kunne håndtere kriser og katastrofer i fredstid og krigshendelser. Lov av 23. juni 2000 nr.56 om helsemessig og sosial beredskap trådte i kraft 1. juli 2001. Loven presiserer og klargjør det beredskapsansvar som har fulgt av alminnelige prinsipper om å tilby forsvarlige helsetjenester. Loven bygger på ansvarsprinsippet som sier at den som har ansvaret for å yte en tjeneste også har beredskapsansvar for tjenesten.

Målet for helseberedskapen er at helsevesenet fortsatt skal være i stand til å yte tjenester selv om det inntrer en krise eller en katastrofe, eller det blir krig. Landets generelle helseberedskap anses å være rimelig god. Arbeidet med gjennomføringen av lov om helsemessig og sosial beredskap er et ledd i arbeidet for at helseberedskapen skal bli enda bedre. Beredskap i forhold til angrep med bruk av masseødeleggelsesmidler representerer en særskilt beredskapsutfordring for helsesektoren når det gjelder krisehåndteringen og den medisinske behandlingen. Den særlige organiseringen av atomulykkeberedskapen fremgår av kgl.res av 26. juni 1998. Kriseutvalget ved atomulykker har det operative ansvaret ved atomulykker og fra norsk side legges det betydelig vekt på det internasjonale samarbeidet. Helseberedskapen mot kjemiske stridsmidler er styrket ved at det i 2001 ble utplassert 16 renseenheter ved utvalgte sykehus. Det er et forbedringspotensial i beredskapen mot kjemiske midler og Stortinget har bevilget i juni d.å. midler til helsevesenets kompetanse på dette området. Arbeidet med å realisere dette er i gang og beredskapen vil bli styrket når vedtaket er realisert.

Øvrige former for terrorangrep, naturkatastrofer og store ulykker har alle til felles at helseberedskapen settes på prøve; enten på skadestedet eller i form av etterfølgende behandling i kommunehelsetjeneste- eller

spesialisthelsetjeneste. Spørsmålsstillingen om for eksempel brann i høyblokker skiller seg i så måte ikke fra andre branner eller kriser og katastrofehendelser som helseberedskapen må være forberedt på å håndtere.

For at hver virksomhet innen helsevesenet (kommuner, helseforetak (sykehus), regionale helseforetak mv.) skal være best mulig forberedt for å håndtere slike hendelser inneholder loven bestemmelser om avklaring av ansvar. Virksomhetene pålegges å utarbeide en beredskapsplan og inneha en kriseledelse som skal være i stand til å treffe beslutninger om disposisjoner av egne ressurser og ha kontakt med andre aktører som politi, brannvesen, fylkesmannen og Forsvaret. Loven pålegger virksomhetene å sørge for å ha et øvet og opplært personell. De fleste utøvende ledd i helsetjenesten har i dag utarbeidet kriseplaner til bruk i den daglige virksomheten og svakheten ved mange av disse planene er at de i mindre grad enn ønskelig omtaler samarbeid mellom de ulike instansene. Det er fastsatt en overgangsordning som krever at beredskapsplanene skal være på plass innen 01.07. 2003.

Tilsynsmyndigheten kan gjennom bruk av sine ordinære kontaktkanaler og vanlige tilsynsmetoder som kartlegginger, revisjoner og oppfølginger av enkeltsaker fremskaffe relevante opplysninger om hvordan de ansvarlige myndigheter gjennomfører sine beredskapsplikter på helseområdet. Dette vil være viktig både for å sikre et godt beredskapsnivå gjennom planlegging og i håndteringen av en konkret beredskapsituasjon. I tilfeller der det er nødvendig å styre ressursene i helsevesenet ut fra nasjonale hensyn gir fullmaktsbestemmelsene i loven departementet hjemmel til å fordele ansvar, oppgaver og ressurser og pålegge omlegging av virksomhet.

H. Om informasjonsberedskap

Hvilke tiltak og informasjonskanaler planlegges ved kriser og større katastrofer. Hvordan tenkes dette organisert?

Svar:

Planlegging av tiltak, valg av informasjonskanaler og organisering er av avgjørende betydning for effektiv krisehåndtering. Erfaring tilsier at evnen til å gi rask, konkret og fullstendig informasjon til virksomhetens egne medarbeidere, medier, berørte og andre aktører kan bidra til å både forebygge og redusere virkninger av en krise.

Organiseringen av informasjonsberedskapen er basert på ansvarsprinsippet og den statlige informasjonspolitikken (vedtatt ved kongelig resolusjon i 1983 og revidert i 2001). Prinsippene i informasjonspolitikken slår fast at den som har ansvar for en sak, også har ansvar for at det blir informert om saken, og at det bare er informasjonsoppgavene - ikke ansvaret - som kan delegeres. Informasjon og kommunikasjon under kriser stiller særlig krav til presisjon og organisering. Det er for sent å planlegge dette når krisen rammer. Stats-

konsult og Direktoratet for sivilt beredskap veileder og bistår i dag offentlige virksomheter med å utarbeide beredskapsplaner for informasjon. Sårbarhetsutvalget konkluderte med at informasjonsberedskapen i stat, fylkeskommune og kommune er blitt bedre de siste ti årene. En videre styrking av arbeidet med å veilede offentlige virksomheter og økt bevissthet om betydningen av informasjon er faktorer som kan bidra til å videreføre denne positive utviklingen.

Ansvarsprinsippet innebærer at det enkelte departement håndterer presse- og informasjonsvirksomheten, med mindre regjeringen beslutter noe annet. Når en fredstidskrise berører flere departementer, kan regjeringen gi ett departement ansvar for å samordne berørte departementers krisehåndtering. Den som har ansvaret for krisehåndteringen har også ansvaret for informasjonshåndteringen. Regjeringens informasjonsberedskap ved sikkerhetspolitiske kriser og krig har en egen beredskapsorganisasjon; Regjeringens presse- og informasjonstjeneste (RPI). Ved større kriser i fredstid kan regjeringens kriseinformasjonsenhet (Kriseinfo) bistå departementer og direktorater.

Kriseinfo er et operativt støttesystem for å bistå departementer og direktorater med informasjonshåndtering ved større kriser og hendelser i fredstid. Enheten ble opprettet ved kongelig resolusjon av 1. juni 1989 og består av informasjonssjefer fra ti ulike departementer. Til grunn for virksomheten ligger ansvarsprinsippet, men ansvarlige departementer (også direktorater) kan kalle inn Kriseinfo hvis de har behov for bistand til å håndtere krisen. Enhetens sekretariat (ledet av Statskonsult) har ansvar for månedlige varslingsøvelser, beredskapslokale, nødvendig teknisk utstyr og planlegging av øvelser. Medlemmene har døgnkontinuerlig beredskap, også under ferieavvikling. Varslingsrutinene er godt innarbeidet med månedlige varslingsrutiner. Kriseinfo kan ved behov settes i forhøyet beredskap over en bestemt periode. Vanligvis vil det ta mellom 20-60 minutter fra igangsatt varsling til medlemmene er operative i regjeringskvartalet. Kriseinfos leder og nestleder avgjør hvor mange som skal kalles inn og hvordan bistanden skal organiseres. Informasjonssjefer vil bli underlagt operasjonsledelsen og dennes informasjonsenhet. (Enheten vil deles inn i følgende fem funksjoner; ledelse, informasjon inn, informasjon ut, ressursgruppe og teknisk/administrative tjenester).

Kriseinfo har blitt brukt i forskjellige krisesituasjoner siden opprettelsen i 1989. Enheten bistod Olje- og energidepartementet under flommen på Østlandet i 1995 og Justisdepartementet i forbindelse med flykapping på Gardermoen i 1996. Kriseinfo har også bistått i mindre skala, sist Landbruksdepartementet med medieovervåking i forbindelse med munn- og klovsyke saken i 2001. Den siste perioden med høynet beredskap var i forbindelse med overgangen til år 2000.

Ansvarsprinsippet medfører at informasjonsberedskapen må organiseres etter behov. Denne tilnærmin-

gen er valgt fordi informasjon må sees som en integrert del av den øvrige krisehåndteringen. Informasjon og kommunikasjon er sentrale virkemidler i håndteringen av en krisesituasjon, og bør sees i sammenheng med andre tilgjengelige virkemidler. Derfor er valg av *tiltak og informasjonskanaler* helt avhengig av den situasjon og de problemer som den aktuelle krisen skaper. Dette må den enkelte virksomhet ha vurdert og planlagt i forkant av en krise. Hvilke informasjonskanaler som er best egnet til å ta i bruk avhenger av hva som er målet eller løsningen på det informasjonsproblemet en står overfor.

Et bærende prinsipp i informasjonspolitikken er at informasjonen skal utarbeides på borgerne eller brukernes premisser. Kunnskap om de som er berørt av en krise behov og ønsker må derfor legges til grunn for hvilke tiltak og informasjonskanaler som tas i bruk. Ved større kriser som berører store deler av den norske befolkningen vil ofte media være en viktig støttespiller for videreformidling av informasjon. Avhengig av krisens art og omfang skal virksomheter ha planlagt for bruk av informasjonskanaler og videreformidlere. Valg av informasjonskanal må også vurderes med hensyn til om informasjon skal ut før, under eller etter en krise.